

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

KENTSEL BOŞLUKLARIN OLUŞUM NEDENLERİ VE POTANSİYELLERİ
ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME: SAMSUN KALE MAHALLESİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tülay DEMİR

MART 2025
TRABZON

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

MİMARLIK ANABİLİM DALI

**KENTSEL BOŞLUKLARIN OLUŞUM NEDENLERİ VE POTANSİYELLERİ
ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME: SAMSUN KALE MAHALLESİ ÖRNEĞİ**

Tülay DEMİR

**Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde
"YÜKSEK MİMAR"
Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 13 / 02 / 2025
Tezin Savunma Tarihi : 12 / 03 / 2025**

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Demet YILMAZ YILDIRIM

Trabzon 2025

ÖNSÖZ

“Kentsel Boşlukların Oluşum Nedenleri ve Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme: Samsun Kale Mahallesi Örneği” isimli bu tez Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Programı’nda hazırlanmıştır.

Bu tez çalışmasının tamamlanmasında bilgi ve deneyimleriyle bana yol gösteren, değerli zamanını ve emeğini esirgemeyerek çalışmamı yönlendiren saygıdeğer danışmanım Doç. Dr. Demet YILMAZ YILDIRIM’a en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, yapıcı eleştirileri ve önerileri ile tezime katkıda bulunan saygıdeğer hocalarım Doç. Dr. Selda AL ŞENSOY ve Doç. Dr. Senem KAYMAZ’a ve eğitim öğretim hayatımda katkısı olan tüm hocalarıma teşekkür ederim.

Son olarak, bu zorlu tez sürecinde her anımda yanımda olan, desteklerini hiç esirgemeyen sevgili eşim Emre’ye, çalışmalarım boyunca gösterdikleri anlayış ve sabır için biricik kızlarım Gülce ve Gökçe’ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Hayatımın her döneminde olduğu gibi bu süreçte de bana inanan, en büyük destekçilerim sevgili annem Türkan YILMAZ ve babam Muharrem YILMAZ’a, beni kendi evlatları gibi seven, her zaman yanımda olan değerli anne ve babam Meryem ve Emin DEMİR’e verdikleri tüm destek ve gösterdikleri sonsuz anlayış için yürekten teşekkür ederim. Bu güzel ailenin bir parçası olduğum için kendimi çok şanslı hissediyor, her birinin varlığı ve desteği için minnet duyuyorum.

Tülay DEMİR

Trabzon 2025

TEZ ETİK BEYANNAMESİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Kentsel Boşlukların Oluşum Nedenleri ve Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme: Samsun Kale Mahallesi Örneği” başlıklı bu çalışmayı baştan sona kadar danışmanım Doç. Dr. Demet YILMAZ YILDIRIM’ın sorumluluğunda tamamladığımı, verileri/örnekleri kendim topladığımı, deneyleri/analizleri ilgili laboratuvarlarda yaptığımı/yaptırdığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim. 12/03/2025

Tülay DEMİR

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ.....	III
TEZ ETİK BEYANNAMESİ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET	VII
SUMMARY	VIII
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	IX
TABLolar DİZİNİ.....	XI
SEMBOLLER VE KISALTMALAR DİZİNİ	XII
1. GENEL BİLGİLER	1
1.1. Giriş.....	1
1.2. Çalışmanın Önemi, Özgün Değeri, Hipotezleri	2
1.3. Çalışmanın Amacı ve Yöntemi	3
1.4. Boşluk.....	4
1.5. Boşluk – Mekân İlişkisi.....	6
1.6. Kentsel Boşluk	7
1.6.1. Tanımlı (Tasarlanmış) Kentsel Boşluklar	9
1.6.2. Tanımsız (Tasarlanmamış – Yeniden Tasarlanması Gereken) Kentsel Boşluklar	10
1.7. Boşluğun Kentler İçin Önemi.....	12
2. KENTSEL BOŞLUKLARIN OLUŞUM NEDENLERİ VE POTANSİYELLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	15
2.1. Kentsel Boşlukların Oluşum Nedenleri.....	15
2.1.1. Coğrafi Nedenlerle Oluşan Boşluklar	16
2.1.2. İşlev Kaybı - Eskime Nedeniyle Oluşan Boşluklar	16
2.1.3. Ulaşım Altyapısı Nedeniyle Oluşan Boşluklar	17
2.1.4. Dönemlik Kullanım Nedeniyle Oluşan Boşluklar	17
2.1.5. Planlama Faaliyetleri Nedeniyle Oluşan Boşluklar	18
2.1.6. Diğer Nedenlerle Oluşan Boşluklar	19
2.2. Kentsel Boşlukların Potansiyelleri	19
2.2.1. Çevresel Potansiyelleri.....	21
2.2.2. Sosyal Potansiyelleri	22
2.2.3. Kültürel Potansiyelleri	23

2.2.4. Ekonomik Potansiyelleri	23
2.2.5. Estetik Potansiyelleri.....	24
2.3. Kentsel Boşlukların Potansiyelinin Değerlendirildiği Çalışmalar	24
2.3.1. Dünyadan Kentsel Boşluk Örnekleri	27
2.3.2. Türkiye’den Kentsel Boşluk Örnekleri	48
2.3.3. Kentsel Boşluk Örneklerinin Değerlendirilmesi	68
3. YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	73
3.1. Çalışma Alanı	73
3.2. Samsun’un Kentsel Gelişimi	73
3.3. Çalışma Alanının Sınırları.....	79
4. BULGULAR.....	82
4.1. Çalışma Alanındaki Boşlukların Zaman İçindeki Değişimi	82
4.2. Mevcut Boşlukların Fiziksel Yapısına Ait Bulgular	86
4.3. Mevcut Boşlukların İşlevsel Dağılımına Ait Bulgular.....	87
4.4. Mevcut Boşlukların Oluşum Nedenlerine Ait Bulgular.....	89
4.4.1. Coğrafi Nedenlerle Oluşan Kentsel Boşluklara Ait Bulgular	90
4.4.2. İşlev Kaybı – Eskime Nedeniyle Oluşan Kentsel Boşluklara Ait Bulgular.....	94
4.4.3. Ulaşım Altyapısı Nedeniyle Oluşan Kentsel Boşluklara Ait Bulgular.....	97
4.4.4. Dönemlik Kullanım Nedeniyle Oluşan Kentsel Boşluklara Ait Bulgular.....	102
4.4.5. Planlama Faaliyetleri Nedeniyle Oluşan Kentsel Boşluklara Ait Bulgular.....	105
4.4.6. Diğer Nedenlerle Oluşan Kentsel Boşluklara Ait Bulgular	110
4.5. Mevcut Boşlukların Potansiyellerine Ait Bulgular	112
5. DEĞERLENDİRMELER.....	119
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	122
7. KAYNAKLAR	128
ÖZGEÇMİŞ	

Yüksek Lisans Tezi

ÖZET

KENTSEL BOŞLUKLARIN OLUŞUM NEDENLERİ VE POTANSİYELLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME: SAMSUN KALE MAHALLESİ ÖRNEĞİ

Tülay DEMİR

Karadeniz Teknik Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Demet YILMAZ YILDIRIM
2025, 134 Sayfa

Günümüz kentleri, hızlı büyüme ve kontrolsüz gelişmenin tetiklediği plansız kentleşme sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu süreç, kentsel dokudaki doluluk-boşluk dengesinin bozulmasına ve kamusal alan ihtiyacının artmasına neden olmaktadır. Bu araştırmada, kentsel dokudaki doluluk-boşluk dengesinin bozulması ve artan kamusal alan ihtiyacı bağlamında, kentsel boşlukların çok boyutlu değerlendirilmesi yapılarak sunduğu fırsatlar, değerler ve potansiyellerin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Çalışmanın temel hedefi, kentsel boşlukların çevresel, sosyal, kültürel, ekonomik ve estetik potansiyellerinin desteklenerek kamusal yaşama nasıl entegre edilebileceğini var olan örnekler ve Samsun ili Kale Mahallesi özelinde yapılan çalışmalar üzerinden tartışarak ortaya koymaktır. Bu kapsamda, kentsel boşlukların kent ve kentli yaşamındaki önemini teorik çerçevede irdelemekte, kentsel boşlukların oluşum dinamiklerini ve kent dokusunda yarattığı etkileri tespit etmekte ve kamusal alan olarak kullanım potansiyellerini sistematik bir yaklaşımla incelemektedir. Tüm bunların sonucunda, boşlukların en az doluluklar kadar önemli ve atıl bırakılmayacak kadar değerli olduğunu, üzerinde düşünülmesi ve tasarlanması gereken bir problem alanı tanımladığını ve kentlerin geleceği için taşıdığı stratejik önemi vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Boşluk, Kentsel Potansiyel, Kale Mahallesi, Samsun

Master Thesis

SUMMARY

AN EVALUATION OF THE CAUSES AND POTENTIALS OF URBAN VOIDS: THE CASE OF SAMSUN KALE NEIGHBOURHOOD

Tülay DEMİR

Karadeniz Technical University
The Graduate School of Natural and Applied Sciences
Architecture Graduate Program
Supervisor: Assoc. Prof. Demet YILMAZ YILDIRIM
2025, 134 Pages

Today's cities are faced with the problems of unplanned urbanization triggered by uncontrolled development and rapid growth. This process leads to the deterioration of the occupancy-void balance in the urban fabric and an increase in the need for public space. This study, aims to reveal the opportunities, values and potentials offered by the multi-dimensional evaluation of urban voids in the context of the deterioration of the occupancy-void balance in the urban fabric and the increasing need for public space. The main objective of the study is to reveal how urban voids can be integrated into public life by supporting their environmental, social, cultural, economic and aesthetic potentials by discussing existing examples and studies carried out in the Kale Neighbourhood of Samsun province. In this context, it presents the importance of urban voids in urban and urban life in a theoretical framework, determines the formation dynamics of urban voids and the effects they create in the urban fabric, and analyses their potential for use as public spaces with a systematic approach. As a result of all these, it reveals that voids are at least as important as occupancies and too valuable to be left idle, that they define a problem area that needs to be considered and designed, and that they are strategically important for the future of cities.

Key Words: Urban Voids, Urban Potential, Kale Neighborhood, Samsun

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1. Samsun'un kentsel gelişiminde bazı etkili dönemler ve olaylar	78
Şekil 2. Samsun ili, İlkadım ilçesi ve Kale Mahallesi konumu.....	79
Şekil 3. Kale Mahallesi sınırları, 2025	81
Şekil 4. Samsun haritası, 1850	82
Şekil 5. Samsun haritası, 1905	83
Şekil 6. Samsun Kale Mahallesi imar planı, 1978.....	84
Şekil 7. Samsun Kale Mahallesi hâlihazır haritası, 2023	85
Şekil 8. Kale Mahallesi doluluk – boşluk analizi, 2024	87
Şekil 9. Mevcut boşlukların işlevsel dağılım analizi, 2024.....	88
Şekil 10. Mevcut boşlukların oluşum nedenleri analizi, 2024	89
Şekil 11. Coğrafi nedenlerle oluşan kentsel boşluk.....	90
Şekil 12. 1900'lü yılların başında Samsun kıyıları	91
Şekil 13. Kale Mahallesi sahil şeridi, 1980-1990.....	92
Şekil 14. Kale Mahallesi sahil şeridi, 2024	93
Şekil 15. Tütün İşkelesi ve Kurtuluş Yolu, 2024	94
Şekil 16. İşlev kaybı- eskime nedeniyle oluşan kentsel boşluk.....	95
Şekil 17. Tekel Tütün Fabrikası Yerleşkesi, 2000 - 2012	96
Şekil 18. Bulvar Samsun projesi sonrası tütün fabrikası yerleşkesi, 2024.....	97
Şekil 19. Ulaşım altyapısı nedeniyle oluşan kentsel boşluklar.....	98
Şekil 20. Cumhuriyet Meydanı, 1870 – 1880.....	99
Şekil 21. Cumhuriyet Meydanı, 1980 - 1990	99
Şekil 22. Cumhuriyet Meydanı, 2024.....	100
Şekil 23. Demiryolu, tramvay ve karayolu trafiğinin oluşturduğu çoklu ulaşım koridoru, 2024.....	101
Şekil 24. Otoparklar, 2024.....	102
Şekil 25. Dönemlik kullanım nedeniyle oluşan kentsel boşluk.....	103
Şekil 26. Samsun fuar alanı, 1970-1980.....	104
Şekil 27. Samsun fuar alanı, 2024	105
Şekil 28. Planlama faaliyetleri nedeniyle oluşan kentsel boşluklar.....	106
Şekil 29. Gazi Parkı, 1930 - 1950.....	107
Şekil 30. Gazi Parkı, 2024	108
Şekil 31. Subaşı Meydanı, 2010 - 2020.....	108

Şekil 32. Subaşı Meydanı, 2024	109
Şekil 33. Anakent iş merkezi, 2022 - Anakent otopark ve meydanı, 2024	109
Şekil 34. Yapı aralarında kalan boşluklar, 2024.....	110
Şekil 35. Diğer nedenlerle oluşan kentsel boşluklar.....	111
Şekil 36. Okul ve kurum bahçeleri, 2024	112

TABLÖLAR DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1. Victoria on the river kent parkı örneğinin incelenmesi.....	29
Tablo 2. Minhang nehir kıyısı yenileme örneğinin incelenmesi	31
Tablo 3. Benjakitti orman parkı örneğinin incelenmesi	33
Tablo 4. Domino park örneğinin incelenmesi	35
Tablo 5. Fonte Nova meydanı örneğinin incelenmesi.....	37
Tablo 6. Baro de Viver spor kent parkı örneğinin incelenmesi.....	39
Tablo 7. Rita Lee olimpiyat parkı örneğinin incelenmesi	41
Tablo 8. Cartuja adası örneğinin incelenmesi	43
Tablo 9. Place au changement örneğinin incelenmesi.....	45
Tablo 10. Plazas de Bolsillo örneğinin incelenmesi.....	47
Tablo 11. Haliç kıyı spor parkı ve kamusal alan örneğinin incelenmesi.....	49
Tablo 12. Antalya Konyaaltı sahil şeridi kentsel rehabilitasyonu örneğinin incelenmesi	51
Tablo 13. Santral İstanbul örneğinin incelenmesi	53
Tablo 14. Hamamyolu park ve meydan düzenlemesi örneğinin incelenmesi	55
Tablo 15. Mecidiyeköy meydan düzenleme örneğinin incelenmesi	57
Tablo 16. Kazlıçeşme – Sirkeci kentsel ulaşım ve rekreasyon örneğinin incelenmesi	59
Tablo 17. EXPO 2016 Antalya sergi alanı örneğinin incelenmesi.....	61
Tablo 18. Kültürpark İzmir örneğinin incelenmesi	63
Tablo 19. Roma bostanı örneğinin incelenmesi	65
Tablo 20. Osman Yılmaz meydan dönüşüm provası örneğinin incelenmesi	67
Tablo 21. İncelenen Örneklerin Karşılaştırılma Tablosu	69
Tablo 22. Çalışma alanındaki kentsel boşlukların potansiyel analizi tablosu	113

SEMBOLLER VE KISALTMALAR DİZİNİ

TDK : Türk Dil Kurumu

GEEAYK : Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu

1. GENEL BİLGİLER

1.1. Giriş

Kentlerin yaşam kalitesini doğrudan etkileyen kentsel boşluklar, tasarımları ve çok yönlü işlevleriyle kent dokusunun vazgeçilmez bileşenleri olarak öne çıkmaktadır. Sokaklar, meydanlar, avlular, parklar ve yeşil alanlar gibi kentsel boşluklar, kent dokusuyla kurdukları güçlü ilişkiler sayesinde kentin karakterini şekillendirirken, aynı zamanda sosyal, rekreatif, ekolojik ve estetik açıdan zengin ortamlar sunmaktadır. Bu alanların stratejik önemi, özellikle pandemi süreciyle birlikte yeniden keşfedilmiş; toplum sağlığı ve kentsel dirençlilik açısından da kritik mekânlar olduğu görülmüştür. Ayrıca bu mekânların stres faktörlerinin etkilerini azaltma, yaşam kalitesini artırma ve krizlere karşı kentsel altyapıyı güçlendirme potansiyelleri, boşlukların çok amaçlı kullanımının ele alınması gerekliliğini göstermiştir.

Hızlı kentleşme ve kontrolsüz nüfus artışı gibi nedenler kentlerde tanımsız kentsel boşlukların oluşumuna zemin hazırlamıştır. Bu alanlar, uluslararası literatürde 'vacant land', 'lost spaces' ve benzeri isimlerle, Türkiye'de ise 'atıl alan', 'kayıp mekân' veya 'artık – artakalan mekân' gibi isimlerle adlandırılmaktadır. Tasarlanmamış veya yeniden tasarlanması gereken, terk edilmiş, işlevsiz ve bakımsız özellikleriyle öne çıkan bu mekânlar, belirsiz, güvensiz ve kimliksiz yapılarıyla kent dokusunda çok boyutlu sorunlara neden olmaktadır. Ancak, ilk bakışta fiziksel ve sosyal dokuyu olumsuz etkilediği düşünülen bu boşluklar, aslında kentsel gelişim için değerli fırsatlar barındırmaktadır. Doğru stratejilerle değerlendirildiklerinde, kentlilerin ihtiyaç duyduğu nitelikli kamusal alanlara dönüşebilmekte ve kent kimliğinin güçlenmesine katkı sağlamaktadır.

Kentsel boşlukların dönüşümünde sıkça karşılaşılan parçacıl yaklaşımlar ve salt fiziksel düzenlemeler, bu alanların kent dokusundan kopuk kalmasına neden olmaktadır. Oysa kentsel boşluklar, toplumun yaşam pratiklerini, sosyal etkileşimi ve kentin bütünsel dinamiklerini kapsayan geniş bir perspektifle ele alındığında, çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan sürdürülebilir, estetik mekânlar yaratma potansiyeli taşımaktadır. Bu bütüncül yaklaşım, kentsel boşlukların potansiyellerinin en iyi şekilde değerlendirilmesini sağlayarak, kent dokusunu güçlendirmeyi, yaşam kalitesini yükseltmeyi ve tanımsız boşlukları kente yeniden kazandırmayı hedeflemektedir.

1.2. Çalışmanın Önemi, Özgün Değeri, Hipotezleri

Kentsel boşluk kavramını ele alan bu tez çalışması kapsamında gerçekleştirilen literatür taramasında, akademik çalışmaların dört temel ekseninde gruplandığı gözlemlenmiştir. Birinci grupta, kentsel boşluğun teorik ve kavramsal çerçevesini sistematik bir yaklaşımla analiz eden araştırmalar yer almaktadır. İkinci grupta, tarihi mekânsal boşlukların evrimini ve dönüşümünü inceleyen çalışmalar bulunmaktadır. Üçüncü grupta, kentsel boşlukları atıl ve işlevselliğini yitirmiş alanlar perspektifinden değerlendirerek, bu mekânların kent dokusuna yeniden entegrasyonu için performans odaklı ve geçici kullanım stratejileri geliştiren araştırmalar bulunmaktadır. Son kategoride ise, farklı tipolojideki kentsel boşlukların morfolojik analizini yapan ve yerel bağlamdaki kullanım pratiklerini değerlendiren çalışmalar yer almaktadır. Yine bu taramalar sürecinde "kentsel boşluk" ifadesinin, bazı kaynaklarda tüm kentsel dış mekânları tarif etmek amacıyla, bazılarında ise yalnızca terkedilmiş, işlevsiz ve bakımsız kentsel mekânları tarif etmek amacıyla kullanıldığı tespit edilmiştir.

Bu tez çalışmasında 'kentsel boşluk' kavramı, 'kentsel doluluklar' olarak adlandırılabilir yapıların dışında kalan tüm kentsel dış mekânları kapsayacak şekilde ele alınmakta ve iki temel kategoride incelenmektedir: Birincisi, planlı bir tasarım yaklaşımıyla şekillendirilmiş ve işlevsel nitelikleri belirlenmiş 'tanımlı boşluklar'; ikincisi ise tasarım müdahalesinden yoksun veya yeniden işlevlendirilme potansiyeli taşıyan 'tanımsız boşluklar' dır.

Kentsel boşlukların oluşum nedenleri tez kapsamında altı ana başlık altında incelenmiştir. Bunlar; coğrafi nedenlerle oluşan boşluklar, işlev kaybı-eskime nedeniyle oluşan boşluklar, ulaşım altyapısı nedeniyle oluşan boşluklar, dönemlik kullanım nedeniyle oluşan boşluklar, planlama faaliyetleri sonucu oluşan boşluklar ve bu nedenler dışında oluşan diğer boşluklardır.

"Kentsel boşluklar çevresel, sosyal, kültürel, ekonomik ve estetik potansiyelleri desteklenerek sürdürülebilir ve yaşam kalitesi yüksek kentlerin oluşumunda etkili olmaktadır." ifadesi bu tez çalışmasının ana hipotezidir. Bu ana hipotez doğrultusunda belirlenen alt hipotezler ise şu şekildedir;

- Kentsel boşluklar, iklimi düzenleyerek ve kentsel ısı adası etkisini azaltarak kent ekolojisinin dengesini korumakta, biyoçeşitliliği desteklemektedir.

- Kentsel boşluklar, farklı yaş, gelir, sosyal ve kültür gruplarından kullanıcıları bir araya getiren kamusal mekânlar oluşturarak toplumsal etkileşimi güçlendirmektedir.
- Kentsel boşluklar, geçmişten geleceğe kültürel sürekliliği sağlayarak kent belleğini canlı tutmakta, kent kimliğinin ve imajının oluşumunda aktif rol oynamaktadır.
- Kentsel boşluklar, ticari faaliyetleri destekleyerek ekonomik canlılık yaratmakta, girişimler için yeni fırsatlar sunmaktadır.
- Kentsel boşluklar, yarattıkları görsel çeşitlilikle kent estetiğine değer katmaktadır.
- Kentsel boşlukların kent genelinde dengeli dağılımı ve birbirleriyle kurduğu bağlantılar, kentsel yaşam kalitesini arttırmakta ve mekânsal bütünlüğü sağlamaktadır.

1.3. Çalışmanın Amacı ve Yöntemi

Bu araştırma, kentsel dokudaki doluluk-boşluk dengesinin bozulması ve artan kamusal alan ihtiyacı karşısında, kentsel boşlukların sunduğu fırsatları ve potansiyelleri çok boyutlu bir yaklaşımla değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışma, kentsel boşlukların çevresel, sosyal, kültürel, ekonomik ve estetik potansiyellerinin kamusal yaşama nasıl entegre edilebileceğini, hem var olan örnekler hem de Samsun ili Kale Mahallesi özelinde yapılan incelemeler üzerinden ortaya koymaktadır. Bu bağlamda araştırma, kentsel boşlukların kent ve kentli yaşamındaki önemini teorik çerçevede ele almakta, bu alanların oluşum dinamiklerini ve kent dokusuna etkilerini tespit etmekte, ayrıca kamusal alan olarak kullanım potansiyellerini sistematik bir yaklaşımla incelemektedir. Çalışma, kentsel boşlukların mevcut durumlarının analizi ve potansiyellerinin değerlendirilmesi sonucunda, bu alanların etkin yönetimi için gerekli stratejilerin geliştirilmesini hedeflemektedir.

Çalışma alanı olarak belirlenen Samsun ili İlkadım ilçesi Kale Mahallesi'ndeki kentsel boşlukların dönüşüm süreci, tarihi haritalar, hâlihazır haritalar, imar planları, uydu görüntüleri ve fotoğraflar gibi çoklu veri kaynakları kullanılarak analiz edilmiş, elde edilen görsel veriler kapsamlı literatür araştırmalarıyla ve yerinde tespit çalışmalarıyla desteklenmiştir. Sistematik analiz sonucunda, öncelikle alandaki kentsel boşluklar belirlenmiştir. Bu boşlukların zaman içerisindeki değişimleri, fiziksel ve işlevsel durumları, oluşum nedenleri ve potansiyelleri tespit edilerek kentsel boşlukların kent ve

kentli için sunduğu fırsatlar ve kazandırdığı değerler tartışılmıştır. Sonuç olarak kent kentsel boşluklar üzerinden detaylı biçimde okunmuştur.

Bu çalışmanın nihai çıktısı, kentsel boşlukların kent dokusu ve kentli yaşamına katkısını çok yönlü bir perspektifle değerlendirerek, bu alanların sürdürülebilir ve etkin kullanımı için gerekli stratejilerin geliştirilmesine katkı sağlamaktır.

Birinci bölüm, çalışmanın kavramsal ve metodolojik temellerini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, araştırmanın özgün değeri, hipotezleri, amacı ve yöntemi detaylandırılmaktadır. Ayrıca, 'boşluk' kavramının teorik çerçevesi, mekânla olan ilişkisi ve kentsel bağlamdaki önemi ele alınarak, 'kentsel boşlukların' oluşum dinamikleri incelenmektedir.

İkinci bölümde, kentsel boşlukların barındırdığı potansiyeller ulusal ve uluslararası örnekler üzerinden analiz edilmektedir. Bu bölüm, kentsel boşlukların kente ve kentliye kazandırılmasında uygulanan stratejileri ve projeleri değerlendirerek, uygulamaya yönelik çıkarımlar sunmaktadır.

Üçüncü bölüm, Samsun ili İlkadım ilçesi Kale Mahallesi'ndeki kentsel boşlukların detaylı analizine odaklanmaktadır. Bu kapsamda, çalışma alanındaki boşlukların oluşum nedenleri, mevcut durumları, geçirdiği değişimler ortaya konarak çalışma alanındaki kentsel boşlukların çok boyutlu rolleri değerlendirilmektedir.

Son bölümde ise, incelenen örnekler ve yapılan alan çalışması üzerinden tüm veriler bütüncül bir perspektifle değerlendirilerek kentsel boşlukların kent bütününde üstlendiği roller, taşıdığı potansiyeller, gereklilikleri, güçlü kentsel boşlukların nasıl yaratılabileceğine dair sonuçlar ortaya konmuştur.

1.4. Boşluk

Boşluk kavramının kökeni olan 'boş' sözcüğü Türk Dil Kurumu Sözlüğünde(TDK); "İçinde, üstünde hiç kimse veya hiçbir şey bulunmayan, dolu karşıtı. Sürülüp ekilmemiş toprak. Herhangi bir iş yapmadan, çalışmadan. Yapılacak iş olmama durumu. Herhangi bir bilgisi olmayan, bir işe yaramayan, yararı olmayan." ifadeleri ile tanımlanmıştır. 'Boşluk' ise; "Yerküre üzerinde kara ve denizler dışında göz alabildiğine uzanan mekân ve bu mekânın herhangi bir parçası. Oyuk, çukur, kapanmamış yer. Boş olan yer. Birbiri ardınca gelmesi gerekenler arasındaki kesinti. Bir iş yapmadan boş geçen süre. Eksiklik, yoksunluk

duygusu. Tenha, ıssız olan yer. Boş anlamsız olma durumu. Uzay boşluğu.” şeklinde ifade edilmiştir (Url-1, 2023)

Boş sözcüğü, ilk kullanım yerlerinden olan Dîvânu Lugâti't-Türk'te, “özgür, serbest” anlamlarında olumlu şekilde kullanılmasına rağmen, günümüzde sözcüğe “bilgisiz, içeriksiz” gibi olumsuz anlamlar yüklenmiştir. Toplumumuzda bilgisizce ve içeriksiz davranışları ve konuşmaları tanımlamak için "boş" sözcüğü kullanılsa bile boşluk yaratmanın konuşma ve eylemler için fırsat oluşturma amacına hizmet ettiğini, boş olmanın her an işe başlamaya hazır olma durumunu da kapsadığını göz ardı etmemek gerekir (Doğu, 2021). Boşluk tahmin edilemez, bilinmeyen ve hesaplanamayan unsurları da içinde barındırdığından tekinsiz bir nitelik taşısa da, bu tekinsizlik duygusu, asırlar boyunca insanın yaratıcılığını besleyen bir faktör olmuştur (Doğan, 2006).

Boşluğun varlığının veya yokluğunun incelenmesi, yaklaşık iki bin yıllık zaman dilimini kapsayan bir merak konusudur. Bu kavram hakkındaki soruları yanıtlama çabası, öncelikle felsefe ve psikoloji gibi sosyal bilimlerde başlamış, sayısal bilim dalları olan fizik ve uzay gibi alanlarda devam etmiş ve sonrasında resim, heykel ve müzik gibi sanat disiplinlerinin de dâhil olması ile disiplinlerarası bir konu olarak ele alınmıştır (İlbaş, 2020).

Felsefe, bilim ve sanat alanları, 'boşluk' kavramını kendi disiplinler yaklaşımları çerçevesinde incelemiştir. Felsefe; varlık ve yokluk, sonsuzluk ve sınırlılık gibi temel kavramların anlaşılmasını, varlık ve yokluk arasındaki ilişkiyi, doluluk ve boşluk diyalektiğini araştırmaktadır. Farklı dönemlerde yaşayan çeşitli düşünürler “boşluk” kavramını farklı şekillerde ele almıştır. Demokritos ve Epiküros gibi atomcular boşluğu maddenin ayrılmaz bir parçası olarak görürken, Aristoteles ve Platon gibi bazı filozoflar boşluğun var olmadığını savunmuştur. Bu perspektifte, boşluk sadece fiziksel bir yokluk değil, aynı zamanda varoluşsal bir durum olmaktadır (Cevizci, 1999).

Bilimde “boşluk”, özellikle fizik ve kozmolojide, evrenin yapısının ve dinamiklerinin anlaşılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Newton, boşluğu mutlak bir uzay olarak tanımlarken, Einstein genel görelilik teorisinde, uzay-zamanın dinamik yapısını ve boşluğun kütle ve enerji ile biçimlendiğini savunmaktadır. Ayrıca, kuantum mekaniğinde boşluk, enerji dalgalanmalarının meydana geldiği, sanal parçacıkların sürekli olarak oluşup yok olduğu bir vakum olarak tanımlanmaktadır. Bu bakış açısıyla “boşluk” bir eksiklik olarak değil, karmaşık ve aktif bir alan olarak görülmektedir (Özer, 2022).

Sanatta ise “boşluk”, kompozisyonun dengesi ve dinamizmi açısından önemli bir unsur olup, sanatçının mesajını iletme biçiminde önemli bir rol oynamaktadır. Sanatçılar, eserin temasını ve görsel etkisini vurgulamak için boş alanlar bırakarak boşluktan bilinçli bir şekilde faydalanmaktadır. Boşluk kullanımıyla izleyicinin dikkati belirli noktalara yönlendirilmekte ve estetik bir denge oluşturularak eserin genel anlamı güçlendirilebilmektedir. Böylece izleyicinin eserle etkileşimi derinleştirilir ve kişisel yorumlara açık bir alan bırakılmış olur (Dere & Dedeoğlu, 2021).

Boşluk olgusu, felsefe, bilim ve sanat disiplinlerinin yanı sıra mimarlık disiplininde de önemli bir rol oynamaktadır. Kuban’a (1974) göre mimarlığın kaynağını oluşturan eylem; sınırlarını algılamakta güçlük çektiğimiz evrensel boşluğu, doğal çevreden ayırıp sınırlandırarak özel bir boşluk haline getirmektir. Söz konusu sınırlandırma eylemi sonucunda boşluk, görülebilir, hissedilebilir ve yaşanabilir hale gelmekte ve bu özel boşluk “mekân” olarak adlandırılmaktadır.

1.5. Boşluk – Mekân İlişkisi

Mimarlık Sözlüğünde (Hasol, 1975); “İnsanı çevreden belli bir ölçüde ayıran ve içinde eylemlerini sürdürmesine elverişli olan boşluk, boşun.” şeklinde tanımlanan mekân sözcüğü, Felsefe Sözlüğünde (Cevizci, 1999) ise, “Var olanların içinde yer aldığı, tüm sınırlı büyüklükleri içine alan uçsuz bucaksız büyüklük. Boşluk, hiçlik durumu. Sınırsız ortam, sonsuz büyük kap ya da hazne. Üç boyutu, yani eni, boyu ve derinliği olan hacim.” olarak tanımlanmıştır.

“Boşluk” ve “mekân” kavramları tanımlanırken sıklıkla birlikte anılmaktadır. Tanımsız, belirsiz boşluk, tanımlı hale getirilerek değer yüklenince mekân haline gelir. Uzayın genelliğinden ayrılıp belirli bir kimliğe kavuşturulmamış bir boşluk, mekân olarak anlam kazanamaz. İnsanın mekânsal düzenleme çabalarının temelinde, boşluğun sınırlandırılması ve tanımlanması yatmaktadır; bu süreç, boşluğun farklılaşması ve ayrışmasıyla gerçekleşmektedir (Diktaş, 2012). Özetle; sınırsızlık, sonsuzluk, hiçlik gibi kavramlarla ifade edilen boşluğun bir bölümü, içinde yaşamak amacıyla, insan ölçeği göz önünde bulundurularak sınırlandırıldığında oluşan mimari boşluğa “mekân” adı verilir (Gülmez, 1996).

Boşluk çoğunlukla özgürlüğün evrensel bir sembolü olarak görülür. İnsan, hem boşluğa hem de mekâna ihtiyaç duymaktadır. Hayatlar, barınma ve macera, bağlılık ve

özgürlük arasında sürekli bir denge arayışı içindedir. Sağlıklı bir varoluş, kısıtlama ve özgürlüğü, mekânın sınırlarını ve boşluğun sonsuzluğunu dengeli bir şekilde kabul etmelidir (Tuan, 1977). Mimari mekân çevresi ile kurduğu ilişkilerle tamamlanmakta, kent, mimari yapılar ve bu yapılar arasında kalan kentsel boşluklar ile biçimlenmektedir (Erdönmez & Akı, 2005).

1.6. Kentsel Boşluk

İlk insanlar aletler yapmaya ve bu aletleri kullanarak etraflarında yapay bir çevre yaratmaya başladıklarında insanlık tarihi açısından önemli ilerlemeler gerçekleşmiştir. Basit barınaklar ve mütevazı kulübeler inşa etmek mimarlık ve bilinçli mekân üretiminin ilk adımı olarak bilinmektedir. Kulübe yapımında gösterilen gelişimin ardından bir diğer önemli adım olan tarımın keşfine paralel olarak yerleşim bölgeleri genişlemiş, barınaklar önce köyleri, daha sonra kasabaları ve nihayetinde kentleri oluşturmak üzere bir araya getirilmiştir (Roth, 1993).

Kentler boşluk - doluluk ekseninde ele alındığında; yapıların birlikteliğinden oluşan yapılaşmış çevre doluluk, bu doluluklardan geriye kalan alanlar ise “kentsel boşluklar” olarak adlandırılır. Söz konusu boşluklar; kent içinde farklı konumlarda ve ölçeklerde bulunabilmekte, oluşum nedenleri açısından çeşitlilik gösterebilmektedir. Kentlilerin gün içinde farklı zaman aralıklarında deneyimledikleri, birbirleriyle etkileşim içinde oldukları ve çeşitli eylemleri gerçekleştirdikleri bu boşluklar kent yaşamı ve algısı için de önemlidir (Ünal, 2022).

Boşluğun duvarlar, tavanlar ve döşemeler gibi yapı elemanları ile sınırlandırılması sonucunda “mekân” meydana geldiği gibi, kentsel boşlukların da dış duvarlar, peyzaj elemanları, gökyüzü ve zemin ile sınırlandırılması sonucunda kentsel mekânlar oluşmaktadır (Kuloğlu, 2013). Kentsel boşlukların sınırlandırma eylemi iyi organize edildiğinde, günlük deneyim alanları olarak kentliler tarafından benimsenerek, çeşitli aktivitelere ev sahipliği yapan kentsel mekânlar oluşturulabildiği gibi, sınır elemanlarının boşluğu tanımlamakta yetersiz kaldığı, kentliler tarafından benimsenemeyen ve az kullanılan, terkedilen, yeniden düzenlenmeye ihtiyaç duyan kentsel mekânlar da oluşabilmektedir.

Trancik (1986)'e göre; kentlerde boşluk ve doluluklar arasındaki uyum sağlandığında ve bu durum algılanabilir hale geldiğinde, kentsel mekân başarılı kabul edilmektedir.

Kentteki mekânların oluşumunu ve bu mekânların çevreleme hissinin derecesini belirleyen faktör, boşluklar ve doluluklar arasındaki ilişkidir.

Sürekli yaratımı, korunması ve dönüşümü nedeniyle kentlerde oynadığı dinamik rol kentsel boşlukları statik bir olgu yerine bir süreç veya döngü olarak tanımlamayı gerektirmektedir (Merten, 2006). Boşluklar, bir gelişme aşamasından diğerine geçişin temsilcisi olarak, eylemlerin gerçekleştiği, yaşam kalıntılarının dağıldığı, parçalandığı, unutulduğu veya canlandırıldığı mekânlar olarak her kentte bulunmaktadır. Son yıllarda söz konusu boşluklar yaratıcı ve ekolojik kentselcilik için bir fırsat olarak görülmüştür (Jonas & Rahmann, 2014).

Kentsel boşluklar, genellikle mimarlığın ve kentsel tasarımın üretkenlik, kontrol ve düzen arzusunun odak noktalarını oluşturmaktadır. Mimarlık ve şehir planlama alanları, tanımları gereği boş alanı doldurmakla, işgal edilmeyeni yaşamışa, üretken olmayı işlevsele dönüştürmekle meşguldür. Kentsel boşlukların potansiyeli değerlendirilirken doldurulması gereken mekânlar olarak algılanmamalı, hayat, aktivite ve/veya doğal süreçlerle dolu olduğu göz önünde bulundurularak, zenginliği ve özel atmosferi mümkün olduğunca korunarak doğa ve insanlar tarafından kontrolsüz bir şekilde sömürgeleştirilmesinin önüne geçilmelidir (Campbell vd., 2019).

Özetle kent içindeki boşluklar, tanımlı, çeşitli aktivitelere olanak sağlayacak şekilde işlevlendirilmiş ve kullanıcıları tarafından benimsenmiş, kamusal veya yarı kamusal mekânlar olarak karşımıza çıkabileceği gibi, atıl, terk edilmiş, kent imajını zedeleyen, tanımsız mekânlar olarak da görülebilmektedir. Bu tanımsız mekânlar, genellikle bakımsız, تنها ve tekinsiz olmaları sebebiyle kentte olumsuz bir imaj oluştursalar da bu mekânların sahip olduğu potansiyel göz ardı edilmemelidir. (Erkılıç, 2019)

Günümüzde, kentsel boşlukları tanımlamak için çeşitli terimler kullanılmaktadır. Bu terimlerin çoğu, birbirinden yalnızca küçük farklarla ayrılmakta olup, genellikle vurguladıkları özellikler veya odaklandıkları temel nitelikler açısından benzerlik göstermektedir (Aleha vd. , 2023).

Çalışma kapsamında yapılan literatür incelemesinde, "kentsel boşluk" ifadesinin, bazı kaynaklarda tüm kentsel dış mekânları tarif etmek amacıyla, bazılarında ise yalnızca terkedilmiş, işlevsiz ve bakımsız kentsel mekânları tarif etmek amacıyla kullandığı tespit edilmiştir. Bu tez çalışmasında 'kentsel boşluk' kavramı, 'kentsel doluluklar' olarak adlandırılabilir yapıların dışında kalan tüm kentsel dış mekânları kapsayacak şekilde ele alınmakta ve iki temel kategoride incelenmektedir: Birincisi, planlı bir tasarım

yaklaşımıyla şekillendirilmiş ve işlevsel nitelikleri belirlenmiş 'tanımlı boşluklar'; ikincisi ise tasarım müdahalesinden yoksun veya yeniden işlevlendirilme potansiyeli taşıyan 'tanımsız boşluklar' dır.

1.6.1. Tanımlı (Tasarlanmış) Kentsel Boşluklar

“Tanımlı kentsel boşluklar” ifadesi tez kapsamında, kamusal kullanım amacıyla tasarlanmış ve kentlilerce benimsenerek aktif şekilde kullanılmakta olan cadde, meydan, avlu, sokak, park vb. kentsel dış mekânları tarif etmek amacıyla kullanılmaktadır.

İnsanlar hayatlarını devam ettirmek ve anlamlı kılabilmek için çeşitli barınma mekânları yaratmanın yanı sıra bu eylemler sonucunda kentte oluşan boşlukları da kentsel mekânlar olarak tasarlamışlardır. Söz konusu dış mekânlar; doğa ile iç içe yeşil alanlar olan parklar, kent içinde hareketi sağlayan geçiş alanları olan yollar ve sokaklar, kentsel toplanma alanları olarak tasarlanmış meydanlar olabilmektedir. Kentsel boşluğun fiziksel özellikleri, onu çevreleyen yapıların yüzeyleri, cephe düzenleri, malzeme ve ölçekleri ile belirlenirken çevresinde gerçekleştirilen işlevler ve etkinlikler de boşluğun karakterini tayin etmektedir (Soygeniş, 2023).

Kentsel boşluklar; kentlerin oluşumu, geçmişi ve geleceği için referans oluşturabilecek bir röper noktası, kentlilerin günlük yaşam biçiminin sergilendiği bir sahne, bir yaşam ve kimlik alanıdır (Gökgür, 2008). Gehl (1996), kamusal mekânları tanımlarken, en önemli fonksiyonunun binalar arasında bir sosyal hayat yaratmak olduğunu ve bu sosyal hayatın birden fazla insanın kamusal bir mekânda bir arada olmasını ve birbirleriyle iletişim kurup sosyalleşmesini sağlayarak ortak bir kimlik oluşturduğunu belirtmiştir. Tanımlı kentsel boşlukların da kentlileri bir araya getiren ve etkileşimde bulunmalarını sağlayan, aktif şekilde kullanılarak birey ile toplum arasındaki iletişimi canlandıran ve sosyal bir doku yaratmayı amaçlayan, kentlilerin yeşil altyapıyla bütünleşmesini sağlayan kamusal mekânlar olarak tasarlanması gerekmektedir.

Kentsel boşluklar, kentte meydana gelmiş bir eksiklik, doldurulması zorunlu bir alan olarak görülmemelidir. Kent belleğinin simgesi olan boşluklar, kentlilerin ihtiyaçlarına yanıt verebilmek amacıyla, sahip olduğu potansiyel göz önünde bulundurularak tasarlanmalı ve tanımlı hale getirilmelidir (Goldstein vd., 2001)

Kentsel boşluklar, mekânsal kalitenin artırılması ve daha güçlü bir kentsel doku oluşturulması açısından büyük bir potansiyel taşımaktadır. Ancak bu potansiyelin

değerlendirilememesi ve kentlerin parçalı ve izole bir yaklaşımla tasarlanıp planlanması kent genelinde dağınık ve bağlantısız alanların ortaya çıkmasına, kentsel dokunun parçalanmasına yol açmaktadır. Kentsel boşluklara belirli bir işlev veya kullanım amacı atfedilmemesi bu alanların kentsel dokuda ölü, az kullanılan veya kullanılmayan boşluklar olarak kent yaşamının dışında kalmalarına neden olmaktadır (Kushwah & Rathi, 2017).

1.6.2. Tanımsız (Tasarlanmamış – Yeniden Tasarlanması Gereken) Kentsel Boşluklar

“Tanımsız kentsel boşluklar” ifadesi tez kapsamında; yabancı literatürde “vacant land”, “lost spaces” ve benzeri isimlerle, ülkemizde ise “atıl alan”, “kayıp mekân”, “artık – artakalan mekân” gibi isimlerle adlandırılan, tasarlanmamış veya yeniden tasarlanması gereken, terkedilmiş, işlevsiz, bakımsız ve tekinsiz kentsel dış mekânları tarif etmek amacıyla kullanılmaktadır.

Kentteki boşluklar planlanmış olabileceği gibi, farklı nedenler sonucunda da meydana gelebilmektedir. Ancak, bu dönüşümler sürecinde bazı kentsel mekânlar işlevselliğini yitirmekte ve güncel kent ihtiyaçlarına cevap verememektedir. Bu durum, söz konusu alanların ihmal edilmesine ve terk edilmesine yol açmaktadır. Bu ihmal ve terk edilme eylemleri kent içi hareketliliği sınırlandıran, kentsel mekân bütünlüğünü zedeleyen, kentlilerin kullanmaktan kaçındığı tanımsız kentsel boşlukların oluşumuna neden olmaktadır. Bu durum, kent deneyiminin sürekliliğini kesintiye uğratmakta ve kentlinin zihinsel haritalarında boşluklar oluşturmaktadır (Öztoprak vd., 2021)

Trancik (1986), tanımsız kentsel boşlukları tanımlarken; “Kentsel boşluklar, yeniden düzenlenmeye ihtiyaç duyan, çevresine hiçbir pozitif katkı sağlamayan, belirsiz sınırlara sahip, öğeleri arasında tutarlı bağlantılar kuramayan ve istenmeyen kentsel alanlardır.” ifadesini kullanmıştır. Tanımsız kentsel boşluklar, plansız kentleşmiş kentlerin dokusunun karmaşık ve çok yönlü unsurları olarak karşımıza çıkmakta ve kullanılmayan, öngörülemez, verimsiz ve bakımsız gibi sıfatlarla tarif edilebilmektedir. Tipik olarak şehrin kenarlarında veya çeperlerinde görülmesi beklenen bu boşluklar, bazen şehir merkezlerinde de beklenmedik bir şekilde ortaya çıkabilmekte, kentsel dinamiklerin öngörülemezliğini gözler önüne sermektedir. Tanımsız kentsel boşluklar, farklı zaman katmanları arasında geçiş noktaları gibidir, geçmişteki kullanımları ile gelecekteki potansiyelleri arasında sıkışmış durumdadırlar. Adeta mekânsal palimpsestler gibi, çeşitli

katmanları içeren ancak tam olarak anlamlandırılmayan karmaşık yapılardır (Artus, 2017).

De Sola- Morales (1995), "Terrain Vague" başlıklı makalesinde belirsiz arazi olarak adlandırdığı kentsel boşlukları “kent içinde ama gündelik kullanımın dışında” ifadesiyle tanımlamaktadır. Kentsel çevredeki açık alanlar, yani yapılaşmış çevreyle kuşatılmış boşluklar, aynı anda hem kentten bağımsız hem de onun bir parçası olarak var olmakta ve bu durum boşlukların, kentin düzenli yapısına ve üretken taleplerine uymayan, düzensiz ve beklenmedik olayların gerçekleşebileceği mekânlar haline gelmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda kentsel boşluklar sermayenin, toplumsal kontrolün ve egemenliğin bulunmadığı, olasılıklar ve beklentilerle dolu bir mekânı ifade etmektedir.

Tanımsız kentsel boşluklar, kapitalist kentleşme süreçlerinin bir yan ürünü olarak ortaya çıkan, artık planlanan verimi sağlamayan terk edilmiş alanlardır. Bu alanlar, değer, üretkenlik ve verimlilik açısından "boş" kabul edilmektedir (Lopez-Pineiro, 2020).

Tanımsız olarak adlandırılabilen potansiyel kentsel boşluklar arasında; atıl durumdaki konut, endüstriyel yapılar, kullanım dışı kalmış depolama tesisleri ve atık bertaraf alanları, endüstriyel bölgelerde veya yeni yapılaşma alanlarında konut kullanımına uygun olmayan ara boşluklar, terk edilmiş bölgelerdeki araziler, su tutma havzaları ve göletler, kanal ve nehir kenarlarında oluşan araziler, eski ve yeni demiryolu hatları, karayolları ve otoyollar boyunca uzanan araziler, yükseltilmiş ulaşım yapılarının altında kalan alanlar, az kullanılan veya boş arsalar, gecekondulu mahalleleri gibi işlevi değiştirilmiş veya taşınmış alanlar sayılabilmektedir (Aruninta, 2005).

Tanımsız kentsel boşluklar, kent kavramı bağlamında üç temel eksiklikle karakterize edilmektedir: işlev eksikliği, insan eksikliği ve estetik değer eksikliği. Bu üç boyut, kentsel boşlukların neden kent yaşamının aktif bir parçası olamadığını açıklamaktadır. İşlev eksikliği, bu alanların belirli bir amaca hizmet etmediğini; insan eksikliği, sosyal etkileşim ve aktivite yoksunluğunu; estetik değer eksikliği ise bu alanların görsel çekiciliğinin olmadığını ifade etmektedir (Hashem vd., 2022).

Tanımsız kentsel boşluklar, sadece fiziksel boşluklar değil, aynı zamanda belirgin işlevleri veya sınırları olmayan tampon bölgelerdir. Bu durum tanımsız kentsel boşlukların resmi kent planlaması ve kullanımı dışında kalmasına neden olmaktadır. Toplum tarafından güvensiz olarak nitelendirilen ve olumsuz algılanan, ihmal edilen tanımsız kentsel boşluklar kentsel yaşamın periferisinde kalmaktadır (Jonas & Rahmann, 2014).

Planlamacılar, kentsel tasarımcılar ve mimarlar tanımsız kentsel boşlukların geleceğine yönelik ilgi göstermiş ve bu alanların korunması ya da dönüştürülmesi yönünde görüş bildirmişlerdir. Bazı uzmanlar, kentsel dokunun kompaktlığından ziyade gözenekliliğinin önemini vurgulamışlardır. Bu yaklaşıma göre, kentsel boşluklar, çeşitli kullanımlar ve aktiviteler için alan sağlamakta ve birçok sanatçı ile tasarımcıya ilham kaynağı olmaktadır (Merten, 2006).

Tanımsız kentsel boşluklar, içinde bulundukları toplumlar ve kentsel doku üzerinde çok yönlü olumsuz etkiler yaratmaktadır. Bu alanlar, güvenlik sorunlarına zemin hazırlamakta, kontrolsüz kullanımlara açık hale gelmekte ve sosyal açıdan risk oluşturan mekânlar haline dönüşmektedir. Çevresel kirlilik, görsel bozulma ve sosyal çözülme gibi sorunlara neden olan bu boşluklar, kentin genel görünümünü ve kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkilemekte, kent dokusunun bütünlüğünü ve mekânsal sürekliliğini bozmaktadır (Omar & Saeed, 2019).

Özetle; tasarlanmamış veya yeniden tasarlanması gereken, işlevini yitirmiş veya terk edilmiş kentsel alanlar tanımsız kentsel boşluklar olarak adlandırılmıştır. Bu boşluklar, kent dokusunda belirsiz sınırlara sahip olmaları, çevreleriyle bağlantı kuramamaları ve genellikle işlev, insan ve estetik değerden yoksun olmaları ile karakterize edilmektedir. Kent yaşamının dışında kalan ve yaşam kalitesini olumsuz etkileyen bu boşlukların doğru müdahalelerle dönüştürülmesi, kentsel dokunun sürekliliğini sağlayan ve sosyal etkileşimi artıran değerli kamusal alanlar oluşturulmasına katkıda bulunacaktır.

1.7. Boşluğun Kentler İçin Önemi

Kentsel boşluklar, kentin kültürel mirasının vazgeçilmez bir ögesidir. Bu alanlar, şehirlerin yapısal ve görsel dokusunu şekillendiren güçlü bir etmen olarak öne çıkmaktadır. Aynı zamanda, öğretici bir işlev üstlenerek çevresel dengenin korunmasında kritik bir rol oynamaktadır. Toplumsal bağların güçlenmesine katkıda bulunmakta, insanlar arası iletişimi teşvik etmekte ve sosyo-ekonomik gelişmeye destek olmaktadır. Yerel halkın dinlenme ve serbest zaman aktiviteleri için gerekli olan bu alanlar, ayrıca çevresel kalitenin artırılması bakımından da değer taşımaktadır (Avrupa Konseyi, 1986).

Günümüzde, özellikle metropollerin merkezlerinde, nüfus artışı, kontrolsüz ve hızlı yapılaşma ile arazi spekülasyonu gibi çeşitli faktörler nedeniyle kentsel boşluklar giderek azalmaktadır. Bu durum, şehirlerin sıkışık ve boğucu bir görünüm kazanmasına yol

açmakta ve insan-çevre ilişkisini olumsuz yönde etkilemektedir. Öyle ki, afetler için ayrılmış açık alanlar dahi yapılaşma tehdidi altında kalabilmektedir (Özkaraca & Halaç, 2021).

Kentsel dokuyu oluşturan temel unsurlardan biri olan yapılaşmamış açık alanlar, yani kentsel boşluklar, zaman içinde evrim geçirerek farklı anlamlar kazanmıştır. Bu alanlar, şehirleri ekolojik, ekonomik, çevresel, sosyal ve rekreasyonel açıdan besleyen hayati mekânlar olarak kabul edilmektedir. Tüm alanların dolu olduğu bir ortamda hareketin imkânsız olacağı düşünüldüğünde, boşlukların kentsel ölçekteki varlığı ve önemi daha da belirginleşmektedir. Yürüyen insanlardan oyun oynayan çocuklara, toplu taşıma kullananlardan alışveriş yapanlara kadar geniş bir yelpazedeki tüm kentsel hareketler, bu boşlukların varlığına bağlıdır ve onların önemini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, kentsel boşluklar sadece fiziksel alanlar olarak değil, aynı zamanda şehir yaşamının dinamizmini ve çeşitliliğini mümkün kılan temel unsurlar olarak görülmektedir (Özmen, 2021).

Günümüz metropollerinde gündelik hayat, bir dizi karmaşık kentsel sorunla iç içe geçmiş durumdadır. Yeşil alanların mekânsal öneminin göz ardı edilmesi, kamusal alanların tüketim ve güç odaklı alanlara dönüştürülmesi ve toplumsal etkileşimin giderek azalması, bu sorunların başlıcalarını oluşturmaktadır (Erkiliç & Ciravoğlu, 2022).

Kentlilerin açık mekânlara talebi arttıkça kentsel boşluklar da özel bir önem kazanmaktadır. Kentsel doku içerisinde her zaman var olan parklar, kıyı şeritleri, yol kenarları ve demiryolu hatları gibi çeşitli alanlar "boşluk" olarak yeni bir değer kazanmaktadır. Küresel salgın sürecinde, kentlerdeki açık ve yeşil alanlara duyulan ihtiyaç, kentsel boşlukların önemini ve çok yönlü işlevlerini yeniden gündeme getirmiştir. Bu durum, kent planlamasında kentsel boşluk stratejilerinin yeniden ele alınmasını gerektirmektedir. (Öztoprak vd., 2021).

Boşluklar, yapay müdahalelerle "inşa edilmek" yerine, doğal özelliklerini koruyarak ve geliştirerek "doldurulmalıdır". Bu yaklaşım, kentsel boşlukların değerini vurgulamakta ve onları şehir dokusunun organik bir parçası olarak görmektedir. Kentsel bağlamda, bu boşluklar açık alan olarak korunmalı ve halka sunulmalıdır. Bu sayede, kentsel alanlar içinde nefes alma noktaları oluşturulmakta ve şehir sakinlerine doğayla bağlantı kurma fırsatı sunulmaktadır (Kamvasinou, 2006).

Kentsel boşluklar sadece fiziksel boşluklar değil, toplumsal yaşamın ve kültürel kimliğin şekillendiği önemli mekânlardır. Bu alanlar, insanları bir araya getiren, sosyal etkileşimi teşvik eden ve kent kimliğini oluşturan unsurlardır. Tarih boyunca meydanlar,

sokaklar, avlular ve parklar gibi kamusal alanlar, kentlerin can damarları olmuştur. Ancak, hızlı kentleşme süreciyle birlikte bu alanların niteliği ve işlevi değişime uğramıştır. Günümüzde, bu alanların tasarımında çok işlevlilik, esneklik ve kapsayıcılık önem kazanmıştır. Bu alanların, farklı kullanıcı ihtiyaçlarına cevap vermesi, sosyal etkileşimi artırması ve kentsel yaşam kalitesini yükseltmesi beklenmektedir. İyi tasarlanmış ve yönetilen kentsel boşluklar, daha yaşanabilir, sürdürülebilir ve toplumsal açıdan bütünleşik kentler oluşturmada kritik rol oynamaktadır (Erdönmez, 2014).

Daha önce vurgulandığı üzere, kent içindeki boş alanlar, kentsel yaşamın vazgeçilmez bir parçasıdır. Tarih boyunca bu alanlar, kent deneyimini zenginleştirme potansiyeline sahip olmuşlardır. Günümüzün hızla evrilen ve etkileşimli dünyasında, bu boşlukları yeniden değerlendirmek önemli hale gelmiştir. Kentsel boşlukların anlaşılması, tasarlanması, geniş kapsamlı ve bütünsel bir yaklaşım gerektirmektedir. Bu bağlamda, bu alanların hem fiziksel hem de sosyal coğrafyasının, ayrıca kent organizmasıyla olan ilişkisinin derinlemesine incelenmesi kritik önem taşımaktadır (Öztoprak vd., 2021).

2. KENTSEL BOŞLUKLARIN OLUŞUM NEDENLERİ VE POTANSİYELLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. Kentsel Boşlukların Oluşum Nedenleri

Kentler, sürekli bir değişim ve dönüşüm içindedir. Bu değişim ve dönüşüm sürecinde, bazı yapılar ve alanlar terk edilmekte, harabeye dönüşmekte veya yıkılmaktadır. Bu durum, hem savaşlar, doğal afetler gibi hızlı, hem de ekonomik ve sosyal değişimler gibi yavaş nedenlerle gerçekleşebilmektedir. Kapitalist ekonominin dinamikleri, bazı alanların terk edilmesine yol açarken, diğerlerinin hızla yenilenmesine neden olmaktadır. Bu "yaratıcı yıkım" süreci, yeni ekonomik fırsatlar yaratırken, aynı zamanda eşitsizlikleri de beraberinde getirmektedir. Toplumsal hafıza ve eleştirel düşünce için önemli mekânlar olan kentsel boşlukların anlamı ve kullanımı zaman içinde değişebilmektedir. Bazı boşluklar, nostaljik bir geçmişin sembolü olarak korunurken, diğerleri yeniden kullanım veya dönüşüm için fırsatlar sunmaktadır (DeSilvey & Edensor, 2012).

Günümüzde, kentlerin karşı karşıya kaldığı önemli sorunlardan biri olan tanımsız kentsel boşluklar, kent dokusunda kırılma noktaları oluşturan, kamusal yaşamı olumsuz etkileyen ve kesintiye uğratan alanlar olmaktadır. Modernleşme ve endüstrileşme süreçlerinin bir sonucu olarak, kentlerde kontrolsüz nüfus artışına paralel gelişen plansız yapılaşma ve ulaşım ağı tanımsız kentsel boşlukların oluşumunda önemli bir rol oynamaktadır. Bu duruma ek olarak, yeni yerleşim ve dönüşüm alanları ile mevcut kent dokusu arasında oluşan tanımsız ara yüzler, yıkımlar sonucu ortaya çıkan ve ekonomik beklentiler nedeniyle üzerinde uzlaşılamayan alanlar, işlevsel eskime nedeniyle kullanım dışı kalan yapılar kentsel dokuda farklı ölçeklerde tanımsız boşlukların oluşmasına yol açmaktadır (Doğrusoy & Dokgöz, 2010).

Kentsel boşluklar, şehir dokusunda farklı biçimlerde ve konumlarda olabilmektedir. Bu boşluklar, büyük şehirlerin çeperlerinde yer alan doğal açık alanlardan, mevcut yapılaşmış kent dokusunun içinde kalmış iç boşluklara kadar çeşitlilik göstermektedir. Ayrıca, yoğun yerleşim bölgeleri ile yeni gelişmekte olan alanlar arasında kalan geçiş bölgeleri de bu kapsamda değerlendirilmiştir. Bunların yanı sıra, doğal unsurların yakınında veya karayolları, demiryolları gibi ulaşım altyapılarının çevresinde şerit halinde uzanan ara bölgeler de kentsel boşlukların bir diğer türünü oluşturmaktadır. Bu farklı türdeki boşluklar, şehrin yapısı ve gelişimi içinde önemli roller oynayabilmekte ve her biri kendine özgü özelliklere ve potansiyellere sahip olmaktadır (Omar & Saeed, 2019).

Tanımsız kentsel boşlukların oluşum nedenleri olarak sayılabilecek söz konusu problemler çalışma kapsamında; coğrafi nedenlerle oluşan boşluklar, işlev kaybı-eskime nedeniyle oluşan boşluklar, ulaşım altyapısı nedeniyle oluşan boşluklar, dönemlik kullanılan mekânların oluşturduğu boşluklar, planlama faaliyetleri sonucu oluşan boşluklar ve bu nedenler dışında oluşan diğer boşluklar olarak altı başlık altında incelenecektir.

2.1.1. Coğrafi Nedenlerle Oluşan Boşluklar

Kentsel boşlukların oluşumunda coğrafi faktörler önemli bir rol oynamaktadır. Bu faktörler, kıyılar, dağlar, tepeler ve dere yatakları gibi doğal yapıları içermekte ve genellikle yapılaşmaya uygun olmayan boşluklar yaratmaktadır. Coğrafi etmenler, kentsel mekânlarda şekilsiz, tanımsız ve kullanışsız boşlukların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bu boşluklar, arazinin doğal yapısından kaynaklanan fiziksel engeller sonucu oluşmaktadır. Dik yamaçlar veya suyolları, yapılaşmayı zorlaştırarak tanımsız boşlukların oluşmasına yol açmaktadır. Doğal afetler de kentsel boşlukların oluşumunda etkili bir faktördür. Depremler, seller veya heyelanlar gibi olaylar, insanların belirli alanları terk etmesine neden olmaktadır. Bu durum, terk edilmiş binalara veya kullanılmayan alanlara dönüşen kentsel boşluklar yaratmaktadır. Sonuç olarak, coğrafi faktörler tanımsız kentsel boşlukların oluşumunu ve gelişimini önemli ölçüde etkilemektedir. Bu etkilerin anlaşılması ve dikkate alınması, daha sürdürülebilir ve yaşanabilir kentsel alanların planlanması için kritik öneme sahiptir (Hashem vd., 2022).

2.1.2. İşlev Kaybı - Eskime Nedeniyle Oluşan Boşluklar

Endüstri sonrası dönemin izlerini taşıyan, "terk edilmiş" veya "boş" olarak nitelendirilen kentsel mekânlar kent dokusu içerisinde sıklıkla gözlemlenmektedir. Kentsel yenileme tartışmalarının odak noktasını oluşturan bu boşlukların görünürlüğü ve somut varlığı, onları kentsel dönüşüm çabalarının merkezine yerleştirmektedir. Terk edilmiş fabrikalar, kullanılmayan limanlar ve eski tren istasyonları gibi endüstriyel kalıntılar, kentsel dokuda benzersiz özellikler sunmaktadır. Bu alanların yeniden değerlendirilmesi, kentsel dokuyu zenginleştirmekte, tarihi mirası korumakta ve aynı zamanda güncel kentsel ihtiyaçlara cevap verebilmektedir (Doron, 2006).

Kentlerin zaman içinde genişlemesiyle, bir zamanlar şehir çeperinde yer alan endüstriyel alanlar, günümüzde merkezi konumlarda kalmıştır. Bu eski sanayi bölgeleri,

orijinal işlevlerini yitirdikçe, kentsel dokuda geniş ölçekli belirsiz boşluklar oluşturmaktadır. Bu yapılar, zamanla kentsel alanları birbirinden ayıran fiziksel engellere dönüşmektedir. Bu durum, şehir bölgeleri arasındaki bağlantıyı zayıflatmakta ve kentsel bütünlüğü bozmaktadır. Bu alanların başlıca özellikleri eski yapıların yıkılarak yerine yenisinin inşa edilmemesi, arsa değerlerinin yükselmesi nedeniyle gelecekteki kullanımı konusunda karar verilememesi veya çeşitli nedenlerle yapılaşmaya açılmamasıdır (O'Callaghan, 2023).

Bazı durumlarda kent merkezleri, merkezi konumları, fiziksel yıpranma ve tahribat, artan kapasite ihtiyacı ve modern gereksinimlere uyum sağlama çabası gibi nedenlerle orijinal konumlarından taşınmakta ve şehrin farklı bölgelerine aktarılmaktadır. Bu yer değiştirme süreci, beraberinde çeşitli sorunlar getirmektedir. Bu sorunların en önemlilerinden biri, şehir merkezlerinde boşalan kamusal alanların nasıl değerlendirileceği meselesidir. Bu alanların etkin bir şekilde yeniden kullanıma sokulması, şehir merkezlerinin canlılığını korumak, tarihi dokuyu muhafaza etmek ve kentsel yaşam kalitesini artırmak açısından büyük önem taşımaktadır (Goldstein vd., 2001).

2.1.3. Ulaşım Altyapısı Nedeniyle Oluşan Boşluklar

20. yüzyıl boyunca, kentler giderek artan araç trafiğiyle mücadele etmek durumunda kalmış, kentteki mevcut alanların çoğu, hareket halindeki ve park etmiş araçlarla dolmuştur. Birçok kent araç odaklı bir yapıya bürünürken, yaya alanları ve kamusal mekânlar giderek azalmıştır (Gehl, 2010).

Özellikle artan araç trafiği, daha fazla yol yapımını gerektirmekte, bu da sosyal, ekonomik ve çevresel sorunlara yol açmaktadır. Üst geçitler, köprüler gibi kentsel altyapıların altında kalan alanlar genellikle ihmal edilmekte ve tanımsız boşluklar olarak nitelendirilmektedir. Bu alanlar, çöp dökme, terk edilmiş araçların birikmesi gibi nedenlerle güvenlik sorunları oluşturan alanlara dönüşme riski taşımaktadır. (Lak vd., 2019).

2.1.4. Dönemlik Kullanım Nedeniyle Oluşan Boşluklar

Dönemlik kullanılan kentsel mekânlar, mekânın geçici ve belirsiz doğasını yansıtmaktadır. Bu tür mekânların inşa edilmiş çevresi genellikle bir kap görevi görmekte ve çeşitli kullanımlara ve uygulamalara ev sahipliği yapmaktadır. Ancak, bu mekânlar

kalıcı bir şekilde işgal edilmeye direnç göstermektedir. Geçici ve esnek bir yapıya sahip bu tür etkinlik mekânları; anlamını içinde gerçekleştiren etkinliklerden alan gevşek bir yapıya sahiptir ve sürekli olarak belirsizlik ve çoklu kullanım durumu arasında gidip gelmektedir. Pazar, kutlama, şenlik gibi kısa süreli veya fuar, lunapark, expo gibi uzun süreli etkinliklere ev sahipliği yapabilen bu boşluklar belirsiz arazilerdir, ancak belirli bir amaca hizmet etmektedir. Dönemlik kullanımın son bulması ile genellikle "geride kalan " olarak tanımsız kentsel boşluklar oluşturmaktadırlar. Sonuç olarak, kentsel boşlukların geçici, esnek ve dönüşüme açık doğasını vurgulayan bu tür boşluklar, kentsel dokuda alternatif kullanımlar ve anlamlar için potansiyel taşıyan, dinamik ve değişken mekânlar olarak yerini almaktadır (Talocci, 2011).

2.1.5. Planlama Faaliyetleri Nedeniyle Oluşan Boşluklar

Kentsel alanlarda belirsiz ve işlevsiz boşlukların ortaya çıkmasının önemli nedenlerinden biri, mimari tasarım ve planlama süreçlerinin birbirinden kopuk olarak yürütülmesidir. Mimari projelerde genellikle sadece yapının kendisi odak noktası olarak görülmekte, çevredeki kent dokusu, sokak yaşamı, bahçeler, parklar, meydanlar ve diğer kamusal açık alanlarla bütünleşik bir yaklaşım benimsenmemektedir. Bu parçalı yaklaşım sonucunda, binaların etrafında zamanla artan sayıda cansız, dışlanmış ve atıl özetle tanımsız kentsel boşluklar oluşmaktadır. Bu tür kentsel boşluklar, özellikle plansız veya parça parça planlanan yeni yerleşim alanlarında sıkça görülmektedir. Bu durum, kentsel alanların birbiriyle uyumlu ve bağlantılı bir şekilde gelişmesini engellemekte ve şehrin bütünlüğünü bozmaktadır. Sonuç olarak, mimari tasarım ve kentsel planlama arasındaki kopukluk, şehirlerde yaşam kalitesini düşüren ve kentsel alanların etkin kullanımını engelleyen tanımsız boşlukların oluşmasına neden olmaktadır (O'Callaghan, 2023).

Planlanmış mekânların karşısı olarak ortaya çıkan, özel bir önemi olmayan yapılaşmamış boşluklar, yapı adaları arasında kalan tanımsız alanlar, kamu yapıları çevresindeki düzenlenmemiş bölgeler ve yeşil alan olarak belirlenip uygulamaya geçirilmeyen araziler gibi çeşitli nedenlerle ortaya çıkarak hoş olmayan görünümüleriyle kentsel dokuda olumsuz etkiler yaratmaktadır. Bu tür boşlukların doğrudan etkileri arasında bozulma hissi, şehrin geri kalanıyla kopukluk ve eksiklik duygusu yer almaktadır. Bu alanlar, kentsel dokuyu parçalayarak şehrin bütünlüğünü ve yaşanabilirliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Kentsel planlama süreçlerinde bütüncül yaklaşımın eksikliği ve

tasarım uygulamalarındaki yetersizlikler, kent dokusunda tanımsız boşlukların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Kushwah & Rathi, 2017; Zecca & Laing, 2020)

2.1.6. Diğer Nedenlerle Oluşan Boşluklar

Tanımsız kentsel boşlukların oluşumunda hem siyasi hem de ekonomik faktörler karmaşık bir etkileşim içindedir. Savaşların kent dokusunda yarattığı tahribat, siyasi karar mekanizmalarındaki aksaklıklar, yetersiz arazi yönetimi ve paydaşlar arasındaki koordinasyon eksikliği, kentsel alanların etkin kullanımını engellemektedir. Bu siyasi faktörlere ek olarak, ekonomik dinamikler de kentsel boşlukların ortaya çıkışında belirleyici rol oynamaktadır. Belirli bölgelerde arazi değerlerinin düşmesi ve alanların çekiciliğini yitirmesi, mülk sahiplerinin vergi, bakım ve işletme giderlerini karşılayamamasına yol açmakta, bu da mülklerin terk edilmesiyle sonuçlanmaktadır. Yatırım eksikliği kentsel çekirdeğin cazibesini yitirmesine ve büyük işletmelerin bölgeyi terk etmesine neden olmaktadır. Tüm bu siyasi istikrarsızlık, yetersiz yönetim ve ekonomik zorluklar, kentsel alanların canlılığını yitirmesine ve zamanla boşalmasına yol açmaktadır. Bu karmaşık faktörlerin bütüncül bir yaklaşımla ele alınması, sürdürülebilir kentsel gelişim ve yenileme stratejilerinin başarısı için kritik öneme sahiptir (Omar & Saeed, 2019).

2.2. Kentsel Boşlukların Potansiyelleri

Günümüzde kentler, hızlı kentleşme, kontrolsüz nüfus artışı ve ekonomik dalgalanmalar gibi yaşam standardını düşüren çeşitli zorluklarla mücadele etmektedir. Bu süreçte ortaya çıkan çok sayıdaki tanımsız kentsel boşluk, bulundukları çevreyi ve sosyal dokuyu olumsuz yönde etkilemektedir. Bu boşluklar, doğru değerlendirildiklerinde şehrin yeniden canlanmasına katkı sağlayabilecek önemli kentsel kaynaklara dönüşme potansiyeline sahiptir (Ersöz, 2020).

Boşluk kavramı genellikle olumsuz bir çağrışımla kullanılsa da, ekolojik sürdürülebilirlik veya sosyal çeşitlilik gibi ekonomik olmayan perspektiflerden konuyu inceleyen araştırmacılar, bu alanların aslında boş olmadığını, aksine alternatif potansiyellerle dolu olduğunu savunmaktadır. Bu yaklaşıma göre, kentsel boşluklar, diğer kamusal alanların sınırlılıkları sebebiyle sağlayamadığı benzersiz hizmetler sunabilmektedir. Bu bakış açısı, kentsel boşlukların değerini yeniden tanımlamakta ve bu

alanların şehir yaşamındaki rolünü daha geniş bir çerçevede ele almaktadır (Lopez-Pineiro, 2020).

Kentsel boşlukların gücü, kentsel dokudaki yoğun gözetim altında tutulan, ticarileştirilmiş diğer kamusal alanlara kıyasla sunduğu özgürlük ve açıklıkta yatmaktadır. Bu alanlar, bireylerin kent yaşamının hızlı temposundan uzaklaşarak, alışılmadık bir yavaşlığa erişebildiği mekânlar olarak işlev görmektedir. Bu 'boş' manzaralara hem fiziksel alanda hem de zihinsel çerçevemizde bir 'yer' atfetmek şehre dair baskın anlayışa alternatif bir bakış açısı sunma potansiyeli taşımaktadır. Bu bakış açısı kentsel dokuda genellikle göz ardı edilen veya 'sorunlu' olarak nitelendirilen kentsel boşlukların, aslında kentsel yaşamın zenginleştirilmesi ve çeşitlendirilmesi için önemli fırsatlar sunduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, kentsel planlama ve tasarım süreçlerinde bu alanların potansiyellerinin dikkate alınması, daha kapsayıcı ve sürdürülebilir kentsel mekânların oluşturulmasına katkı sağlayacaktır (Kamvasinou, 2006).

Tanımsız kentsel boşluklar, bir zamanlar belirli amaçlarla kullanılmış ancak zamanla ekonomik değerini ve işlevselliğini yitirerek terk edilmiş mekânlardır. Bu alanlar, kentin yerleşik düzeninden, güç yapılarından ve denetim mekanizmalarından bağımsızlaşarak, kent dokusunun alışıldık işleyişinden farklılaşmakta ve alternatif kullanımlar için elverişli ortamlar yaratmaktadır. Bu bağımsızlaşma süreci, kimi zaman bilinçli bir planlama sonucu, kimi zaman da kentsel gelişimin öngörülemez bir sonucu olarak gerçekleşmektedir (Lopez-Pineiro, 2020).

1980'lerden günümüze, kentsel boş alanların algılanışı önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Başlangıçta kent tasarımının başarısızlıkları olarak görülen bu alanlar, zamanla özgürlük ve olasılık kaynakları olarak yeniden tanımlanmıştır. Bu değişim, özellikle Ignasi de Solà-Morales'in 'belirsiz alan' kavramıyla başlamıştır. 1970'lerde, bu boş alanlar topluluk bahçeleri ve ekolojik parklar gibi alternatif kullanımlar için fırsatlar sunmuştur. Bu dönemde, kentsel ekoloji ve çevrecilik hareketleri de güç kazanmıştır. 1980'ler ve 1990'larda, artan arazi değerleri ve kentsel yenileme projeleri, bu alanların kullanımını etkilemiştir. Günümüzde, kentsel boş alanlar daha az bulunur hale gelmiş, ancak yaratıcı kullanımları için arayışlar devam etmektedir. Bu alanların değeri, toplumsal katılım, ekolojik farkındalık ve kentsel yenilenme bağlamında yeniden değerlendirilmektedir. Kentsel değişimin döngüsel doğası içinde, bu alanların rolü ve algılanışı sürekli olarak evrilmektedir (Campbell vd., 2019).

Kentlerdeki tanımsız boşlukların miktarı tam olarak ölçülemese de, bu alanlar genellikle tasarlanmış tanımlı kentsel boşluklardan daha fazla yer kaplamaktadır. Bu durum, kentlerin planlamasındaki eksiklikleri gözler önüne sermektedir. Bu düzensiz boşluklar, metropollerin yoğun yapısını kırmakta ve planlı yapılar ile tanımlı kentsel boşluklar arasında beklenmedik bir geçiş oluşturmaktadır. Çoğunlukla istenmeyen unsurlar olarak görülen bu boşluklar, atıl kabul edildikleri için ihmal edilmektedir. Geleneksel kent dokusunun kısıtlamalarından uzak olan bu mekânlar, toplumun değişen ihtiyaçlarına cevap verebilecek esnek ve çok yönlü kullanım alanlarına dönüşme potansiyeline sahiptir. Bu yaklaşım, çok sayıda değişkenin dikkatli bir şekilde analiz edilmesini gerektirmektedir (Labriola vd., 2022).

Çalışma kapsamında kentsel boşlukların sahip olduğu çok yönlü değer ve fırsatlar beş temel kategoride değerlendirilmiştir; çevresel potansiyeller, sosyal potansiyeller, kültürel potansiyeller, ekonomik potansiyeller ve estetik potansiyeller.

2.2.1. Çevresel Potansiyelleri

Kentsel dokudaki boşluklar, yeşil alanlara dönüştürülerek kent yaşamının kalitesini artırmada önemli bir rol oynayabilecek, önemli fırsatlar ve çevresel faydalar sunma potansiyeline sahiptir. Kentteki boşluklar, ekolojik kaynaklar ve yeşil altyapı olarak değerlendirilerek ekosistem sağlığını iyileştirebilmekte, çeşitli canlı türleri için doğal yaşam alanları sağlayarak biyoçeşitliliğin korunmasına katkıda bulunabilmekte, bitkiler, kuşlar, böcekler ve küçük memeliler gibi birçok organizma için yaşam alanı oluşturabilmektedir. Yağmur suyu yönetiminde de kritik bir işlev gören kentsel boşlukların yeşillendirilmesi, hava kalitesini iyileştirmekte ve kirliliği azaltarak halk sağlığına olumlu etki etmektedir. Ayrıca, bu yeşil alanlar ağı, kentsel ısı adası etkisini azaltarak iklim değişikliğine uyumu desteklemekte ve enerji tüketimini düşürmektedir. Bunların yanı sıra, kentsel boşluklar yenilenebilir enerji üretimi için de kullanılabilmekte, rüzgâr türbinleri veya güneş panelleri için uygun alanlar olarak değerlendirilebilmektedir (Lee vd., 2015).

Bu alanlar, kendi kendine yeten bitki örtüsü cepleri olarak işlev görmekte, ekolojik koridorlar oluşturmak ve daha geniş bir kentsel ekosisteme katkıda bulunmak amacıyla diğer yeşil alanlarla bağlantı kuran doğal rezervler gibi davranmaktadır. Mikro ölçekte ise, çocukların oyun alanı, köpek sahiplerinin yürüyüş rotası, evsizlerin barınma mekânı, fotoğrafçıların ve film yapımcılarının arka planı olarak hizmet etmektedir. Bu bağlamda,

tanımsız kentsel boşlukları boş veya nötr bir bölge olarak değil, görünmez toplumsal ve doğal süreçlerin zengin bir alanı olarak anlamak kritik öneme sahiptir (Kamvasinou, 2006).

Bu alanların potansiyeli, mevcut bitki örtüsünün iyileştirilmesi, halka açık hale getirilmesi veya yeşil altyapı ve restorasyon ekolojisi uygulamaları ile değerlendirilebilmekte, böylece yeni sosyo-ekolojik ilişkilerin tasarlanması ve yönetilmesi için bir laboratuvar işlevi görebilmektedir (Lokman, 2017).

Kullanılmayan demiryolu hatları, terk edilmiş endüstriyel araziler gibi boşlukların zaman içinde zengin bir biyoçeşitliliği barındırdığını gösteren çalışmalar mevcut olsa bile bu alanların sürekli değişim halinde olması ve yeniden geliştirme baskısı, ekolojik değerlerinin belirlenmesini zorlaştırmaktadır. Atıl durumdaki kentsel boşlukların doğa koruma değerine ilişkin farkındalık eksikliği, bu ekosistemleri tehdit eden önemli bir faktördür. Mevcut ekolojik değerleri dikkate almadan yapılan iyileştirme çalışmaları, bu hassas ekosistemlere zarar verebilmektedir. Bu nedenle, tanımsız kentsel boşlukların yönetiminde, potansiyel kullanımlar ile mevcut ekolojik değerlerin korunması arasında denge kurulması büyük önem taşımaktadır. Bu denge, sürdürülebilir kentsel gelişim için kritik bir role sahiptir ve kentsel planlama stratejilerinin temel bir bileşeni olmalıdır (Merten, 2006).

Kentsel boşluklar kente entegre edilmeye çalışılırken çoğu zaman boşluğun kendine özgü nitelikleri göz ardı edilmektedir. Bu alanların ekolojik ve sosyo-kültürel potansiyeli, gizli kalmış doğal unsurları dikkate alan yeni tür açık alanların tasarlanmasına olanak tanımaktadır. Doğa, kentsel boşlukların benzersiz karakterini şekillendirmekte ve onlara yeni bir değer katarak zenginleştirmektedir (Labriola vd., 2022).

2.2.2. Sosyal Potansiyelleri

Kentsel boşluklar, kent yaşamında sosyal açıdan önemli işlevler üstlenmektedir. Bu alanlar, yoğun kent dokusunda nefes alma noktaları oluştururken, aynı zamanda toplumsal etkileşimin geliştiği canlı mekânlara dönüşme potansiyeli taşımaktadır. Kentliler bu alanlarda günlük rutinlerini gerçekleştirirken spontane karşılaşmalar yaşamakta, sosyal bağlar kurmakta ve kent kültürüne katkıda bulunmaktadır. Cep parklarından meydanlara, topluluk bahçelerinden pazar yerlerine kadar farklı ölçeklerde karşımıza çıkan kentsel boşluklar, esnek kullanım özellikleriyle çeşitli etkinliklere ev sahipliği yapabilmektedir. Bu mekânların sosyal potansiyelinin hayata geçmesi, alanın fiziksel kalitesine, güvenliğine ve

erişilebilirliğine bağlı olup, iyi tasarlanmış kentsel boşluklar, farklı toplum kesimlerinin bir araya gelmesine olanak tanıyarak kentli bilincinin oluşmasına ve toplumsal belleğin sürdürülmesine katkı sağlamaktadır. Böylece bu alanlar, sadece fiziksel boşluklar olmaktan çıkarak, kent yaşamını zenginleştiren, sosyal bağları güçlendiren ve toplumsal sürdürülebilirliği destekleyen dinamik mekânlara dönüşmektedir (Erdönmez & Akı, 2005).

Kentsel boşluklar, şehir planlamasında benzersiz fırsatlar sunan ve çok yönlü kullanım potansiyeli taşıyan önemli alanlardır. Bu araziler, geçici veya kalıcı, kendiliğinden veya planlı, aktif veya pasif, sosyal veya ekolojik çeşitli kullanımlara açık olup, toplumun farklı kesimlerinin ihtiyaç ve isteklerine cevap verebilme esnekliğine sahiptir. Bu boşluklar geleneksel park, meydan veya oyun alanlarından farklı algılanmaları nedeniyle, şehrin diğer bölgelerinde mümkün olmayan özgün etkinliklere ve kullanımlara ev sahipliği yapabilmektedir (Lokman, 2017).

2.2.3. Kültürel Potansiyelleri

Kentsel boşluklar, şehirlerin tarihi ve kültürel dokusuna önemli katkılar sağlayan değerli alanlardır. Bu mekânlar, geçici veya kalıcı sanat etkinliklerinden performans sanatlarına kadar geniş bir yelpazede kültürel faaliyetlere ev sahipliği yapabilmektedir. Mevcut yapılar müzeler, galeriler veya kültür merkezlerine dönüştürülebilirken, açık alanlar konserler, tiyatro gösterileri ve film gösterimleri için kullanılabilir. Kentsel boşluklar, şehrin yaratıcı atmosferini besleyerek ve yerel toplulukların kimliklerini ifade etmelerine olanak tanıyarak, kente özgün bir karakter kazandırmakta ve kültürel-tarihsel dokusunu zenginleştirmektedir. Ayrıca kentsel boşluklar, kentin tarihsel gelişiminin somut tanıklarıdır. Bu alanlar, kentin zaman içinde geçirdiği değişimleri yansıtmaktadır. Bu tarihi öneme sahip boşlukların ve bu boşluğun parçası olan yapıların yeniden işlevlendirilmesi, kentin tarihsel hafızasını canlı tutmanın yanı sıra, kent kimliğini ve karakterini de güçlendirmektedir (Omar & Saeed, 2019).

2.2.4. Ekonomik Potansiyelleri

Kentsel boşluklar, şehirlerin ekonomik gelişiminde stratejik bir role sahiptir. Bu alanlar, hem geçici hem de kalıcı kullanımlarıyla ekonomik canlanmaya katkıda bulunmaktadır. Özellikle küçük ölçekli yerel işletmelerin gelişimine imkân tanıyan bu mekânlar, perakende fırsatları, pazar alanları ve ticari aktiviteler için uygun ortamlar

sunmaktadır. Bu sayede yerel toplulukların gelir kaynaklarını çeşitlendirmelerine ve ekonomik kalkınmaya aktif katılımlarına olanak sağlamaktadır. Kentsel boşlukların ekonomik potansiyeli, sadece doğrudan ticari faaliyetlerle sınırlı değildir. Bu alanların yeniden düzenlenmesi ve işlevlendirilmesi sürecinde ortaya çıkan istihdam olanakları, yerel halka yeni beceriler kazandırma ve mevcut yeteneklerini geliştirme fırsatları sunmaktadır. Ayrıca, bu alanların etkin kullanımı çevre gayrimenkul değerlerini yükselterek ve yeni yatırımları çekerek dolaylı ekonomik faydalar da sağlamaktadır. Bu ekonomik canlanma süreci, aynı zamanda toplumsal bağları güçlendirmekte ve yerel kimliği pekiştirmektedir. Atıl durumdaki alanların verimli kullanıma açılması, bölgesel kalkınmayı destekleyerek toplumun genel refah düzeyinin yükselmesine katkıda bulunmaktadır (Hashem vd., 2022).

2.2.5. Estetik Potansiyelleri

Kentsel boşluklar, kent estetiğinin önemli bileşenleri olarak, yapılı çevre ile kurdukları ilişkiler üzerinden değer kazanmaktadır. Bu alanların estetik potansiyeli, yalnızca fiziksel özellikleriyle değil, kent bütünü içindeki konumları, diğer mekânlarla kurdukları bağlantılar ve yarattıkları görsel etkiler ile şekillenmektedir. Kentsel boşlukların estetik değeri; kullanılan malzemeler, bitki örtüsü, kent mobilyaları, aydınlatma elemanları gibi tasarım bileşenlerinin uyumlu birlikteliği ile artmaktadır. Bu uyum, kent silüetine katkı sağlamakta, görsel çeşitlilik yaratmakta ve kentsel peyzajını zenginleştirmektedir. Ayrıca kentsel boşluklar, doğal ve yapılı çevre arasında yumuşak geçişler oluşturarak kent dokusunun estetik niteliğini güçlendirmekte, kentsel deneyimi zenginleştirmekte ve yaşam kalitesini yükseltmektedir. Bu nedenle kentsel boşlukların estetik potansiyelinin değerlendirilmesi, sadece görsel bir kaygı olarak değil, kentsel yaşam kalitesini doğrudan etkileyen stratejik bir yaklaşım olarak ele alınmalıdır (Erdoğan, 2006).

2.3. Kentsel Boşlukların Potansiyelinin Değerlendirildiği Çalışmalar

Atıl kalmış kentsel boşlukların yeniden değerlendirilmesi, dünya çapında gözlemlenen bir eğilimdir. 1950 ve 1960'lı yıllarda, şehirlerin tarihi merkezlerinin terk edilmeye başlanması ve buna paralel olarak banliyölerin genişlemesi süreci başlamıştır. Bu durumu takip eden on yılda, gayri resmi yerleşimler ortaya çıkmış ve boş alanlar geçici olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1980'lerden itibaren, hükümet programları ve kamu-özel

ortaklıkları, eski liman bölgelerini ve endüstriyel sahaları konut ve iş merkezlerine dönüştürme girişimlerinde bulunmuştur. Bu dönemden sonra, günümüze kadar süren stratejik bir şehir merkezine geri dönüş eğilimi gözlemlenmiştir. Tüm dünyada çoğunlukla terk edilmiş araziler ve yapılar üzerine odaklanan kentsel canlandırma, yeniden işlevlendirme, renovasyon ve yeniden geliştirme projelerine ağırlık verilmiştir (Merten, 2006).

Kentsel tasarım, mimarlık, peyzaj tasarımı ve kamusal sanat gibi disiplinlerde, atıl alanların değerlendirilmesi son yıllarda öncelikli araştırma konuları arasına girmiştir. Araştırmacılar, bu alanların neden ortaya çıktığını anlamanın yanı sıra, bu alanların nasıl değerlendirilebileceği ve tasarımın bu süreçteki rolü üzerine de odaklanmışlardır (Lokman, 2017). Kentsel düzensizliği tanımlama, tarihi koruma veya endüstriyel alanları yeniden kullanma gibi çabalarda görülebilmektedir. Ancak, boşlukların belirsiz ve değişken doğası gereği kesin tanımlamalar yapmaktan kaçınılmalıdır. Tanımsız kentsel boşluklar, geçici ile kalıcı, doğa ile kültür, çekicilik ile iticilik, güç ile zayıflık, potansiyel ile amaçsızlık, terk edilmişlik ile sahiplenme, varlık ile yokluk, estetik ile çirkinlik gibi birçok zıtlığı bir arada barındırmaktadır (DeSilvey & Edensor, 2012).

Kentsel açık alanların ihmal edilen ve atıl kalan bir türü olan tanımsız kentsel boşluklar, geleneksel tasarım yaklaşımlarının ötesinde, daha geniş kentsel stratejiler kapsamında değerlendirilmelidir. Bu bağlamda, bu alanlar için geliştirilen alternatif çözümler, kentin uzun vadeli gelişimi için önemli sonuçlar sağlamaktadır. Tanımsız kentsel boşluklar yeniden değerlendirilirken günümüz koşullarına uygun, esnek ve insan odaklı kullanımların geliştirilmesine olanak sağlayacak bir yaklaşım, aynı zamanda kentsel mekânın sürekliliğini ve sosyal yaşamla olan ilişkisini de ön plana çıkaracaktır (Hwang & Lee, 2020).

Mimarlar ve kent plancıları, tanımsız kentsel boşlukların ekolojik, estetik ve sosyo kültürel değerlerini giderek daha fazla öne çıkarmaktadır. Tasarımcılar atıl alan estetiğini yeni bir trend olarak tanıtsalar bile, bir alanın geleceğini belirleyen asıl faktör, arazi sahipleri ve yerel yönetimler arasındaki uzlaşmaya dayalı ortaklıklar olmaktadır. Bu durum, kentsel dönüşüm süreçlerinde tasarım ve estetik kaygıların yanı sıra, ekonomik ve politik faktörlerin de önemli rol oynadığını vurgulamaktadır. Tanımsız boşlukların dönüşümü, sadece yaratıcı tasarım çözümleriyle değil, aynı zamanda farklı paydaşlar arasındaki müzakereler ve uzlaşmalarla şekillenmektedir. Bu bağlamda, tanımsız kentsel boşlukların geleceği konusunda daha bütüncül bir yaklaşım benimsenmesi gerekmektedir.

Bu yaklaşım, estetik ve tasarım değerlerini göz önünde bulundururken, aynı zamanda ekonomik, sosyal, kültürel ve ekolojik faktörleri de dengeli bir şekilde ele almalıdır. Ayrıca, bu süreçte toplum katılımının ve şeffaflığın artırılması, daha sürdürülebilir ve kapsayıcı kentsel dönüşüm projelerinin geliştirilmesine katkıda bulunacaktır (Rosa, 2015).

Kentsel boşlukların kullanımı veya yeniden geliştirilmesi, çeşitli yaklaşımlardan etkilenmektedir. Özel sektör genellikle ekonomik faydaya odaklanırken, kamu kurumları park ve yeşil alan gibi sosyal amaçlı kullanımları ön planda tutma eğilimindedir. Kamuya ait kentsel boşlukların potansiyel kullanım alanları şu kategorilerde sınıflandırılabilir (Aruninta, 2005):

- Yeşil alanların korunması, yağmur suyu yönetimi, su tutma alanları gibi kentsel çevreyi iyileştirmeye yönelik, boşluğun çevresel potansiyelinin desteklendiği uygulamalar,
- Parkta oturma, yürüyüş, piknik, kuş gözlemciliği gibi pasif veya spor aktiviteleri, koşu, bisiklete binmek gibi aktif rekreasyon amaçlı kullanımları teşvik edecek boşluğun sosyal potansiyelinin desteklendiği uygulamalar,
- Tiyatrolar, müzeler, öğrenme merkezleri, halk kütüphaneleri gibi kentlilerin yaşam kalitesini arttırmaya yönelik, boşluğun kültürel potansiyelinin desteklendiği uygulamalar,
- Mağazalar, büfeler, pazar yerleri gibi ticari ve turistik kullanımlara yönelik, boşluğun ekonomik potansiyelinin desteklendiği uygulamalar,
- Heykel, süs bahçesi, çiçek düzenlemeleri, su ve benzeri öğeler kullanılarak boşluğun estetik potansiyelinin desteklendiği uygulamalar.

Kentsel yaşam, artan fiziksel, ekonomik, kültürel ve sosyal çeşitliliğiyle tek bir perspektiften değerlendirilemeyen karmaşık bir yapıya sahiptir. Kentsel boşluklara yönelik mevcut müdahaleler genellikle bütüncül yaklaşımdan yoksun olup, kentin genel dokusundan kopuk planlanmakta ve bu durum "kayıp mekânlar" oluşmasına neden olmaktadır. Ancak bu boşluklar, kent yaşamı için önemli potansiyeller barındırmaktadır. Günümüzdeki kentsel dönüşüm projelerinde boşlukların genellikle kentin bütününden bağımsız planlanması bu alanların işlevsiz kalmasına yol açmaktadır. Bu nedenle, dönüşüm projelerinin sadece mekânsal çözümler üretmekle kalmayıp, toplumun yaşam biçimini, sosyal sınıflar arasındaki iletişimi sağlarken, kentin bütününü kapsayan bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir (Öztoprak vd., 2021).

Ekonomik, ekolojik ve sosyo-kültürel açıdan sürdürülebilir estetik kentsel mekanlar yaratmak için kentsel boşlukların bütüncül bir yaklaşımla ele alınarak yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu bütüncül yaklaşım, kentsel boşlukların potansiyelini en iyi şekilde değerlendirmeyi, kent dokusunu güçlendirmeyi ve yaşam kalitesini artırmayı hedeflemektedir. Böylece, kentsel boşluklar, kentin canlılığına ve sürdürülebilirliğine katkıda bulunan değerli alanlar haline gelebilmektedir.

2.3.1. Dünyadan Kentsel Boşluk Örnekleri

Dünyadan seçilen kentsel boşluk dönüşüm örnekleri, farklı coğrafya ve kültürlerde uygulanan yenilikçi yaklaşımları göstermek üzere, tez çalışmasında belirlenen oluşum nedenlerine göre sınıflandırılarak seçilmiştir. Kıyı alanlarındaki topoğrafik zorlukların çözüme ulaştırıldığı peyzaj düzenlemeleri, ulaşım altyapısının yarattığı bölünmelerin giderildiği kent parkları, endüstriyel mirasın ekolojik sistemlerle bütünleştirildiği dönüşüm projeleri, topluluk katılımıyla şekillenen mahalle ölçekli müdahaleler ve mega etkinlik alanlarının sürdürülebilir kullanımını gösteren örnekler, kentsel boşlukların sürdürülebilir ve kapsayıcı mekanlara dönüşümünde, dünya genelinde geliştirilen stratejileri ve elde edilen sonuçları ortaya koymaktadır.

Coğrafi Nedenli Boşluk Örnekleri:

Victoria on the River

Hamilton Şehri'nde Victoria Caddesi üzerinde konumlanmış, kent yaşamına dâhil edilemeyen, işlevsiz nehir kıyısını kente bağlayan amfi tiyatro tarzında tasarlanmış yenilikçi bir park projesidir. Edwards White Architects tarafından tasarlanan proje, 28 metrelik seviye farkını teraslı yapısıyla aşarken, hem sosyal etkileşim alanı hem de farklı seviyeler arasında bağlantı sağlayan bir geçiş noktası olarak işlev görmektedir. Zengin doku sağlayan yüzey işlemleri, bitkiler ve ergonomik oturma alanlarıyla donatılan park, pazar alanından konser mekânına, yoga derslerinden sosyal buluşma noktasına kadar çeşitli aktivitelere ev sahipliği yapabilmektedir. Kullanıcı dostu bir yaklaşım sergileyen proje, kentsel tasarımda işlevsellik ile estetiği birleştiren bir örnek olarak öne çıkmaktadır (Url-2), (Tablo 1).

Victoria on the River projesi, kentsel boşlukların farklı potansiyellerini bir arada değerlendiren bir dönüşüm örneğidir.

- Çevresel açıdan, nehir kıyısı ile kent arasında ekolojik bağlantı kuran proje, bitkilendirme çalışmalarıyla biyoçeşitliliğe ve yeşil alan sistemine katkıda bulunmaktadır.
- Sosyal boyutta, amfi tiyatro düzenlemesi ve esnek kullanım alanlarıyla çeşitli kullanıcı gruplarına hizmet vermektedir.
- Konser ve yoga dersleri gibi etkinliklerle kültürel faaliyetlere olanak sağlamaktadır.
- Pazar etkinlikleriyle ekonomik aktivitelere olanak sağlamaktadır.
- Estetik boyutta ise doku ve malzeme çeşitliliği, teraslı yapının oluşturduğu görsel etki ve işlevsel tasarım yaklaşımıyla kent dokusuna entegre olmaktadır.

Proje, kentsel boşlukların çevresel, sosyal, kültürel, ekonomik ve estetik potansiyellerini bütüncül bir yaklaşımla ele almaktadır.

Tablo 1. Victoria on the river kent parkı örneğinin incelenmesi

VICTORIA ON THE RIVER

Tasarım: Edwards White Architects

Konum: Hamilton, Yeni Zellanda

Yapım Yılı: 2018

Alan: 4769 m²

Dönüşüm Öncesi

Boşluğun Oluşum Nedeni					Desteklenen Potansiyeller				
Coğrafi	İşlev Kaybı Eskime	Ulaşım Altyapısı	Dönemlik Kullanım	Planlama Faaliyetleri	Çevresel Potansiyel	Sosyal Potansiyel	Kültürel Potansiyel	Ekonomik Potansiyel	Estetik Potansiyel
•					•	•	•	•	•

Minhang Nehir Kıyısı Yenileme

Uzun yıllar boyunca bakımsız, düşük kaliteli endüstriyel depolar ve terk edilmiş tesislerle dolu olan nehir kıyısı, SPARK'ın geliştirdiği kentsel park projesiyle tamamen dönüştürülmüştür. Tek hücreli Diatom'dan esinlenen tasarım konseptiyle 750 metre uzunluğunda bir rekreasyon alanı oluşturulmuş, bu alan içerisinde üç yaya köprüsü, kesintisiz yeşil şeritler, yürüyüş, koşu ve bisiklet yolları planlanmıştır. Dört ayrı bölgeden oluşan ve soyut bir kıyı formu alan tasarım içerisinde kafeler, spor parkı, etkinlik meydanı ve yenilikçi aktivite cepleri barındırırken, ticari, teknolojik ve kurumsal kullanımları da birbirine bağlayan canlı bir karışım sunmaktadır. Bu dönüşüm projesi, sürdürülebilir bir yaşam ortamı yaratarak ve nehre ilk kez erişilebilirlik sağlayarak, bölgeye yeni bir kimlik kazandırmıştır (Url-3), (Tablo 2).

Minhang Nehir Kıyısı Yenileme projesi, kentsel boşlukların farklı potansiyellerini bir arada değerlendiren bir dönüşüm örneğidir.

- Çevresel açıdan, nehir kıyısı ile kent arasında kesintisiz yeşil şeritlerle ekolojik bağlantı kuran proje, sürdürülebilir bir yaşam ortamı yaratarak çevresel kaliteyi artırmaktadır.
- Sosyal boyutta, yürüyüş, koşu ve bisiklet yolları ile spor parkı düzenlemeleri farklı kullanıcı gruplarına hizmet vermekte, üç yaya köprüsü ile erişilebilirliği güçlendirmektedir.
- Kafeler ve ticari kullanımlarla ekonomik aktivitelere olanak sağlamaktadır.
- Estetik boyutta ise Diatom'dan esinlenen soyut kıyı formu, 750 metre uzunluğundaki rekreasyon alanı ve yenilikçi peyzaj düzenlemeleriyle kent dokusuna entegre olmaktadır.

Proje, kentsel boşlukların çevresel, sosyal, ekonomik ve estetik potansiyellerini bütüncül bir yaklaşımla ele almaktadır.

Tablo 2. Minhang nehir kıyısı yenileme örneğinin incelenmesi

MINHANG RİVERFRONT REGENERATION									
					Tasarım: SPARK				
					Konum: Şanghay, Çin				
					Yıl: 2021				
					Alan: 23787 m²				
 Dönüşüm Öncesi 									
Boşluğun Oluşum Nedeni					Desteklenen Potansiyeller				
Coğrafi	İşlev Kaybı Eskime	Ulaşım Altyapısı	Dönemlik Kullanım	Planlama Faaliyetleri	Çevresel Potansiyel	Sosyal Potansiyel	Kültürel Potansiyel	Ekonomik Potansiyel	Estetik Potansiyel
•	•				•	•		•	•

İşlev Kaybı – Eskime Nedenli Boşluk Örnekleri:

Benjakitti Orman Parkı

Bangkok'taki eski tütün fabrikası alanında yer alan 720.000 metrekarelik Benjakitti Park, kentsel ekoloji bilincini artırmak ve su yönetimi sorunlarına çözüm getirmek amacıyla tasarlanmış yenilikçi bir kent parkı projesidir. 'Sünger' konseptiyle yağmurlu sezonda 128.000 metreküp su depolama kapasitesine sahip olan ve günde 1.600 metreküp temiz su üreten park, 360 farklı türden 5600 yerel ağaç fidanı, 1.67 km uzunluğunda gökyüzü yürüyüş yolu, bisiklet yolları, şifa bahçesi, güneş çimenliği ve amfiteyatrolu sahil pavyonu gibi çeşitli rekreasyon alanlarını içermektedir. Mevcut fabrika binalarının müze ve spor merkezlerine dönüştürüldüğü, eski malzemelerin yeniden kullanıldığı ve sulak alan bitkileriyle su arıtma sistemlerinin entegre edildiği proje, Bangkok'a sürdürülebilir ve toplum odaklı bir ekolojik sistem kazandırmıştır (Url-6), (Tablo 5).

Benjakitti Orman Parkı projesi, kentsel boşlukların farklı potansiyellerini bir arada değerlendiren bir dönüşüm örneğidir.

- Çevresel açıdan, 'sünger' konseptiyle su depolama ve arıtma sistemi, 360 farklı türden 5600 yerel ağaç fidanı ve sulak alan bitkileriyle ekolojik sisteme katkıda bulunmakta, eski malzemelerin yeniden kullanımıyla sürdürülebilirliği desteklemektedir.
- Sosyal boyutta, gökyüzü yürüyüş yolu, bisiklet yolları, şifa bahçesi ve güneş çimenliği gibi çeşitli rekreasyon alanlarıyla farklı kullanıcı gruplarına hizmet vermektedir.
- Kültürel boyutta, amfiteyatrolu sahil pavyonu ile etkinlik alanları sunmakta ve kentsel ekoloji bilincini artırmaya yönelik eğitsel işlev üstlenmektedir.
- Estetik boyutta ise 720.000 metrekarelik alanda peyzaj düzenlemeleri ve yenilikçi tasarım yaklaşımıyla kent dokusuna entegre olmaktadır.

Proje, kentsel boşlukların çevresel, sosyal, kültürel ve estetik potansiyellerini bütüncül bir yaklaşımla ele almaktadır.

Tablo 3. Benjakitti orman parkı örneğinin incelenmesi

BENJAKİTTİ FOREST PARK									
Tasarım: Arsomsilp Community and Environmental Architect, Turenscape					Konum: Khlong Toei, Tayland				
					Yapım Yılı: 2022				
					Alan: 414400 m²				
 Dönüşüm Öncesi 									
Boşluğun Oluşum Nedeni					Desteklenen Potansiyeller				
Coğrafi	İşlev Kaybı Eskime	Ulaşım Altyapısı	Dönemlik Kullanım	Planlama Faaliyetleri	Çevresel Potansiyel	Sosyal Potansiyel	Kültürel Potansiyel	Ekonomik Potansiyel	Estetik Potansiyel
	•				•	•	•		•

Domino Park

Brooklyn'deki eski Domino Şeker Rafinerisi'nin (1856-2004) dönüşüm projesi olan Domino Park, bir zamanlar ABD'de tüketilen şekerin %98'ini üreten tarihi tesisin 5 dönümlük alanını bir park alanına dönüştürmüştür. 30'dan fazla endüstriyel kalıntıyı "Eser Yürüyüşü" konseptiyle koruyarak tarihi mirası yaşatan proje, taşkın kotları üzerinde yükseltilmiş tasarımı, yerel bitki türleri ve yağmur suyu yönetim sistemiyle sürdürülebilir bir yaklaşım sergilemektedir. River Street'in uzatılması ve şehir şebekesiyle bağlantının güçlendirilmesiyle erişilebilirliği artırılan park, plaj voleybolu, oyun alanı, köpek koşu alanı, su özellikleri ve yeşil alanlarıyla çeşitli rekreasyon imkanları sunarken, 700 uygun fiyatlı konut birimiyle de sosyal fayda sağlamakta ve Williamsburg mahallesini 160 yıl sonra ilk kez East River'a yeniden bağlamaktadır (Url-7), (Tablo 6).

Domino Park projesi, kentsel boşlukların farklı potansiyellerini bir arada değerlendiren bir dönüşüm örneğidir.

- Çevresel açıdan, taşkın kotları üzerinde yükseltilmiş tasarımı, yerel bitki türleri ve yağmur suyu yönetim sistemiyle ekolojik sürdürülebilirliği desteklemekte, East River ile kent arasında bağlantı kurmaktadır.
- Sosyal boyutta, plaj voleybolu, oyun alanı, köpek koşu alanı ve yeşil alanlarla farklı kullanıcı gruplarına hizmet vermekte, River Street'in uzatılması ve şehir şebekesiyle bağlantının güçlendirilmesiyle erişilebilirliği artırmaktadır.
- Kültürel boyutta, 30'dan fazla endüstriyel kalıntıyı "Eser Yürüyüşü" konseptiyle koruyarak ABD'nin şeker üretim tarihindeki önemli bir endüstriyel mirası yaşatmaktadır.
- Ekonomik açıdan, 700 uygun fiyatlı konut birimi sunarak sosyal fayda sağlamakta ve bölgenin ekonomik değerini artırmaktadır.
- Estetik boyutta ise 5 dönümlük alanda modern tasarım yaklaşımı ve tarihi endüstriyel öğelerin entegrasyonu ile özgün bir kent peyzajı oluşturmaktadır.

Proje, kentsel boşlukların çevresel, sosyal, kültürel, ekonomik ve estetik potansiyellerini bütüncül bir yaklaşımla ele almaktadır.

Tablo 4. Domino park örneğinin incelenmesi

DOMİNO PARK

Tasarım: James Corner Field Operations

Konum: Brooklyn, United States

Yapım Yılı: 2018

Alan: 40468 m²

Boşluğun Oluşum Nedeni

Desteklenen Potansiyeller

Coğrafi	İşlev Kaybı Eskime	Ulaşım Altyapısı	Dönemlik Kullanım	Planlama Faaliyetleri	Çevresel Potansiyel	Sosyal Potansiyel	Kültürel Potansiyel	Ekonomik Potansiyel	Estetik Potansiyel
•	•				•	•	•	•	•

Ulaşım Altyapısı Nedenli Boşluk Örnekleri:

Fonte Nova Meydanı

Lizbon'un Benfica bölgesinde, 20. yüzyılın ortalarına kadar verimli bir tarım alanı olan ve 1960'larda yapılan üst geçit ile ikiye bölünerek otoparka dönüşen alan, 2015 yılında başlatılan kentsel dönüşüm projesiyle tamamen yenilenmiştir. 3.5 hektarlık alanda, otopark alanı %50 azaltılarak, mevcut ağaçlar korunmuş, aktivite adaları oluşturulmuş, farklı tiplerde oturma alanları, LED aydınlatma sistemi ve sürdürülebilir malzemeler kullanılarak bir tasarım uygulanmıştır. Genişletilmiş kaldırımlar, bisiklet şeritleri, yavaşlatılmış trafik ve güvenli yaya dolaşımı ile desteklenen proje, mahalle sakinlerine her yaştan insanın kullanabileceği, güvenli, kapsayıcı ve sosyal etkileşimi destekleyen çok amaçlı bir kamusal alan kazandırmıştır (Url-4), (Tablo 3).

Fonte Nova Meydanı projesi, kentsel boşlukların farklı potansiyellerini bir arada değerlendiren bir dönüşüm örneğidir.

- Çevresel açıdan, mevcut ağaçların korunması, sürdürülebilir malzeme kullanımı ve LED aydınlatma sistemiyle ekolojik hassasiyeti gözetmekte, otopark alanının %50 azaltılmasıyla yeşil alan sistemine katkıda bulunmaktadır.
- Sosyal boyutta, farklı tiplerde oturma alanları ve aktivite adalarıyla çeşitli kullanıcı gruplarına hizmet vermekte, genişletilmiş kaldırımlar ve güvenli yaya dolaşımıyla erişilebilirliği güçlendirmektedir.
- Estetik boyutta ise modern tasarım yaklaşımı, peyzaj düzenlemeleri ve yenilikçi malzeme kullanımıyla kent dokusuna entegre olmaktadır.

Proje, kentsel boşlukların çevresel, sosyal ve estetik potansiyellerini bütüncül bir yaklaşımla ele almaktadır.

Tablo 5. Fonte Nova meydanı örneğinin incelenmesi

FONTE NOVA SQUARE									
Tasarım: José Adrião Arquitetos Konum: Lizbon, Portekiz Yapım Yılı: 2017 Alan: 35000 m²									
 Dönüşüm Öncesi 									
Boşluğun Oluşum Nedeni					Desteklenen Potansiyeller				
Coğrafi	İşlev Kaybı Eskime	Ulaşım Altyapısı	Dönemlik Kullanım	Planlama Faaliyetleri	Çevresel Potansiyel	Sosyal Potansiyel	Kültürel Potansiyel	Ekonomik Potansiyel	Estetik Potansiyel
		•			•	•			•

Baro de Viver Spor Kent Parkı

Barselona'nın Sant Andreu semtinde, Besòs Nehri yanında yer alan ve önceden güvensiz, terk edilmiş, karmaşık erişim yapısına sahip bir alan olan bölge, kapsamlı bir dönüşüm projesiyle yenilenmiştir. İlk aşamada park düzenlemesi, aydınlatma yenilenmesi ve kent bahçeleri oluşturulmasıyla başlayan süreç, sonrasında otoyolların kavisli hareketlerinden esinlenen geometrisiyle, çok amaçlı spor alanları ve farklı zorluk seviyelerindeki parkur elemanlarıyla zenginleştirilmiştir. Barselona'nın spor kent parkları ağının önemli bir parçası haline gelen proje, herkes için erişilebilir bir kamusal alan yaratma hedefiyle, tüm yaş grupları ve farklı kentsel spor disiplinleri için bir referans noktasına dönüşmüş, böylece alanın eski kimliği değişmiştir (Url-5), (Tablo 4).

Baro de Viver Spor Kent Parkı projesi, kentsel boşlukların farklı potansiyellerini bir arada değerlendiren bir dönüşüm örneğidir.

- Sosyal boyutta, çok amaçlı spor alanları ve farklı zorluk seviyelerindeki parkur elemanlarıyla çeşitli kullanıcı gruplarına hizmet vermekte, herkes için erişilebilir bir kamusal alan sunmaktadır.
- Estetik boyutta ise otoyolların kavisli hareketlerinden esinlenen geometrisi ve yenilikçi tasarım yaklaşımıyla kent dokusuna entegre olmaktadır.

Proje ile kentsel boşluğun sosyal ve estetik potansiyelleri desteklenmiştir.

Tablo 6. Baro de Viver spor kent parkı örneğinin incelenmesi

BARO DE VIVER SPORTS URBAN PARK									
Tasarım: SCOB Konum: Barcelona, İspanya Yapım Yılı: 2016 Alan: 1930 m²									
 Dönüşüm Öncesi 									
Boşluğun Oluşum Nedeni					Desteklenen Potansiyeller				
Coğrafi	İşlev Kaybı Eskime	Ulaşım Altyapısı	Dönemlik Kullanım	Planlama Faaliyetleri	Çevresel Potansiyel	Sosyal Potansiyel	Kültürel Potansiyel	Ekonomik Potansiyel	Estetik Potansiyel
		•				•			•

Dönemlik Kullanım Nedenli Boşluk Örnekleri:

Rita Lee Park-Legacy of the Olympic Park

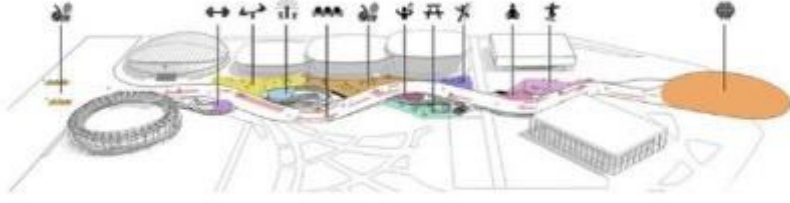
Rio de Janeiro'daki 2016 Olimpiyat Parkı, Ecomimesis tarafından 140.000 metrekarelik Parque Rita Lee'ye dönüştürülmüştür. Proje, 60 metre genişliğinde ve 1.2 kilometre uzunluğundaki Doğrusal Park ile çeşitli rekreasyon alanları içeren Kent Parkı olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Park bünyesinde çok sporlu sahalar, basketbol sahaları, çocuk oyun alanları, su oyun alanı, tırmanma duvarı, kaykay parkı ve piknik alanları yer alırken, sürdürülebilirlik kapsamında 800 metrekarelik Atlantik Ormanı korusu, 1.100 yeni yerel ağaç ve 8.000 metrekarelik geçirgen yeşil alan eklenerek, kentsel yeşil alan ağını güçlendiren ve toplum-doğa ilişkisini geliştiren bir rekreasyon alanı yaratılmıştır (Url-10), (Tablo 9).

Rita Lee Park projesi, kentsel boşlukların farklı potansiyellerini bir arada değerlendiren bir dönüşüm örneğidir.

- Çevresel açıdan, 800 metrekarelik Atlantik Ormanı korusu, 1.100 yeni yerel ağaç ve 8.000 metrekarelik geçirgen yeşil alan ile kentsel ekolojiye katkıda bulunmakta, toplum-doğa ilişkisini güçlendirmektedir.
- Sosyal boyutta, çok sporlu sahalar, basketbol sahaları, çocuk oyun alanları, su oyun alanı, tırmanma duvarı, kaykay parkı ve piknik alanlarıyla farklı kullanıcı gruplarına hizmet vermektedir.
- Kültürel boyutta, 2016 Olimpiyat Parkı'nın mirasını yaşatarak kentin spor kültürüne katkıda bulunmaktadır.
- Estetik boyutta ise 140.000 metrekarelik alanda Doğrusal Park ve Kent Parkı bölümlerinin entegrasyonu ile özgün bir peyzaj düzeni oluşturmaktadır.

Proje, kentsel boşlukların çevresel, sosyal, kültürel ve estetik potansiyellerini bütüncül bir yaklaşımla ele almaktadır.

Tablo 7. Rita Lee olimpiyat parkı örneğinin incelenmesi

RITA LEE PARK-LEGACY OF THE OLYMPIC PARK									
Tasarım: Ecomimesis Soluções Ecológicas Konum: Barra da Tijuca, Brezilya Yapım Yılı: 2024 Alan: 136000 m²									
   									
Boşluğun Oluşum Nedeni					Desteklenen Potansiyeller				
Coğrafi	İşlev Kaybı Eskime	Ulaşım Altyapısı	Dönemlik Kullanım	Planlama Faaliyetleri	Çevresel Potansiyel	Sosyal Potansiyel	Kültürel Potansiyel	Ekonomik Potansiyel	Estetik Potansiyel
•			•		•	•	•		•

Isla de la Cartuja

1992 Expo'dan sonra Isla de la Cartuja, çağdaş mimarinin ve kentsel dönüşümün önemli bir örneği haline gelmiştir. Guadalquivir Nehri üzerindeki Isla de la Cartuja, adını Kristof Kolomb'un bir süre yaşadığı Cartuja Manastırı'ndan almış ve 1992 Dünya Fuarı'na (Expo '92) ev sahipliği yapmıştır. Expo sonrası bölge, 15.000 kişiyi istihdam eden Cartuja 93 teknoloji parkı ve Isla Mágica tema parkı olmak üzere iki ana bölgeye ayrılmıştır. Santiago Calatrava'nın tasarladığı Alamillo ve Barqueta köprüleriyle şehre bağlanan ada, günümüzde Endülüs Çağdaş Sanat Müzesi, Endülüs Uluslararası Üniversitesi, Mühendislik ve İletişim okulları, La Cartuja Stadyumu ve 2016'da tamamlanan Sevilla Tower gibi önemli yapılara ev sahipliği yapmaktadır. Bölge ayrıca Amerikan Bahçesi botanik parkı, Rocío Jurado oditoryumu, çeşitli konser salonları ve tiyatrolarla kültürel açıdan zengin bir merkez haline gelmiştir. Tarihi Cartuja Manastırı'nın güncel kullanımlarla entegre edildiği ada, yeni yerleşim alanları ve ticari bölgeleriyle sürekli gelişen, Sevilla'nın teknoloji, kültür ve eğlence merkezi konumundaki çağdaş bir kent parçasına dönüşmüştür (Url-11), (Tablo 10).

Isla de la Cartuja projesi, kentsel boşlukların farklı potansiyellerini bir arada değerlendiren bir dönüşüm örneğidir.

- Çevresel açıdan, Guadalquivir Nehri üzerindeki konumu ve Amerikan Bahçesi botanik parkıyla kentsel ekolojiye katkıda bulunmakta, Alamillo ve Barqueta köprüleriyle sürdürülebilir ulaşım bağlantıları sağlamaktadır.
- Sosyal boyutta, La Cartuja Stadyumu, Isla Mágica tema parkı ve yeni yerleşim alanlarıyla farklı kullanıcı gruplarına hizmet vermekte, kentsel yaşam kalitesini artırmaktadır.
- Kültürel boyutta, Endülüs Çağdaş Sanat Müzesi, tarihi Cartuja Manastırı, Rocío Jurado oditoryumu, konser salonları ve tiyatrolarla zengin bir kültürel merkez oluşturmaktadır.
- Ekonomik açıdan, 15.000 kişiyi istihdam eden Cartuja 93 teknoloji parkı, ticari bölgeler ve eğitim kurumlarıyla ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmaktadır.
- Estetik boyutta ise çağdaş mimari örnekleri (Sevilla Tower gibi) ve tarihi yapıların güncel kullanımlarla entegrasyonu ile özgün bir kent silüeti oluşturmaktadır.

Proje, kentsel boşlukların sosyal, ekonomik, kültürel, çevresel ve estetik potansiyellerini bütüncül bir yaklaşımla ele almaktadır.

Tablo 8. Cartuja adası örneğinin incelenmesi

İSLA DE LA CARTUJA									
Tasarım: EXPO'92 Konum: Sevilla, İspanya Yapım Yılı: 1992 Alan: 215 ha									
   									
Boşluğun Oluşum Nedeni					Desteklenen Potansiyeller				
Coğrafi	İşlev Kaybı Eskime	Ulaşım Altyapısı	Dönemlik Kullanım	Planlama Faaliyetleri	Çevresel Potansiyel	Sosyal Potansiyel	Kültürel Potansiyel	Ekonomik Potansiyel	Estetik Potansiyel
•			•		•	•	•	•	•

Planlama Faaliyetleri Nedenli Boşluk Örnekleri:

Place au Changement

Saint-Étienne kentinin Chateaucieux mahallesinde 2011 yılında gerçekleştirilen dönüşüm projesi, atıl bir kentsel alanın topluluk katılımıyla nasıl değerli bir kamusal mekâna dönüştürülebileceğinin bir örneğidir. Proje, Strazburg merkezli Collectif Etc grubunun düzenlenen yarışmayı kazanmasıyla başlamıştır. Grup, projenin başlangıcında mahalle sakinleriyle birebir iletişim kurarak, onların desteğini ve katılımını sağlamak için yoğun çaba göstermiştir. Bu katılımcı yaklaşım sonucunda, boş arazi bahçeler, kamusal sanat eserleri ve kent mobilyalarıyla donatılmış canlı bir topluluk meydanına dönüştürülmüştür. "Place au Changement" (Değişim Meydanı) adı verilen bu yeni kamusal alan, sadece fiziksel bir dönüşümü değil, aynı zamanda topluluk bağlarının güçlenmesini ve sosyal etkileşimin artmasını da sağlamıştır (Url-8), (Tablo 7).

Place au Changement (Değişim Meydanı) projesi, kentsel boşlukların farklı potansiyellerini bir arada değerlendiren bir dönüşüm örneğidir.

- Sosyal boyutta, mahalle sakinlerinin birebir katılımıyla gerçekleştirilen tasarım süreci, topluluk bağlarını güçlendirmekte ve sosyal etkileşimi artırmaktadır.
- Kültürel boyutta, kamusal sanat eserleri ve topluluk katılımıyla oluşturulan ortak değerler aracılığıyla mahalle kimliğini güçlendirmektedir.
- Estetik boyutta ise kent mobilyaları ve peyzaj düzenlemeleriyle yenilikçi bir tasarım yaklaşımı sergileyerek kent dokusuna entegre olmaktadır.

Proje, kentsel boşlukların sosyal, kültürel ve estetik potansiyellerini bütüncül bir yaklaşımla ele almaktadır.

Tablo 9. Place au changement örneğinin incelenmesi

PLACE AU CHANGEMENT									
Tasarım: Collectif Etc. Konum: Saint-Étienne, Fransa Yapım Yılı: 2011 Alan: 670 m²									
 Dönüşüm Öncesi 									
Boşluğun Oluşum Nedeni					Desteklenen Potansiyeller				
Coğrafi	İşlev Kaybı Eskime	Ulaşım Altyapısı	Dönemlik Kullanım	Planlama Faaliyetleri	Çevresel Potansiyel	Sosyal Potansiyel	Kültürel Potansiyel	Ekonomik Potansiyel	Estetik Potansiyel
				•		•	•		•

Plazas de Bolsillo

Santiago'da Ágora 21 tarafından geliştirilen Plaza de Bolsillo Santa Isabel 384 projesi, Santa Isabel ile Lira arasındaki kavşakta yer alan terk edilmiş bir alanı, esnek ve modüler tasarım çözümleriyle canlı bir kentsel mekâna dönüştürmüştür. 1000 metrekarelik alanda ticari modüller, çocuk oyun alanları, yeşil alanlar, pop-up mağazalar ve toplantı alanları yer alırken, ücretsiz bisiklet tamir atölyesi, gastronomik mekânlar, sokak sanatı performansları, tiyatro gösterileri ve açık hava sineması gibi çeşitli aktivitelerle zenginleştirilmiş program sunulmaktadır. Sebastián Salas'ın yönetimindeki proje, karma kullanımlı kamusal alan yaratma, topluluk katılımını teşvik etme ve mahalle kimliğini güçlendirme hedefleriyle, sürdürülebilir ve katılımcı bir kentsel dönüşüm örneği oluşturmuştur (Url-9), (Tablo 8).

Plazas de Bolsillo projesi, kentsel boşlukların farklı potansiyellerini bir arada değerlendiren bir dönüşüm örneğidir.

- Sosyal boyutta, çocuk oyun alanları, toplantı alanları ve esnek kullanım imkanlarıyla farklı kullanıcı gruplarına hizmet vermekte, karma kullanımlı kamusal alan yaratmaktadır.
- Kültürel boyutta, sokak sanatı performansları, tiyatro gösterileri ve açık hava sineması gibi etkinliklerle mahalle kimliğini güçlendirmekte ve topluluk katılımını teşvik etmektedir.
- Ekonomik açıdan, ticari modüller, pop-up mağazalar ve gastronomik mekânlarla yerel ekonomiyi canlandırmaktadır.
- Estetik boyutta ise 1000 metrekarelik alanda modüler tasarım çözümleri ve esnek mekân organizasyonu kent dokusuna entegre olmaktadır.

Proje, kentsel boşlukların sosyal, ekonomik, kültürel ve estetik potansiyellerini bütüncül bir yaklaşımla ele almaktadır.

Tablo 10. Plazas de Bolsillo örneğinin incelenmesi

PLAZAS DE BOLSILLO									
					Tasarım: Agora 21				
					Konum: Santiago, Şili				
					Yapım Yılı: 2018				
					Alan: 1000 m2				
  									
Boşluğun Oluşum Nedeni					Desteklenen Potansiyeller				
Coğrafi	İşlev Kaybı Eskime	Ulaşım Altyapısı	Dönemlik Kullanım	Planlama Faaliyetleri	Çevresel Potansiyel	Sosyal Potansiyel	Kültürel Potansiyel	Ekonomik Potansiyel	Estetik Potansiyel
				•		•	•	•	•

2.3.2. Türkiye’den Kentsel Boşluk Örnekleri

Türkiye'deki kentsel boşlukların dönüşüm potansiyelini gösteren örnekler, tez çalışması kapsamında belirlenen kentsel boşlukların oluşum nedenlerine göre sınıflandırılarak seçilmiştir. Kıyı alanlarındaki dönüşümler, metropollerdeki ulaşım kaynaklı boşlukların değerlendirilmesi, endüstriyel miras ve tarihi dokunun yeniden işlevlendirilmesi, küçük ölçekli boşluklarda uygulanan alternatif yaklaşımlar ve büyük ölçekli etkinlik alanlarının sürdürülebilir kullanımı gibi farklı ölçek ve nitelikteki bu projeler, Türkiye'de kentsel boşlukların dönüşümünde etkili kentsel potansiyelleri göstermesi açısından önemlidir.

Coğrafi Nedenli Boşluk Örnekleri:

Haliç Kıyı Spor Parkı ve Kamusal Alan

Haliç, Bizans Dönemi'nden endüstri devrimine kadar mesire alanı olarak kullanılmış, sonrasında endüstriyel bir bölgeye dönüşmüştür. 1984'teki Haliç Kıyı Düzenleme Projesi, bölgeyi endüstriyel kimliğinden uzaklaştırmış ancak kent-su ilişkisini zayıflatmıştır. 2020'deki "İstanbul Senin Haliç Kıyıları Yarışması" ile bu kopuk ilişkiyi onarmak amaçlanmıştır. Geliştirilen projede kentsel süreklilik sağlanırken, farklı aktivite odakları oluşturulmuştur. Özellikle Haliç Köprü Altı Spor Odağı; spor sahaları, toplanma alanları ve kaykay parkı ile sosyal etkileşimi güçlendiren bir kamusal alan olarak tasarlanmıştır. Proje, Haliç'in tarihsel değerlerini korurken güncel kent ihtiyaçlarına cevap veren bütüncül bir yaklaşım sunmuştur (Url-12), (Tablo 11)

Haliç Kıyı Spor Parkı projesi, kentsel boşlukların farklı potansiyellerini bir arada değerlendiren bir dönüşüm örneğidir.

- Sosyal boyutta, spor sahaları, toplanma alanları, kaykay parkı ve esnek spor birimleriyle farklı kullanıcı gruplarına hizmet vermekte, sosyal etkileşimi teşvik etmektedir.
- Estetik boyutta ise akışkan kurguyla kentsel süreklilik sağlayan tasarım yaklaşımı ve özgün peyzaj düzenlemeleriyle kent dokusuna entegre olmaktadır.

Proje, kentsel boşlukların sosyal, ekonomik, kültürel, çevresel ve estetik potansiyellerini bütüncül bir yaklaşımla ele almaktadır.

Tablo 11. Haliç kıyı spor parkı ve kamusal alan örneğinin incelenmesi

HALİÇ KIYI SPOR PARKI VE KAMUSAL ALAN									
					Tasarım: Banu Garip, Ervin Garip				
					Konum: İstanbul, Türkiye				
					Yapım Yılı: 2023				
					Alan: 30000 m²				
  Dönüşüm Öncesi 									
Boşluğun Oluşum Nedeni					Desteklenen Potansiyeller				
Coğrafi	İşlev Kaybı Eskime	Ulaşım Altyapısı	Dönemlik Kullanım	Planlama Faaliyetleri	Çevresel Potansiyel	Sosyal Potansiyel	Kültürel Potansiyel	Ekonomik Potansiyel	Estetik Potansiyel
●		●				●			●

Antalya Konyaaltı Sahil Şeridi Rehabilitasyonu

Antalya Konyaaltı Sahili'nin 100 hektarlık alanı kapsayan dönüşüm projesi, 2014'teki ulusal mimari yarışma sonucunda Özer/Ürger Mimarlık tarafından tasarlanmış ve ilk etabı 2018'de açılmıştır. Proje, sahil ve yerleşim dokusunu bölen karayolunun etkisini azaltmak ve kıyı-kent ilişkisini güçlendirmek amacıyla dört ana bölgeden oluşmaktadır: Müze Meydanı'nda yaya-araç trafiğinin birlikte var olabildiği paylaşımlı bir alan yaratılmış; Beachpark'ta otopark alanları kaldırılarak yeşil alanlar artırılmış ve engelsiz plaj erişimi sağlanmış; Olbia Meydanı spor, eğlence ve kültür aktiviteleri için yeniden düzenlenmiş; Akdeniz Bulvarı'nda ise trafik iki şeride düşürülerek yaya odaklı bir düzenleme yapılmıştır. Projede, rekreasyon alanları, spor tesisleri, kültürel mekanlar, bisiklet yolları ve engelli erişimi gibi unsurlarla kıyı şeridinin kullanımı zenginleştirilmiş, yeşil alan oranı %30 artırılmış ve esnek bir tasarım anlayışıyla değişen ihtiyaçlara uyum sağlayabilecek modüler bir sistem oluşturulmuştur (Url-13, 2018), (Tablo 12).

Konyaaltı Sahil Şeridi Rehabilitasyon projesi, kentsel boşlukların farklı potansiyellerini bir arada değerlendiren bir dönüşüm örneğidir.

- Çevresel açıdan, yeşil alan oranının %30 artırılması, otopark alanlarının azaltılması ve bisiklet yollarıyla sürdürülebilir ulaşımın desteklenmesi yoluyla kentsel ekolojiye katkıda bulunmaktadır.
- Sosyal boyutta, engelsiz plaj erişimi, rekreasyon alanları, spor tesisleri ve paylaşımlı alanlarla farklı kullanıcı gruplarına hizmet vermekte, kıyı-kent ilişkisini güçlendirmektedir.
- Ekonomik açıdan, 100 hektarlık alanın rekreatif değerini artırmakta ve turizm potansiyelini güçlendirmektedir.
- Estetik boyutta ise modüler sistem ve esnek tasarım anlayışıyla değişen ihtiyaçlara uyum sağlayabilen özgün bir kıyı düzenlemesi sunmaktadır.

Proje, kentsel boşlukların çevresel, sosyal, ekonomik ve estetik potansiyellerini bütüncül bir yaklaşımla ele almaktadır.

Tablo 12. Antalya Konyaaltı sahil şeridi kentsel rehabilitasyonu örneğinin incelenmesi

ANTALYA KONYAALTI SAHİL ŞERİDİ REHABİLİTASYONU									
					Tasarım: Özer/Ürger Mimarlık				
					Konum: Antalya,Türkiye				
					Yapım Yılı: 2018				
					Alan: 100 ha				
 Dönüşüm Öncesi 									
Boşluğun Oluşum Nedeni					Desteklenen Potansiyeller				
Coğrafi	İşlev Kaybı Eskime	Ulaşım Altyapısı	Dönemlik Kullanım	Planlama Faaliyetleri	Çevresel Potansiyel	Sosyal Potansiyel	Kültürel Potansiyel	Ekonomik Potansiyel	Estetik Potansiyel
●					●	●		●	●

İşlev Kaybı – Eskime Nedenli Boşluk Örnekleri:

Santral İstanbul

Haliç'te bulunan ve 1910-1950 yılları arasında inşa edilen Silahtarağa Elektrik Santrali, 107.000 metrekarelik alanıyla tipik bir sanayi yerleşmesi olarak İstanbul'un önemli endüstri miraslarından biridir. İstanbul Bilgi Üniversitesi tarafından dönüştürülen yapı kompleksinde, öncelikle yerleşmenin tüm tarihsel katmanları detaylı bir şekilde incelenmiş ve her yapının özgün endüstriyel karakteri korunarak dikkatli bir yenileme yaklaşımı benimsenmiştir. Yıkılmış olan iki kazan dairesi, geleneksel rekonstrüksiyon yerine çağdaş bir yorumla, ağır iç çekirdek ve yarı geçirgen metal tül dış cephe kaplamasıyla yeniden tasarlanmış, böylece yapıların gündüz çevreyle bütünleşmesi, gece ise fener etkisi yaratması sağlanmıştır. Dönemin yaygın gösterişli mimarlık anlayışının aksine, kendi bağlamına saygılı ve işlevsel bir yaklaşım benimseyen proje, iç mekanlarda Eyüp sırtlarıyla görsel ilişki kuran, müze, rekreasyon ve eğitim işlevlerini barındıran bir kültür kompleksine dönüştürülmüştür (Url-16), (Tablo 15).

Santral İstanbul projesi, kentsel boşlukların farklı potansiyellerini bir arada değerlendiren bir dönüşüm örneğidir.

- Sosyal boyutta, rekreasyon alanları ve eğitim işlevleriyle farklı kullanıcı gruplarına hizmet vermekte, kentsel yaşam kalitesini artırmaktadır.
- Kültürel boyutta, 1910-1950 yılları arasında inşa edilen Silahtarağa Elektrik Santrali'nin endüstri mirası karakterini koruyarak ve müze işleviyle kent belleğini yaşatmaktadır.
- Ekonomik açıdan, İstanbul Bilgi Üniversitesi kampüsü olarak eğitim ekonomisine katkı sağlamakta ve bölgenin değerini artırmaktadır.
- Estetik boyutta ise özgün endüstriyel karakterin korunması, çağdaş yorumla tasarlanan yarı geçirgen metal tül cephe kaplaması ve gece-gündüz farklılaşan görsel etkisiyle özgün bir mimari dil oluşturmaktadır.

Proje, kentsel boşlukların sosyal, kültürel, ekonomik ve estetik potansiyellerini bütüncül bir yaklaşımla ele almaktadır.

Tablo 13. Santral İstanbul örneğinin incelenmesi

Santral İstanbul									
Tasarım: Emre Arolat, Nevzat Sayın ve Han Tümertekin									
Konum: İstanbul, Türkiye									
Yapım Yılı: 2007									
Alan: 118000 m ²									
   									
Boşluğun Oluşum Nedeni					Desteklenen Potansiyeller				
Coğrafi	İşlev Kaybı Eskime	Ulaşım Altyapısı	Dönemlik Kullanım	Planlama Faaliyetleri	Çevresel Potansiyel	Sosyal Potansiyel	Kültürel Potansiyel	Ekonomik Potansiyel	Estetik Potansiyel
•	•					•	•	•	•

Hamamyolu Park ve Meydan Düzenlemesi

Eskişehir'in merkezinde yer alan Hamamyolu Caddesi, kuzeyde Porsuk, güneyde tarihi Odunpazarı bölgesi arasında uzanan 1,2 kilometrelik tarihi bir akstır. Antik çağdan beri sıcak suları ve hamamlarıyla bilinen, ancak son yıllarda canlılığını yitirmeye başlayan cadde için geliştirilen Urban Deck projesi, kentin kuzey-güney aksını kesintisiz bir yeşil kuşak ve yaya aksıyla birleştirmeyi hedeflemiştir. Projede, 22.000 el yapımı camın gömülü olduğu ve LED aydınlatmalarla desteklenen 1,2 kilometrelik beyaz çimentolu bir yaya aksı oluşturulmuş, bu aks üzerinde köprü-müze tasarlanarak sanat eserleri sergilenmeye başlanmıştır. Kentsel platform üzerinde güvercin, taş ve buhar havuzları gibi üç farklı su ögesi ile çok amaçlı oyun alanları tasarlanmış, mevcut yeşil dokuyla bütünleşen bir yaklaşım benimsenmiştir. Sonuç olarak proje, tarihi değerleri koruyarak güncel kullanımlarla birleştiren, her yaş grubuna hitap eden aktiviteler sunan, yerel sanat ve üretimle ilişki kuran, günlük yaşamla bütünleşen başarılı bir kentsel dönüşüm örneği oluşturmuştur (Url-17, 2018), (Tablo 16).

Hamamyolu Park ve Meydan Düzenlemesi projesi, kentsel boşlukların farklı potansiyellerini bir arada değerlendiren bir dönüşüm örneğidir.

- Sosyal boyutta, çok amaçlı oyun alanları, su ögeleri ve 1,2 kilometrelik yaya aksıyla farklı yaş gruplarına hizmet vermekte, kentsel yaşamı zenginleştirmektedir.
- Kültürel boyutta, antik çağdan beri var olan kültürü yaşatmakta, köprü-müzede sanat eserlerinin sergilenmesiyle yerel sanat ve üretimi desteklemektedir.
- Ekonomik açıdan, canlılığını yitirmeye başlayan caddenin yeniden canlandırılmasıyla bölgenin ticari potansiyelini güçlendirmektedir.
- Estetik boyutta ise 22.000 el yapımı cam ve LED aydınlatmalarla desteklenen beyaz çimentolu yaya aksı tasarımıyla özgün bir kentsel platform oluşturmaktadır.

Proje, kentsel boşlukların sosyal, kültürel, ekonomik ve estetik potansiyellerini bütüncül bir yaklaşımla ele almaktadır.

Tablo 14. Hamamyolu park ve meydan düzenlemesi örneğinin incelenmesi

Hamamyolu Park ve Meydan Düzenlemesi									
Tasarım: Yazgan Tasarım Mimarlık Konum: Eskişehir, Türkiye Yapım Yılı: 2018 Alan: 25000 m²									
  Dönüşüm Öncesi 									
Boşluğun Oluşum Nedeni					Desteklenen Potansiyeller				
Coğrafi	İşlev Kaybı Eskime	Ulaşım Altyapısı	Dönemlik Kullanım	Planlama Faaliyetleri	Çevresel Potansiyel	Sosyal Potansiyel	Kültürel Potansiyel	Ekonomik Potansiyel	Estetik Potansiyel
	•					•	•	•	•

Ulaşım Altyapısı Nedenli Boşluk Örnekleri:

Mecidiyeköy Meydanı

Dört tarafı yollarla çevrili Mecidiyeköy Meydanı'nın 2021'de tamamlanan dönüşüm projesi, trafik yoğunluğundan kaynaklanan sorunları çözmek ve yaya odaklı bir kent meydanı yaratmak amacıyla tasarlanmıştır. Yeşil tampon bölgeler kullanılarak trafik gürültüsü ve görsel kirliliği azaltılmış, yaya geçişlerinde hemzemin çözümler ve yavaşlatılmış trafik düzenlemeleri yapılmıştır. Meydanda tek tip beyaz gövdeli ağaçlar kullanılmış ve ağaç ızgaraları sanat bazaları olarak tasarlanarak meydanın sanat kimliği güçlendirilmiştir. Transfer merkezi olarak yoğun kullanılan alanda, Mecidiyeköy Sanat ve İstanbul Kitapçısı gibi kültürel yapılarla sadece geçiş noktası değil, aynı zamanda buluşma ve dinlenme mekânı oluşturulmuştur. Karbon tutucu bitkiler kullanılarak çevre kirliliğine karşı önlem alınmış, ahşap oturma basamakları ve kiosklar ile kullanıcı konforu artırılmış, böylece yaya öncelikli, sanat ve kültürle bütünleşen, sürdürülebilir bir kent meydanı yaratılmıştır (Url-14, 2022), (Tablo 13).

Mecidiyeköy Meydanı projesi, kentsel boşlukların farklı potansiyellerini bir arada değerlendiren bir dönüşüm örneğidir.

- Çevresel açıdan, karbon tutucu bitkiler ve yeşil tampon bölgelerle kentsel ekolojiye katkıda bulunmakta, tek tip beyaz gövdeli ağaçlarla mikroklima oluşturmaktadır.
- Sosyal boyutta, hemzemin yaya geçişleri, yavaşlatılmış trafik düzenlemeleri ve konforlu oturma alanlarıyla kullanıcı dostu bir transfer merkezi ve buluşma mekanı sunmaktadır.
- Ekonomik açıdan, kiosklar ve ticari birimlerle yerel ekonomiye katkı sağlamakta, transfer merkezi olarak ulaşım ekonomisini desteklemektedir.
- Estetik boyutta ise yaya odaklı tasarım yaklaşımı ve kentsel donatıların entegrasyonu ile özgün bir meydan düzenlemesi oluşturmaktadır.

Proje, kentsel boşlukların çevresel, sosyal, ekonomik ve estetik potansiyellerini bütüncül bir yaklaşımla ele almaktadır.

Tablo 15. Mecidiyeköy meydan düzenleme örneğinin incelenmesi

MECİDİYEKÖY MEYDANI									
Tasarım: caps.office Konum: İstanbul, Türkiye Yapım Yılı: 2021 Alan: 7100 m²									
 Dönüşüm Öncesi 									
Boşluğun Oluşum Nedeni					Desteklenen Potansiyeller				
Coğrafi	İşlev Kaybı Eskime	Ulaşım Altyapısı	Dönemlik Kullanım	Planlama Faaliyetleri	Çevresel Potansiyel	Sosyal Potansiyel	Kültürel Potansiyel	Ekonomik Potansiyel	Estetik Potansiyel
		•			•	•		•	•

Kazlıçeşme – Sirkeci Kentsel Ulaşım ve Rekreasyon Alanı

Sirkeci-Kazlıçeşme arasındaki 8,3 kilometrelik atıl hat, hibrit karakterde yeni nesil bir ulaşım projesi olarak dönüştürülmüştür. Toplam 215 bin metrekarelik alanın %43'ü (92 bin 450 metrekare) demiryolu ulaşımına ayrılırken, %57'si (122 bin 550 metrekare) yeşil alan ve rekreasyon alanı olarak düzenlenmiştir. Proje kapsamında 7.300 metre bisiklet yolu, 7.300 metre yaya yolu, 10.120 metrekare meydan ve rekreasyon alanları, 6.000 metrekare kapalı sosyal kültürel alan, 74.000 metrekare yeni yeşil alan oluşturulmuştur. Altyapı olarak 3 yaya üst geçidi ve 22 karayolu ve yaya alt geçidi yapılmış, 4 tescilli istasyon restore edilmiş, 2 istasyon yenilenmiş ve 2 yeni istasyon inşa edilmiştir. Tek yönlü sefer süresi 20 dakika olan hat, ulaşım ihtiyacının yanı sıra sosyokültürel, turizm, ekolojik, rekreasyon ve spor imkanları sunarak şehrin kalbinde yeni bir yaşam alanı oluşturmuştur (Url-15, 2024), (Tablo 14).

Kazlıçeşme-Sirkeci Kentsel Ulaşım ve Rekreasyon Alanı projesi, kentsel boşlukların farklı potansiyellerini bir arada değerlendiren bir dönüşüm örneğidir.

- Çevresel açıdan, 74.000 metrekarelik yeni yeşil alan oluşturulması, bisiklet ve yaya yollarıyla sürdürülebilir ulaşımın desteklenmesi yoluyla kentsel ekolojiye katkıda bulunmaktadır.
- Sosyal boyutta, 10.120 metrekare meydan ve rekreasyon alanları, 7.300 metre yaya yolu ve spor imkanlarıyla farklı kullanıcı gruplarına hizmet vermekte, kent yaşamını zenginleştirmektedir.
- Ekonomik açıdan, hibrit karakterde yeni nesil ulaşım çözümü sunarak kent içi ulaşım süresini kısaltmakta ve bölgenin erişilebilirliğini artırmaktadır.
- Estetik boyutta ise 8,3 kilometrelik atıl hattın dönüşümüyle özgün bir kentsel koridor ve yaşam alanı oluşturmaktadır.

Proje, kentsel boşlukların çevresel, sosyal, ekonomik ve estetik potansiyellerini bütüncül bir yaklaşımla ele almaktadır.

Tablo 16. Kazlıçeşme – Sirkeci kentsel ulaşım ve rekreasyon örneğinin incelenmesi

KAZLIÇEŞME – SİRKECİ KENTSEL ULAŞIM VE REKREASYON ALANI									
					Tasarım: - Konum: İstanbul, Türkiye Yapım Yılı: 2024 Alan: 215.000 m ²				
 Dönüşüm Öncesi 									
Boşluğun Oluşum Nedeni					Desteklenen Potansiyeller				
Coğrafi	İşlev Kaybı Eskime	Ulaşım Altyapısı	Dönemlik Kullanım	Planlama Faaliyetleri	Çevresel Potansiyel	Sosyal Potansiyel	Kültürel Potansiyel	Ekonomik Potansiyel	Estetik Potansiyel
		•			•	•		•	•

Dönemlik Kullanım Nedenli Boşluk Örnekleri:

EXPO 2016 Antalya Sergi Alanı

EXPO Antalya Sergi Alanı, Antalya'nın Aksu ilçesinde, havalimanına 11 km, şehir merkezine 17 km mesafede konumlanmıştır. 2016 yılında Türkiye'nin ilk Dünya Botanik EXPO'suna ev sahipliği yapan alan, "Gelecek Nesiller için Yeşil Bir Dünya" felsefesi ve "Çiçek ve Çocuk" temasıyla düzenlenmiştir. 1,6 milyar TL'lik yatırımla hayata geçirilen projede, 50'den fazla ülke yer almıştır. 1121 hektarlık alanda hizmet veren EXPO Antalya Sergi Alanı'nda sembolik EXPO Kulesi, Türk Hava Yolları Çocuk Bilim ve Teknoloji Merkezi, Kongre Binası, Tarım ve Biyoçeşitlilik Müzesi, EXPO Gölü, Türkiye Biyoçeşitliliği Tema Parkuru, Çocuk Adası, kır bahçeleri, Mozaikültür Bitki Heykelleri Alanı, EXPO Serası ile büyük ve küçük amfityatrolar bulunmaktadır. Etkinliğin sona ermesi ile alan festivaller, fuarlar, sanatsal, kültürel ve sportif aktivitelere ev sahipliği yapmaya devam ederek, ziyaretçilerine yeşil alanları ve ferah mekânlarıyla keyifli bir gezinti imkânı sunmaktadır (Url-20, 2017), (Tablo 19).

EXPO 2016 Antalya Sergi Alanı projesi, kentsel boşlukların farklı potansiyellerini geniş ölçekte değerlendiren bir dönüşüm örneğidir.

- Çevresel açıdan, 1121 hektarlık alanda EXPO Gölü, kır bahçeleri, Türkiye Biyoçeşitliliği Tema Parkuru ve EXPO Serası gibi yeşil alanlarla kentsel ekolojiye önemli katkıda bulunmaktadır.
- Sosyal boyutta, festivaller, fuarlar, sanatsal, kültürel ve sportif aktivitelere ev sahipliği yaparak, farklı kullanıcı gruplarına hizmet vermekte ve sosyal etkileşimi güçlendirmektedir.
- Kültürel boyutta, "Gelecek Nesiller için Yeşil Bir Dünya" felsefesi ve "Çiçek ve Çocuk" temasıyla çevre bilincini geliştirmekte, Tarım ve Biyoçeşitlilik Müzesi ile kültürel mirası yaşatmaktadır.
- Ekonomik açıdan, 1,6 milyar TL'lik yatırımla bölgesel kalkınmaya katkı sağlamak ve sürekli etkinliklerle ekonomik canlılığı sürdürmektedir.
- Estetik boyutta ise sembolik EXPO Kulesi, Mozaikültür Bitki Heykelleri Alanı ve peyzaj düzenlemeleriyle özgün bir kentsel tasarım oluşturmaktadır.

Proje, kentsel boşlukların sosyal, ekonomik, kültürel, çevresel ve estetik potansiyellerini geniş ölçekli ve sürdürülebilir bir yaklaşımla ele almaktadır.

Tablo 17. EXPO 2016 Antalya sergi alanı örneğinin incelenmesi

EXPO 2016 ANTALYA SERGİ ALANI									
Tasarım: Artı Mimarlık, Koba Mühendislik									
Konum: Antalya, İstanbul									
Yapım Yılı: 2016									
Alan: 1121 ha									
   									
Boşluğun Oluşum Nedeni					Desteklenen Potansiyeller				
Coğrafi	İşlev Kaybı Eskime	Ulaşım Altyapısı	Dönemlik Kullanım	Planlama Faaliyetleri	Çevresel Potansiyel	Sosyal Potansiyel	Kültürel Potansiyel	Ekonomik Potansiyel	Estetik Potansiyel
			•		•	•	•	•	•

Kültürpark İzmir

İzmir'in merkezinde 420 bin metrekarelik bir alanı kaplayan Kültürpark, 1936 yılından günümüze uzanan zengin tarihiyle kentin sosyo-kültürel yaşamının önemli bir parçası haline gelmiştir. Park, içerisinde yer alan spor salonu, lunapark, tiyatro sahneleri ve müzeleriyle çok işlevli bir kamusal alan olarak hizmet vermektedir. Kültür-sanat etkinliklerinden spor faaliyetlerine, çocuk oyun alanlarından bilimsel araştırmalara kadar geniş bir yelpazede kentlilere hizmet sunan Kültürpark, farklı yaş gruplarının rekreasyonel ihtiyaçlarını karşılarken, kent ekolojisine katkı sağlayan, arboretum niteliği taşıyan botanik zenginliği ve kuş türlerine ev sahipliği yapan habitatıyla da öne çıkmaktadır. Türkiye'nin ilk ve en büyük fuarının 2015 Mart'ında Gaziemir'de kurulan Fuar İzmir'e taşınması sonrasında da İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin yönetiminde, çeşitli kurum ve kuruluşların düzenlediği etkinliklerle yıl boyunca canlılığını koruyan park, kentsel belleğin önemli bir parçası olarak nesiller arası kültürel aktarımı da sağlamaktadır (Url-21, 2024), (Tablo 20).

Kültürpark İzmir projesi, kentsel boşlukların farklı potansiyellerini tarihsel süreklilik içinde değerlendiren bir kentsel yeşil alan örneğidir.

- Çevresel açıdan, 420 bin metrekarelik alanda arboretum niteliğindeki botanik zenginliği ve kuş türlerine ev sahipliği yapan habitatıyla kent ekolojisine önemli katkıda bulunmaktadır.
- Sosyal boyutta, spor salonu, lunapark, tiyatro sahneleri, çocuk oyun alanları ve rekreasyon alanlarıyla farklı yaş gruplarına hizmet vermekte, sosyal etkileşimi güçlendirmektedir.
- Kültürel boyutta, 1936'dan günümüze uzanan tarihi, kültür-sanat etkinlikleri ve müzeleriyle kentsel belleği yaşatmakta, nesiller arası kültürel aktarımı sağlamaktadır.
- Ekonomik açıdan, yıl boyunca düzenlenen etkinliklerle kent ekonomisine katkı sağlamak ve çeşitli kurum ve kuruluşlara faaliyet alanı sunmaktadır.
- Estetik boyutta ise zengin peyzaj düzenlemeleri, tarihi yapıları ve çok işlevli kamusal alanlarıyla özgün bir kentsel tasarım oluşturmaktadır.

Proje, kentsel boşlukların sosyal, ekonomik, kültürel, çevresel ve estetik potansiyellerini tarihsel süreklilik ve çok işlevlilik yaklaşımıyla ele almaktadır.

Tablo 18. Kültürpark  zmir örneğinin incelenmesi

KÜLTÜRPARK �ZMİR									
Tasarım: - Konum: �zmir, Türkiye Yapım Yılı: 1936 Alan: 42 ha									
   									
Boşluğın Oluşum Nedeni					Desteklenen Potansiyeller				
Coğrafi	İşlev Kaybı Eskime	Ulaşım Altyapısı	Dönemlik Kullanım	Planlama Faaliyetleri	�evresel Potansiyel	Sosyal Potansiyel	Kültürel Potansiyel	Ekonomik Potansiyel	Estetik Potansiyel
			•		•	•	•	•	•

Planlama Faaliyetleri Nedenli Boşluk Örnekleri:

Roma Bostanı

Cihangir'de, Boğaz'ın Haliç ile buluştuğu noktada yer alan Roma Bostanı, 2013'te aktivistler tarafından terkedilmiş bir alanın dönüştürülmesiyle başlamış ve 2015'te sürdürülebilir bir topluluk bahçesine evrilmiştir. "Roma Bostanı İnsanları" olarak adlandırılan gönüllüler, eğimli arazide teraslamalar yaparak, su rezervuarlı yükseltilmiş sebze yatakları kurarak ve çeşitli meyve ağaçları, sebzeler, şifalı bitkiler ve çalılarla bir "gıda ormanı" oluşturmuşlardır. Roma Bostanı, ticari kaygılardan uzak, kolektif bahçecilik anlayışıyla işletilen, eğitim ve sosyal buluşmalara ev sahipliği yapan, kent hakkı ve gıda hareketlerinin önemli bir sembolü haline gelen müşterek bir alan olarak İstanbul'da alternatif bir kentsel yaşam modeli sunmaktadır (Url-18, 2018), (Tablo 17).

Roma Bostanı projesi, kentsel boşlukların farklı potansiyellerini bir arada değerlendiren bir dönüşüm örneğidir.

- Çevresel açıdan, terkedilmiş alanın "gıda ormanı"na dönüştürülmesi, su rezervuarlı yükseltilmiş sebze yatakları ve çeşitli bitki türleriyle kentsel ekolojiye katkıda bulunmaktadır.
- Sosyal boyutta, kolektif bahçecilik anlayışı, eğitim etkinlikleri ve sosyal buluşmalarla topluluk ruhunu güçlendirmekte, kentsel yaşama alternatif bir model sunmaktadır.
- Estetik boyutta ise eğimli arazide teraslamalar ve doğal peyzaj düzenlemeleriyle özgün bir kentsel tarım alanı oluşturmaktadır.

Proje, kentsel boşlukların çevresel, sosyal ve estetik potansiyellerini bütüncül bir yaklaşımla ele almaktadır.

Tablo 19. Roma bostanı örneğinin incelenmesi

Roma Bostanı									
Tasarım: - Konum: İstanbul, Türkiye Yapım Yılı: 2013 Alan: 9000 m²									
									
Boşluğun Oluşum Nedeni					Desteklenen Potansiyeller				
Coğrafi	İşlev Kaybı Eskime	Ulaşım Altyapısı	Dönemlik Kullanım	Planlama Faaliyetleri	Çevresel Potansiyel	Sosyal Potansiyel	Kültürel Potansiyel	Ekonomik Potansiyel	Estetik Potansiyel
				•	•	•			•

Osman YILMAZ Meydanı Dönüşüm Provası

Gebze Belediyesi, Marmara Belediyeler Birliği ve Superpool işbirliğiyle, GDCI danışmanlığında gerçekleştirilen sokak dönüşüm projesi, 31 Ekim 2022'de hayata geçirilmiştir. Proje iki aşamada uygulanmıştır: İlk olarak 19 Ekim'de gününbirlik prova yapılmış, ardından 31 Ekim'de 6 aylık prova uygulamaya geçilmiştir. Yaklaşık 3.000 metrekarelik atıl boşluk otopark alanı olarak kullanılmaktayken, düşük maliyetli malzemeler kullanılarak güvenli bir kamusal alana dönüştürülmüştür. Dönüşüm kapsamında yayalaştırma düzenlemeleri yapılmış, şerit genişlikleri azaltılmış ve dönüş yarıçapları daraltılmıştır. Proje alanında boyama, bitkilendirme ve kent mobilyaları yerleştirilerek çocuklar ve mahalle sakinleri için güvenli bir kamusal alan yaratılmıştır (Url-19, 2022), (Tablo 18).

Osman Yılmaz Meydanı Dönüşüm Provası projesi, kentsel boşlukların farklı potansiyellerini bir arada değerlendiren bir örnektir.

- Çevresel açıdan, 3.000 metrekarelik atıl otopark alanının bitkilendirme ve yeşil düzenlemelerle dönüştürülmesi yoluyla kentsel ekolojiye katkıda bulunmaktadır.
- Sosyal boyutta, çocuklar ve mahalle sakinleri için güvenli bir kamusal alan oluşturulması, aktivite alanları ve kent mobilyalarıyla sosyal etkileşimi güçlendirmektedir.
- Estetik boyutta ise boyama, bitkilendirme ve kent mobilyalarıyla özgün bir kamusal alan tasarımı oluşturmaktadır.

Proje, kentsel boşlukların sosyal, ekonomik, kültürel, çevresel ve estetik potansiyellerini bütüncül ve deneysel bir yaklaşımla ele almaktadır.

Tablo 20. Osman Yılmaz meydan dönüşüm provası örneğinin incelenmesi

Osman YILMAZ Meydanı Dönüşüm Provası									
Tasarım: Superpool Konum: Gebze, Kocaeli Yapım Yılı: 2022 Alan: 3000 m²									
									
Boşluğun Oluşum Nedeni					Desteklenen Potansiyeller				
Coğrafi	İşlev Kaybı Eskime	Ulaşım Altyapısı	Dönemlik Kullanım	Planlama Faaliyetleri	Çevresel Potansiyel	Sosyal Potansiyel	Kültürel Potansiyel	Ekonomik Potansiyel	Estetik Potansiyel
				•	•	•			•

2.3.3. Kentsel Boşluk Örneklerinin Değerlendirilmesi

Çalışma kapsamında incelenmek amacıyla Dünyadan ve Türkiye’den çeşitli nedenlerle tanımsızlaşan ancak boşluğun çevresel, sosyal, kültürel, ekonomik ve estetik potansiyellerinden bir veya birkaçının desteklenmesi ile tanımlı hale gelen kentsel boşluklara örnek teşkil edebilecek projeler seçilmiştir. Örnek projeler seçilirken boşluk oluşum nedenleri kriter olarak belirlenmiş, her bir neden için Dünyadan ve Türkiye’den ikişer tane olmak üzere 20 örnek incelenmiştir. Seçilen bazı örneklerde asıl nedenin yanında ikinci bir boşluk oluşum nedeni daha bulunduğu gözlemlenmiştir ve tabloya dâhil edilmiştir. Seçilen örnekler, çalışma kapsamında belirlenen çevresel, sosyal, kültürel, ekonomik ve estetik potansiyellerinin desteklenmesi durumlarına göre değerlendirilmiştir (Tablo 21).

Coğrafi nedenlerle oluşan boşlukların dönüşümünde, özellikle su kenarlarındaki projelerde topoğrafik zorlukların yaratıcı tasarım çözümleriyle fırsata dönüştürüldüğü görülmektedir. Bu projelerde kent-su ilişkisinin güçlendirilmesi, ekolojik sürdürülebilirlik ve rekreatif değerlerin ön plana çıkarılması ortak yaklaşım olarak benimsenmiştir. Özellikle çevresel ve sosyal potansiyellerin birlikte değerlendirilmesi, bu alanların kentsel yaşam kalitesine katkısını artırmıştır.

İşlev kaybı ve eskime nedeniyle oluşan boşlukların dönüşümünde, endüstriyel mirasın korunması ve çağdaş işlevlerle yeniden yorumlanması yaklaşımı öne çıkmaktadır. Bu projelerde kültürel miras değerlerinin korunması ile ekonomik sürdürülebilirliğin dengeli bir şekilde ele alınması, başarılı dönüşüm örnekleri ortaya koymuştur.

Ulaşım altyapısı nedeniyle oluşan boşlukların dönüşümünde, yaya-araç dengesinin yeniden kurgulanması ve kopuk kent parçalarının bağlanması temel strateji olarak belirlenmiştir. Bu projelerde erişilebilirlik ve bağlantısallık önceliklendirilirken, sosyal ve estetik potansiyellerin güçlendirilmesi de hedeflenmiştir. Ancak bu alanlarda kültürel ve ekonomik potansiyellerin görece sınırlı kalması, geliştirilmesi gereken bir nokta olarak dikkat çekmektedir.

Dönemlik kullanım nedeniyle oluşan boşlukların dönüşümünde, esneklik ve adaptasyon kapasitesi öne çıkmaktadır. Bu alanlarda geçici kullanımların kalıcı değerlere dönüştürülmesi ve çok işlevli programların geliştirilmesi, sürdürülebilir kullanım açısından önemli stratejiler olarak belirlenmiştir.

Planlama faaliyetleri sonucu oluşan boşluklarda, topluluk katılımı ve katılımcı süreçlerle şekillenen dönüşümler dikkat çekmektedir. Bu projelerde sosyal potansiyelin güçlendirilmesi ve yerel dinamiklerin değerlendirilmesi, kentsel canlılığı destekleyen unsurlardır.

Dünya ve Türkiye örnekleri arasındaki en belirgin fark, planlama ve uygulama yaklaşımlarında görülmektedir. Dünya örneklerinde uzun vadeli, stratejik ve katılımcı planlama yaklaşımları ile potansiyellerin dengeli dağılımı dikkat çekerken, Türkiye örneklerinde hızlı çözümler ve ekonomik getiriye önceleyen yaklaşımlar ağırlık kazanmaktadır. Bununla birlikte, her iki grupta da sosyal ve estetik potansiyellerin önceliklendirilmesi, sürdürülebilirlik odaklı tasarım, çok işlevli kullanım ve erişilebilirlik gibi ortak yaklaşımlar benimsenmiştir.

Bu analiz, kentsel boşlukların dönüşümünde bütüncül yaklaşımların, yerel dinamiklerin ve sürdürülebilirlik ilkelerinin önemini vurgulamaktadır. İncelenen örnekler, farklı potansiyellerin tamamlayıcı etkileşimini sağlayan ve kentsel yaşam kalitesini artıran stratejilerin başarısını ortaya koymaktadır.

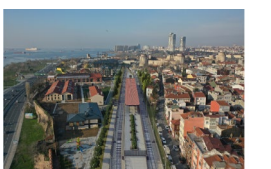
Tablo 21. İncelenen Örneklerin Karşılaştırılma Tablosu

Fotoğraf	Proje Adı	Boşluk Oluşum Nedeni					Desteklenen Potansiyeller				
		Coğrafi	İşlev kaybı	Ulaşım	Dönemlik	Planlama	Çevresel	Sosyal	Kültürel	Ekonomik	Estetik
	Victoria on the River	•					•	•	•	•	•
	Minhang Nehir Kıyısı Yenileme	•	•				•	•		•	•
	Benjakitti Orman Parkı		•				•	•	•		•

Tablo 21'in devamı

Fotoğraf	Proje Adı	Boşluk Oluşum Nedeni					Desteklenen Potansiyeller				
		Coğrafi	İşlev kaybı	Ulaşım	Dönemlik	Planlama	Çevresel	Sosyal	Kültürel	Ekonomik	Estetik
	Domino Park	•	•				•	•	•	•	•
	Fonte Nova Meydanı			•			•	•			•
	Baro de Viver Sports Kent Parkı			•				•			•
	Rita Lee Park-Legacy of the Olympic Park	•			•		•	•	•		•
	Cartuja Adası	•			•		•	•	•	•	•
	Place au Changement					•		•	•		•
	Plazas de Bolsillo					•		•	•	•	•

Tablo 21'in devamı

Fotoğraf	Proje Adı	Boşluk Oluşum Nedeni					Desteklenen Potansiyeller				
		Coğrafi	İşlev kaybı	Ulaşım	Dönemlik	Planlama	Çevresel	Sosyal	Kültürel	Ekonomik	Estetik
	Haliç Kıyı Spor Parkı ve Kamusal Alan	•		•				•			•
	Antalya Konyaaltı Sahil Şeridi Kentsel Rehabilitasyon Projesi	•					•	•		•	•
	Santral İstanbul		•					•	•	•	•
	Hamamyolu Park Meydan Düzenlemesi		•					•	•	•	•
	Mecidiyeköy Meydanı			•			•	•		•	•
	Kazlıçeşme-Sirkeci Kentsel Ulaşım ve Rekreasyon Odaklı Dönüşüm Projesi			•			•	•		•	•
	Expo 2016 Antalya Sergi Alanı				•		•	•	•	•	•

Tablo 21'in devamı

Fotoğraf	Proje Adı	Boşluk Oluşum Nedeni					Desteklenen Potansiyeller				
		Coğrafi	İşlev kaybı	Ulaşım	Dönemlik	Planlama	Çevresel	Sosyal	Kültürel	Ekonomik	Estetik
	Kùltür Park				•		•	•	•	•	•
	Roma Bostanı					•	•	•			•
	Osman Yılmaz Meydanı Dönüşüm Provası					•	•	•			•

Dünya ve Türkiye'den incelenen kentsel boşluk dönüşüm örnekleri, farklı coğrafya ve ölçeklerde gerçekleştirilen uygulamaların ortak noktalarını ve farklılaşan yönlerini ortaya koymaktadır. Bu örneklerin karşılaştırmalı değerlendirmesi, kentsel boşlukların dönüşümünde planlama yaklaşımları, uygulama süreçleri ve potansiyellerin değerlendirilmesi konularında çıkarımlar sağlamıştır. Çalışmada elde edilen analitik çerçeve doğrultusunda, Samsun ili İlkadım ilçesi Kale Mahallesi'ndeki kentsel boşlukların tarihsel gelişimi, mevcut durumu ve potansiyelleri sistematik olarak ele alınacaktır.

3. YAPILAN ÇALIŞMALAR

3.1. Çalışma Alanı

Karadeniz Bölgesi'nin ortasında, kıyı şeridinde yer alan Samsun, Kızılırmak ve Yeşilırmak deltalarının arasındaki küçük bir koyda konumlanmıştır. Kuzeyi Karadeniz ile sınırlandırılmış olan Samsun'un batısında Sinop ile Çorum, güneyinde Amasya ve Tokat, doğusunda ise Ordu illeri yer almaktadır. Kent, iç kesimlerden gelen ticaret yollarının denizle buluştuğu noktada bulunması sonucunda tarih boyunca Karadeniz'i Mezopotamya'ya bağlayan önemli bir ticaret merkezi olmuştur. Başlangıçta kervan yollarıyla sağlanan bu bağlantı, Cumhuriyet döneminde demiryolu ve sonrasında karayollarıyla güçlendirilmiştir. Verimli delta toprakları ve doğal liman özelliği taşıyan coğrafi yapısı, kentin antik çağlardan beri önemli bir yerleşim yeri olmasını sağlamış, özellikle 19. yüzyılın ilk yarısından itibaren buharlı gemilerin Karadeniz'de kullanılmaya başlanması, tütün ve bakır ticaretinin gelişmesiyle kent hızla büyümüştür. 20. yüzyılın başlarında Samsun, canlanan ticaret hayatıyla göç alan bir kente dönüşmüştür (Yılmaz & Zeybek, 2016; Eski, 2020).

3.2. Samsun'un Kentsel Gelişimi

Günümüzde Karadeniz Bölgesi'nin en büyük kenti olan Samsun'un bulunduğu alanda, tarih boyunca üç farklı medeniyet tarafından yerleşim kurulmuştur. İlk yerleşim MÖ 3500'lerde Gaskarlar tarafından, ikinci MÖ 562'de Miletli koloniciler tarafından, son olarak da MS 12. yüzyılda Selçuklular tarafından kurulmuştur. Samsun kentinin temelini, bu üç yerleşimden sonuncusu olan Selçuklu yerleşimi oluşturmaktadır (Uzuneminoğlu, 1993).

Samsun'un geleneksel kent dokusundan bir metropole uzanan değişim süreci Cumhuriyet öncesi ve sonrası olmak üzere iki dönemde incelenmiştir. Samsun'un tarihi ilkçağlara kadar uzanmakta olup, şehir tarih boyunca Aminsos, Amisos, Enete, Sampson, Simisso ve Pompeiopolis gibi çeşitli isimlerle anılmıştır. Dündartepe, Toptepe ve Amisos höyükleri, kentin kadim geçmişinin günümüze ulaşan en önemli kanıtları olmaktadır. Kent sırasıyla Hitit, Pers, Roma ve Bizans yönetimlerinde kalmış, 9. yüzyılda Arap akınlarına uğramış ve zamanla önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir. 1185'te II. Kılıçarslan döneminde Türk hâkimiyetine giren bölgede, Selçuklular mevcut Amisos yerleşimine

dokunmayıp, onun yakınında, 'bir ok atımı mesafede' Samsun adıyla yeni bir şehir kurmuşlardır (Yılmaz, 2011).

Selçukluların Samsun'daki ilk yerleşim tercihi, bugünkü Büyük Camii'nin bulunduğu yere bir kale inşa ederek başlamıştır. Günümüzde Kale Mahallesi olarak bilinen bu bölge, kentin ilk çekirdeğini oluşturmuştur. Müslüman Samsun'un kuruluşunda öncelikli amaç güvenlik olduğundan, kent bir kale etrafında gelişen tipik bir kale-şehir örneği olarak büyümüştür. Samsun'un temelini oluşturan tarihi kalenin, Saathane Meydanı'ndan Bedesten'e, sahilde ise Ziraat Bankası Özel İşlem Merkezi'nden Maarif Kırathanesi'ne kadar uzanan geniş bir alanda yer aldığı bilinmektedir (Sarısakal, 2003; Yılmaz, 2011).

Samsun'da Osmanlı hâkimiyeti, 1398'de Yıldırım Bayezid'in Kubadoğulları'ndan Müslüman Samsun'u almasıyla başlamıştır. 1402 Ankara Savaşı sonrası Emir Süleyman ve İsfendiyağulları'nın kontrolüne geçmiştir. 1419'da Sultan Çelebi Mehmed döneminde, Hristiyanların yaşadığı Kâfir Samsun savaşıyla, Osmanlı hâkimiyetine geçmiş ve 'Canik Sancağı' adıyla Rum (Sivas) Eyaleti'ne bağlanmıştır. 1425'te Cenevizlilerin şehri terk etmesiyle Samsun tamamen Osmanlı kontrolüne girmiştir (Yılmaz & Zeybek, 2016; Url-22)

Samsun'un kentsel gelişiminde Cenevizlilerin eski koloniyi yakması ve Osmanlıların her iki yerleşimi de ele geçirmesi önemli bir dönüm noktasıdır. Bu olaydan sonra şehir, iki merkezli yapısından tek merkezli bir kent yapısına dönüşmüştür. Samsun'un tamamen Türklerin kontrolüne geçmesi, kentin tarihinde olduğu kadar bölgenin ticari yapısında da dönüm noktası olmuştur. Türklerin Karadeniz kıyısında ele geçirdikleri ilk büyük liman şehri olarak Karadeniz ticaretine doğrudan müdahale edebilecekleri stratejik bir üs elde etmesi bölgedeki deniz ticaretinde söz sahibi olmalarını sağlayan önemli bir gelişme olarak tarihe geçmiştir (Tellioğlu, 2012).

Selçuklular döneminde önemli bir liman şehri olarak bilinen Samsun, Osmanlı döneminin başlarında da bu önemini korumuş fakat 15. ve 16. yüzyıllarda Karadeniz'in Osmanlı iç denizi haline gelmesi ve yabancı gemilerin girişinin yasaklanmasıyla, diğer Karadeniz liman kentleri gibi önemini yitirmeye başlamıştır. Ancak 19. yüzyılın ortalarından itibaren kent yeniden bir canlanma sürecine girmiştir. Bu dönemde Avrupalı gemilerin Karadeniz limanlarına giriş yapabilmesi, Bafra ve Samsun'da tütün tarımının gelişmesi ve tütün fabrikasının kurulması, ayrıca Kafkasya'dan gelen göçmenlerin Samsun limanını kullanmaya başlamaları ve bölgeye yerleşmeleri şehrin gelişimini hızlandırmıştır (Yılmaz & Gül, 2018).

1869'da büyük bir yangınla Samsun şehrinin neredeyse tamamı yanmıştır. Yangın öncesinde, 1850'li yıllarda kent, kıvrımlı yolları, iç ve dış kaleden oluşan istihkâm bölgesi, sur dışı yerleşimleri ve çevresindeki bostanlarıyla tipik bir Osmanlı kasabası görünümündeyken 1869'daki büyük yangında işyerleri, meskenler ve idari binaların büyük kısmı yok olmuştur. 1870'te Trabzon Valisi Esat Muhlis Paşanın, vilayet mühendisleri Briyon ve Hırsan Efendiye hazırlattığı planlar doğrultusunda, denize dik ve birbirine paralel caddelerin oluşturduğu ızgara sistemi benimsenmiş, bahçeli iki katlı evler öngörülmüş ve deniz havasının şehrin üst kesimlerine ulaşması hedeflenmiş, mülk sahiplerinin arazilerinin %10'unu kamuya terk etmesiyle yeni yollar ve meydanlar açılmıştır. Her ne kadar plana tam anlamıyla uyulmamış olsa da, yangın sonrasında yolların onarılması, yeni bir kışla inşaatının planlanması ve hükümet konağının restore edilmesi gibi çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Yılmaz & Gül, 2018; Düzenli, 2022).

Samsun'un bir kente dönüşümündeki en önemli etmenlerden biri de tütün endüstrisi olmuştur. 18. yüzyılda Karadeniz'in uluslararası ticarete açılması ve çevresinde tütün ekiminin yaygınlaşmasıyla kent, 19. yüzyılda önemli bir ticaret merkezine dönüşmüştür. 1869'daki büyük yangın sonrası gerçekleştirilen planlama çalışmaları ve 1881'de kurulan Duyun-ı Umumiye İdaresi'nin 1884'te Reji şirketini kurmasıyla kent, kapsamlı bir dönüşüm sürecine girmiştir. 1887'de Fransız sermayesiyle kurulan ve yaklaşık 8000 m²'lik alana yayılan Samsun Tütün Fabrikası, kent merkezinde stratejik bir konuma yerleştirilmiş, demiryolu bağlantısı ve Tütün İskelesi ile desteklenmiştir. Fabrika çevresinde bankalar, sigorta şirketleri, konsolosluklar ve ticari yapılar kümelenmiştir (Düzenli, 2022; Halıcı, 2021).

Cumhuriyet sonrası dönemde, Samsun'un gelişiminde üç temel faktör etkili olmuştur. Bunlar; kentin stratejik coğrafi konumu, tütün üretiminin artması ve limanın ticari canlılığıdır. Bu faktörlerin etkisiyle kent, hem ekonomik hem de fiziksel olarak büyük bir dönüşüm geçirmiş, dini yapılar, eğitim kurumları, sivil mimari örnekleri ve kamu binaları gibi çeşitli yapılarla zenginleşmiştir (Dinçler, 2021).

19. yüzyılın sonlarında ticaret merkezi olarak önem kazanan Samsun, büyük bir kentsel dönüşüm yaşamıştır. 1869'da gerçekleşen yangın sonrasında İç kale surları ve çıkmaz sokaklar yıkılmış, kıyıdaki mezarlık alanları kaldırılarak yerlerine yeni yapılar inşa edilmiştir. Kent, fiziksel olarak kale sınırlarının güneyine doğru genişlerken, silueti ve dokusu da köklü bir değişim geçirmiştir (Yazıcı, 2013).

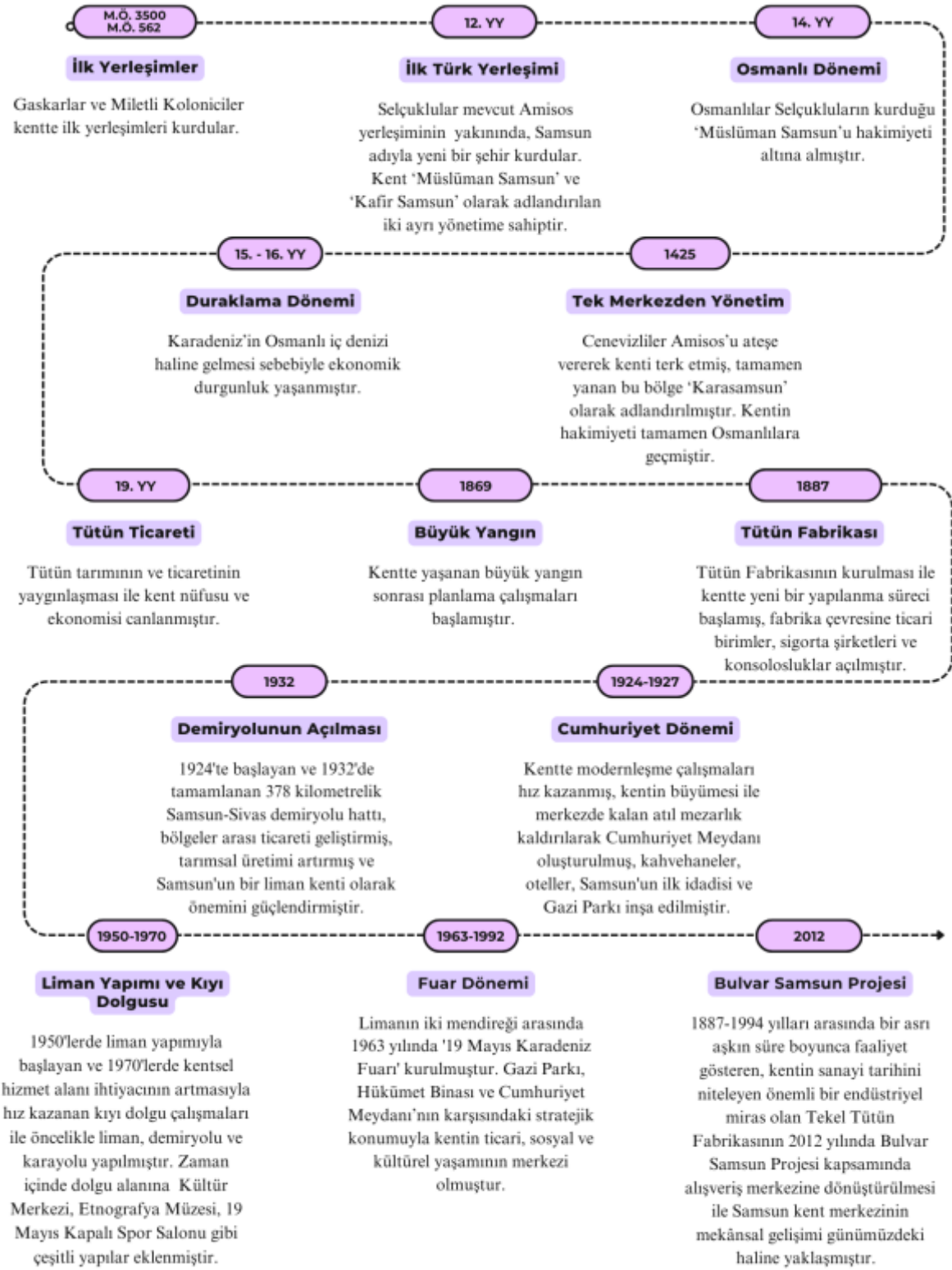
1800'lü yılların başında kurulmuş ve Hükümet Konağı'nın önünden başlayıp, Tekel Baş Müdürlüğü binasının önünden geçerek Cumhuriyet Meydanı'nın tamamını ve sahil kısmında Ziraat Bankası Müdürlüğü binası ile Vidinli Otel'i'ni içine alan geniş bir alana yayılmış olan Müslüman Mezarlığı, kentin büyümesi ile merkezi bir konumda kalmıştır. Zamanla mezarlığın içinden Kazım Paşa Caddesi (Hükümet Caddesi) geçirilmiş, bazı mezarların kaldırılmasıyla caddenin bir tarafına kahvehaneler, oteller ve Samsun'un ilk idadisi / lisesi inşa edilmiş, Cumhuriyet Meydanı oluşturulmuştur. Ziraat Bankası ve Vidinli Otel'i'nin bulunduğu yerlere 4-5 katlı büyük depolar inşa edilmiştir. 1924 yılında, sahil kısmında kalan son mezarlık alanı da kaldırılarak alan parka dönüştürmüştür. Park alanına Hükümet Konağı yanındaki Tophane arsası da katılmış, sahildeki eski yapılar belediye tarafından istimlak edilmiştir. Ardından İnhisarlar İdaresi'nin dekovil hattı ve Reji İskelesi kaldırılmış, böylece geniş bir park alanı elde edilmiştir (Sarısakal, 2003; Köse, 2014)

1923-1948 yılları arasında Samsun, Türkiye Cumhuriyeti'nin planlı kalkınma gelişmiştir. Modern limanın inşası ve demiryolu ağının kurulması gibi iki önemli altyapı projesi, kentin bölgesel bir merkez olarak gelişmesinde kritik rol oynamıştır. 1924'te başlayan ve 1932'de tamamlanan 378 kilometrelik Samsun-Sivas demiryolu hattı, bölgeler arası ticareti geliştirmiş, tarımsal üretimi artırmış ve Samsun'un bir liman kenti olarak önemini güçlendirmiştir. Samsun-Sivas demiryolunun gar binasının ve Samsun-Çarşamba demiryolu hattının doğuda konumlanması, Doğu Karadeniz'e bağlanan karayolunun bu yönde uzanması ve batıdaki dik yamaçların yarattığı coğrafi engeller, kentin doğu yönünde gelişmesini tetiklemiş ve 1950'li yıllarda Mert Irmağı'nın doğu kıyısına ulaşmasını sağlamıştır. 1945'ten sonra artan nüfusla birlikte kent hem yatay hem de dikey yönde büyümeye başlamış, yoğun yapılaşma artmış, bahçeli 1-2 katlı geleneksel yapıların yerini çok katlı binalar almış ve kent, Mert Irmağı'na ulaştıktan sonra hafif eğimli yamaçlara doğru yayılmaya başlamıştır (Uzuneminoğlu, 1992; Yılmaz, 2007).

Samsun'un kentsel gelişiminde 1950'lerden itibaren yaşanan hızlı kentleşme ve kıyı dolgu çalışmaları, 1950'lerde liman yapımıyla başlamış ve 1970'lerde kentsel hizmet alanı ihtiyacının artmasıyla hız kazanmıştır. Yaklaşık 200 hektarlık dolgu alanı oluşturulmuştur. Liman, demiryolu ve karayolu gibi altyapı hizmetleri yapılmıştır. Limanın iki mendireği arasında oluşan kumluk alan, başlangıçta gençlerin oyun ve futbol sahası olarak kullanılırken, 1963 yılında '19 Mayıs Karadeniz Fuarı' adıyla yeni bir kimlik kazanmıştır. Zaman içinde fuar binalarına ek olarak dolgu alanına Büyük Samsun Otel'i, Kültür

Merkezi, Etnografya Müzesi, 19 Mayıs Kapalı Spor Salonu, Borsa Sitesi ve Bafra Garajı gibi çeşitli yapılar eklenmiştir. 1992'de Yabancılar Pazarı'nın yapılmasıyla bir dönem sona ermiş ve Samsun fuarı tamamen kapanmıştır. 2006 yılından sonra dolgu alanındaki yapılaşma politikası değişmiş, betonlaşmayı azaltmak amacıyla garaj ve borsa binaları, otel binası ve depolar gibi yapılar kademeli olarak yıkılarak yerlerine yeşil alanlar ve parklar yapılmaya başlamıştır. Doğu Park'tan Bandırma Vapuru'na ve Liman Kavşağı'na kadar uzanan sahil yolu düzenlemesiyle yeniden denizle buluşma imkânı sunulmaya çalışılmıştır (Yılmaz, 2007; Keskin, 2022).

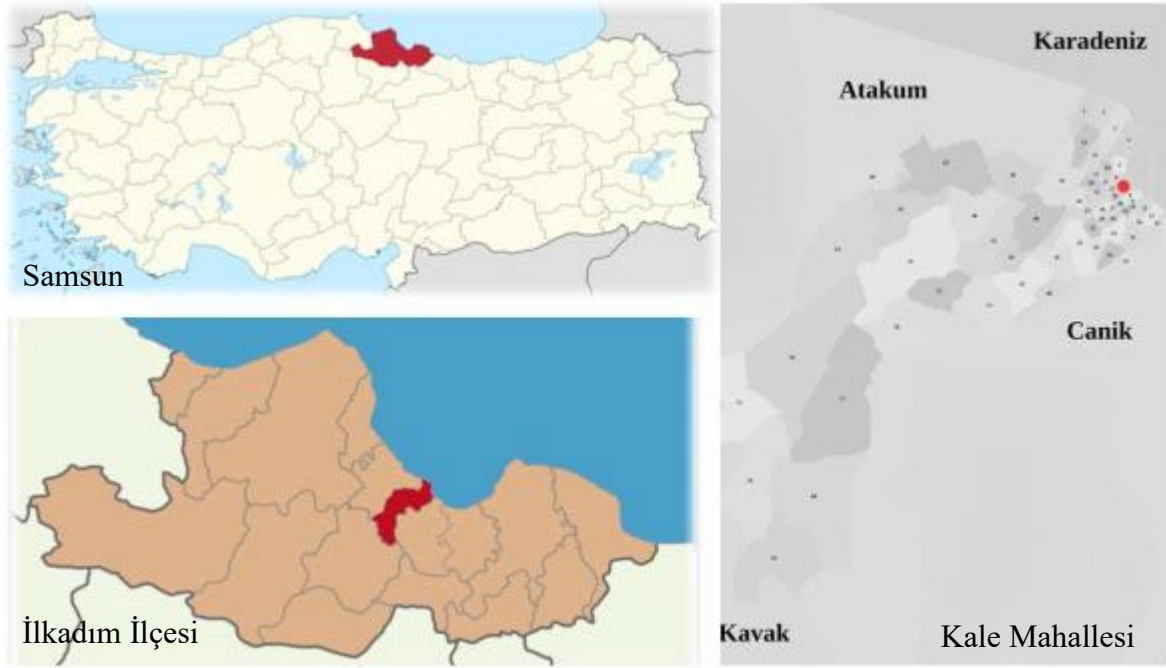
Ayrıca kentin sanayi tarihini niteleyen önemli bir endüstriyel miras olan Tekel Tütün Fabrikasının 2012 yılında Bulvar Samsun Projesi kapsamında alışveriş merkezine dönüştürülmesi kentin yaşadığı bir diğer önemli değişim olmuştur. (Us, 2014), (Şekil 1.)

Şekil 1. Samsun'un kentsel gelişiminde bazı etkili dönemler ve olaylar

3.3. Çalışma Alanının Sınırları

Çalışma alanı olarak belirlenen Kale Mahallesi, Samsun ilinin en eski yerleşim alanlarından biri olarak, zengin tarihsel geçmişini yansıtan çok sayıda kültürel ve tarihi değeri bünyesinde barındırmaktadır. Mahallenin büyük bölümü kentsel sit alanı olarak koruma altındadır. Kanuni Sultan Süleyman dönemine kadar uzanan tarihi geçmişiyle, mezarlık alanından bir kent merkezine dönüşerek Samsun'un kalbi haline gelen bir bölgeyi tanımlamaktadır (Köse & Dönmez, 2021), (Şekil2).

Şekil 2. Samsun ili, İlkadım ilçesi ve Kale Mahallesi'nin konumu (Url-23)

19. yüzyılda Samsun'un kentsel gelişiminde önemli rol oynayan yapılar, günümüz İlkadım Belediyesi sınırları içerisinde, özellikle kentin tarihi merkezlerinden olan Kale Mahallesi'nde yoğunlaşmıştır. Bu yoğunlaşmanın temel nedenleri, bölgedeki ekonomik canlılık ve 1869 yangını sonrası gerçekleştirilen yeniden yapılanma çalışmalarıdır. Bu dönemde Büyük Cami, idadi / lise, Osmanlı Bankası, Tütün Fabrikası, eski Hükümet Konağı, Tekel Tütün İşletme Müdürlüğü, eski Askeri Hastane ve Çarşı Karakolu gibi yapılar, dönemin Osmanlı mimari anlayışını yansıtan örneklerdir. Bu yapılar, zaman içinde farklı işlevlerde kullanılsa da günümüze ulaşmıştır (Yılmaz , 2006; Yılmaz & Gül, 2018).

Kale Mahallesi, şehrin en eski yerleşim alanlarından biri olarak Samsun'un zengin tarihsel geçmişini yansıtan çok sayıda kültürel ve tarihi değeri bünyesinde

barındırmaktadır. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) ve Trabzon Kültür Varlıkları Koruma Kurulu'nun kararıyla, mahalle sınırları içerisinde yer alan, Tekel tütün fabrikası yerleşkesi ve çevresindeki sivil mimari örneklerini kapsayan 1 nolu kentsel sit alanı ve kentin ilk ticari merkezinin geliştiği Kazım Pa a Caddesi, Ziya Gökalp Caddesi ve Salih Bey Sokak üzerinde yer alan toplam 47 adet tescilli ticari yapıyı kapsayan 2 nolu kentsel sit alanı tescillenerek koruma alınmıştır (Samsun İl  zel İdaresi, 2012) ( ekil 3).

Kentin idari ve sosyo-kültürel yaşamının merkezi konumundaki Cumhuriyet Meydanı, Cumhuriyet döneminin modernleşme anlayışını yansıtan Gazi Parkı, kentin sanayi tarihini niteleyen önemli bir endüstriyel miras olan Tekel Tütün Fabrikası, Milli Mücadelenin başlangıç noktası Tütün İskelesi ve Kurtuluş Yolunu da kapsayan kıyı dolgu alanı ve geçmişte uzun yıllar kentin kamusal mekân ihtiya ını karşılayan fuar alanı gibi kökeni eskiye dayanan boşluklar ve Anakent Meydanı, Suba ı Meydanı gibi yakın dönemde planlanmış boşlukların yanı sıra kentsel dokunun iç kısımlarında yaygın olarak görülen açık otoparklar ile yapı adaları ve ulaşım altyapısı çevresinde oluşan tanımsız alanlar da mevcuttur. Bu açıdan alan zengin bir çeşitlilik sağlamaktadır.

Şekil 3. Kale Mahallesi'nin sınırları, 2025 (Url-24)

4. BULGULAR

4.1. Çalışma Alanındaki Boşlukların Zaman İçindeki Değişimi

Samsun'un kentsel gelişimi, haritalar aracılığıyla incelendiğinde, kentsel boşlukların niteliği ve dağılımındaki belirgin değişimlerle kendini göstermektedir.

1850 tarihli harita, Samsun kent merkezindeki kentsel boşlukların 19. yüzyıl ortalarındaki dağılım ve niteliğini yansıtarak, dönemin yerleşim karakterini ortaya koymaktadır. Harita analizi, tanımlı kentsel boşlukların organik ulaşım ağı ile sınırlı kaldığını, buna karşın geniş yapılaşmamış araziler ve doğal unsurların diğer boşlukları oluşturduğunu göstermektedir. Bu dönemde kentsel boşluklar, planlı müdahalelerden ziyade doğal çevre ve organik ulaşım sistemleri tarafından şekillendirilirken, kentin kamusal yaşamına hizmet edecek planlı kentsel mekânlar mevcut değildir. Şekil 4'te de görüleceği gibi 1850 Samsun'u önemli bir boşluk potansiyeli barındıran, kentleşme sürecinin erken evresindeki bir yerleşim yeri özelliği taşımaktadır.

Şekil 4. Samsun haritası, 1850 (İrade-i Meclis-i Vala)

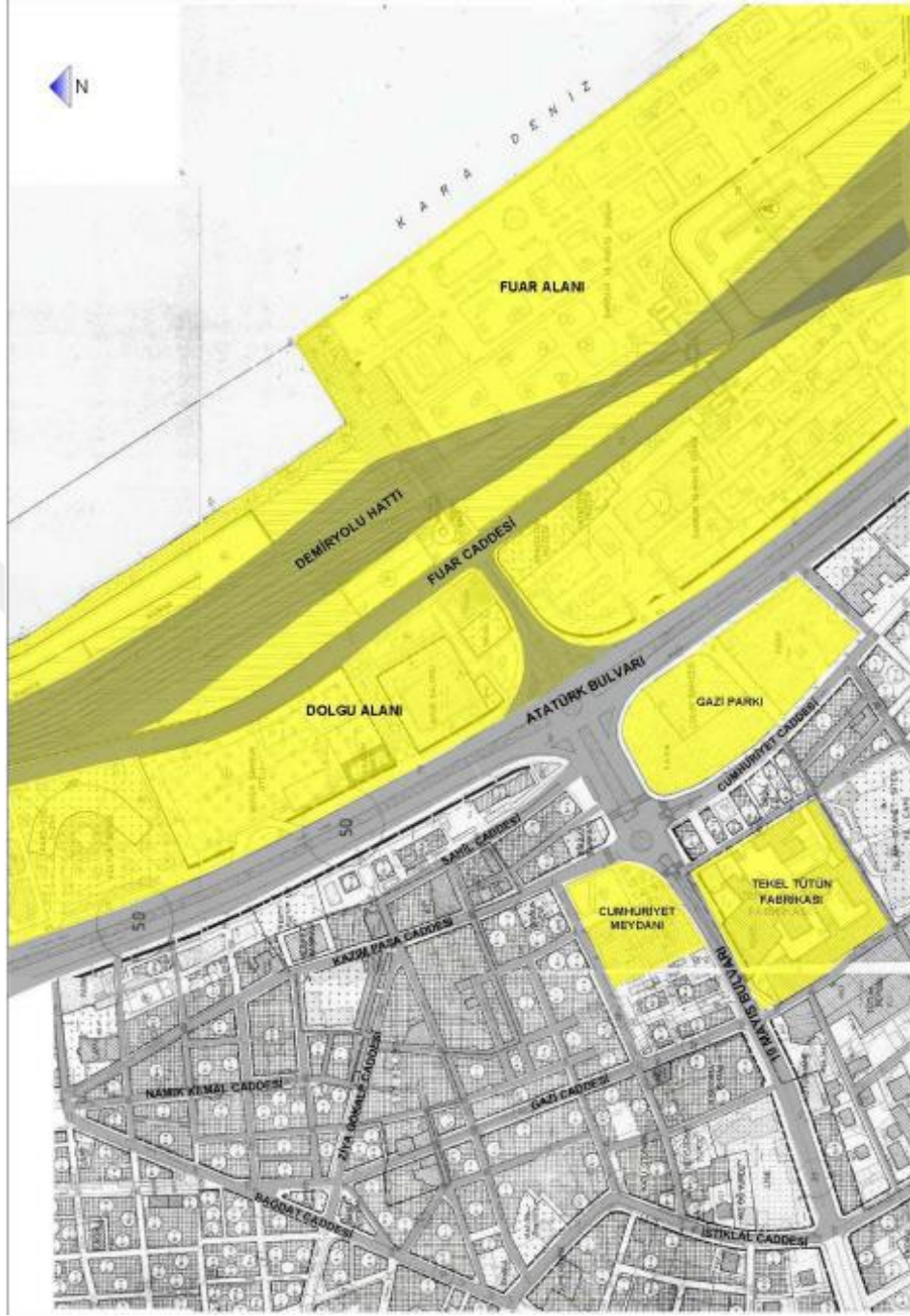
1905 yılına gelindiğinde, Samsun kent merkezinde ızgara planlı sokak sisteminin benimsenmesi, Hükümet Konağının inşa edilmesi, Tekel Tütün Fabrikası ve depolarının kurulması ile daha düzenli bir kentsel yapının belirginleşmeye başladığı Şekil 5'te

gözlemlenebilmektedir. Bu dönemde de kentin ulaşım ağını oluşturan yollar ve sokaklar tanımlı kentsel boşlukların temel unsurlarıdır. 1905 haritası, 1850’de kent çeperinde konumlandığı gözlemlenen mezarlık alanının, kentleşme süreciyle birlikte kent merkezinde kalarak, endüstriyel alanların çevresindeki boşluklar ve kent çeperindeki doğal alanlar ile birlikte dönemin tanımsız kentsel boşluklarını oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

Şekil 5. Samsun haritası, 1905 (Düzenli, 2022)

1978 tarihli imar planının, planlı kentleşme anlayışının bir tezahürü olarak, Samsun kent merkezindeki kentsel boşlukların dağılım ve niteliğini, dönemin planlama yaklaşımıyla birlikte yansıttığı Şekil 6’da görülmektedir. Bu planda, kentsel dokunun temel öğeleri olarak bulvarlar ve demiryolu aksları belirginleşirken, kıyı dolgusunun henüz günümüzdeki formuna ulaşmamış olması ve sahildeki yoğun yapılaşma dikkat çekmektedir. Aynı zamanda plan, 1905 yılında mezarlık olarak kent merkezinde tanımsız bir boşluk oluşturan Gazi Parkının dönüşümünü ve kıyı dolgusu üzerinde kurulan büyük ölçekli bir kentsel boşluk örneği olan Fuar Alanını ortaya koymaktadır. 1978 imar planı, Cumhuriyet Meydanı’nın otobüs durağı olarak kullanılması ile kamusal meydan işlevinden ziyade bir ulaşım merkezi olarak öne çıktığını, Anakent ve Subaşı Meydanlarının henüz kent dokusunda yer almadığını göstermektedir. 1978 imar planı, tanımlı ve tanımsız kentsel boşluklarıyla, dönemin ulaşım odaklı ve büyük ölçekli etkinlik alanlarına vurgu yapan planlama yaklaşımını ve Cumhuriyet Meydanı’nın sınırlı kamusal meydan niteliğini belgelemektedir.

Şekil 6. Samsun Kale Mahallesi imar planı, 1978 (İlbank Aş. Samsun Bölge Müdürlüğü Arşivi)

2023 hâlihazır haritasında, Şekil 7’de de görülebileceği gibi Samsun kent merkezinin yüksek yoğunluklu ve büyük ölçüde yapılaşmış bir kent dokusuna sahip olduğu net bir şekilde gözlemlenebilmektedir. Kentsel boşlukların dağılımı incelendiğinde, belirgin bir eşitsizlik göze çarpmaktadır. Tanımlı kentsel boşluklar, özellikle parklar ve meydanlar gibi, harita üzerinde belirli bölgelerde yoğunlaşmış halde bulunmaktadır. Gazi Parkı ve

dolgu alanı gibi yeşil alanlar, kentin belirli kesimlerinde önemli birer nefes alma noktası oluştururken, kentsel dokunun geneline yayılamamış ve sınırlı kalmışlardır. Cumhuriyet Meydanı'nın boşluk olarak ortaya çıkış nedeni olan ulaşım işlevinin zamanla değişerek kamusal toplanma ve etkinlik alanı olarak yeniden işlevlendirildiği tespit edilmiştir. 1978 yılı haritasından farklı olarak, Subaşı Meydanı ve Anakent Meydanı'nın da kent merkezindeki kentsel boşluklar arasında yer aldığı, Eski Tekel Tütün Fabrikasının Bulvarı Samsun projesi kapsamında dönüştürülerek kente kazandırıldığı gözlemlenmektedir. Buna karşın, yapı adaları arası boşluklar ve açık otoparklar gibi tanımsız kentsel boşluklar, kentsel dokunun iç kısımlarında daha yaygın olarak görülmektedir.

Şekil 7. Samsun Kale Mahallesi hâlihazır haritası, 2023 (İlbank Aş. Samsun Bölge Müdürlüğü Arşivi)

Genel olarak, Samsun'un kentsel boşlukları, organik yapıdan planlı yapıya geçiş, yeşil alanların artışı, ulaşım altyapısının etkisi ve kamusal mekânların gelişimi gibi belirgin eğilimlerle, kentin gelişim evrelerini yansıtmaktadır. 1850'den günümüze uzanan süreçte, kentsel boşlukların niteliği ve dağılımında önemli değişimler yaşanmıştır. Başlangıçta doğal ve organik özellikler gösteren kentsel boşluklar, zamanla planlı kentleşme süreçleriyle birlikte bazı bölgelerde daha düzenli ve tanımlı bir yapıya kavuşmuştur. Özellikle 1978 imar planı ve 2023 hâlihazır haritası incelendiğinde, planlı yeşil alanlar ve kamusal mekânlardaki artışa rağmen, ulaşım altyapısının yarattığı tanımsız boşlukların kentsel sorunları derinleştirdiği tespit edilmiştir.

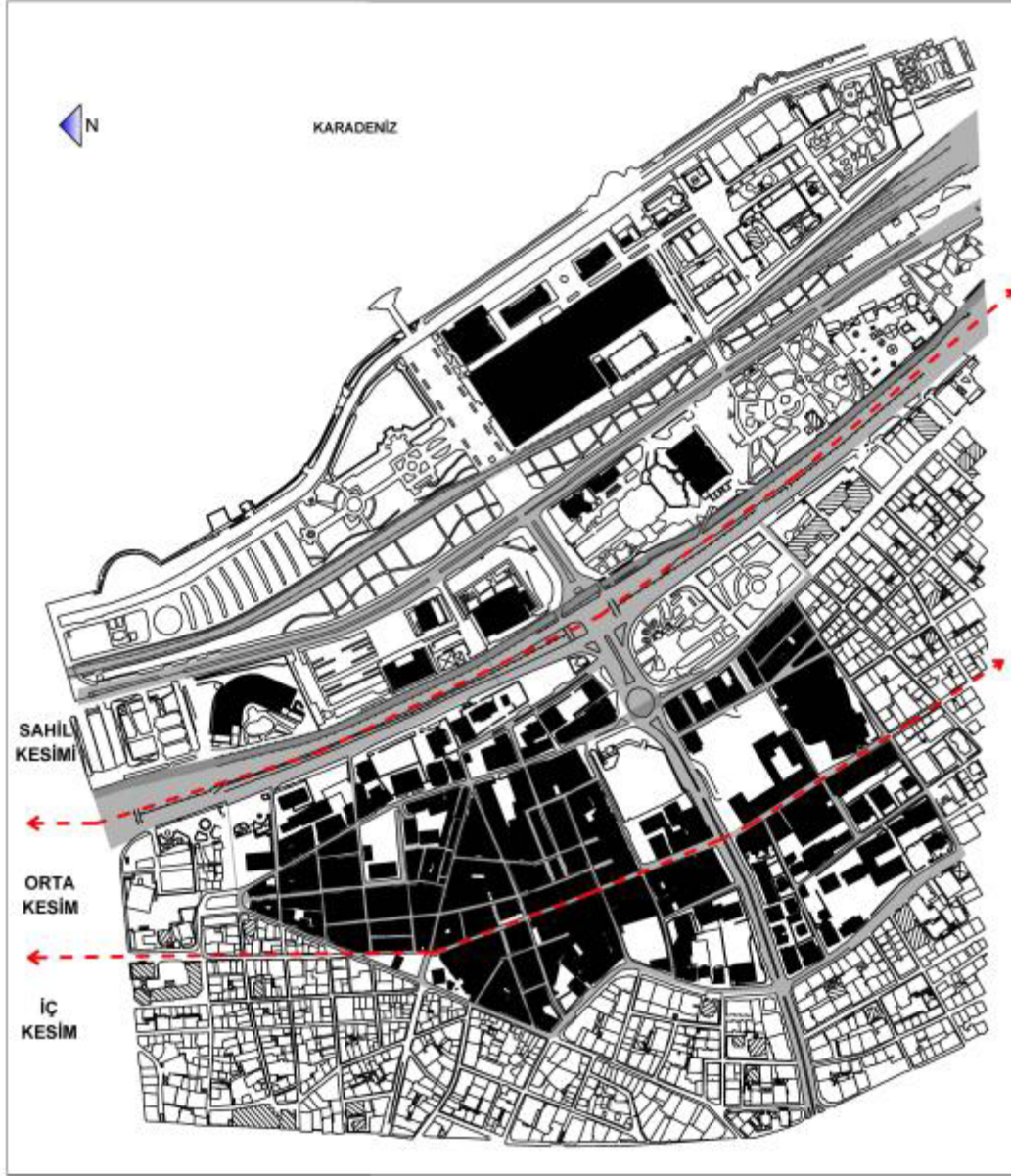
4.2. Mevcut Boşlukların Fiziksel Yapısına Ait Bulgular

Alana ilişkin en son hazırlanan 2023 yılı hâlihazır haritası sonrası mevcut durum üzerinde yapılan doluluk-boşluk analizinde, dolulukları temsil eden yapılar siyah olacak şekilde şematik bir gösterim oluşturularak, kent dokusunun fiziksel örüntüsü ve kentsel boşlukların dağılımı net bir şekilde ortaya konulmuştur. Bu analiz, kentin morfolojik yapısını, yapılaşma yoğunluğunu ve kentsel boşlukların dağılımını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Bundan yola çıkılarak çalışmada alanın karakteristik yapısı mahallenin iç kesimleri, orta kesimleri ve sahil kesimi olmak üzere üç farklı bölge özelinde ele alınmıştır.

Mahallenin iç kesimlerinde, 1869 yangını sonrası oluşturulan ızgara planlı sokak sistemi ile şekillenen kentsel doku dikkat çekmektedir. Bu bölge, yoğun ve kompakt yapılaşma karakteri sergilemekte olup, küçük parseller, dar sokaklar ve sınırlı açık alanlarla karakterize edilmektedir. Yapılaşmanın baskın olduğu bu bölgede, kentsel boşluklar minimum düzeyde tutulmuştur. Orta bölgedeki geçiş alanı, tarihi doku ile sahil bandı arasında bir tampon görevi görmektedir. Bu bölgede daha geniş yollar ve meydanlar, büyük yapı adaları ve kamusal açık alanların varlığı gözlemlenmektedir. Kentsel boşlukların yoğunlaştığı sahil bandı ise geniş açık alanlar, seyrek yapılaşma ve büyük ölçekli tekil yapılar ile karakterize edilmektedir. Rekreasyon alanları ve yeşil dokular ile zenginleştirilen sahil bandı, tarihi kent dokusu ile belirgin bir karakter farkı sergilemektedir.

Alan tarihi binalar, dönüşüm geçiren endüstriyel yapılar, dolgu alanları ve ticaret - konut dokusunun iç içe geçtiği katmanlı bir yapıya sahiptir. Bu çok katmanlı yapı, kentsel

boşlukların oluşum süreçlerini ve dönüşüm potansiyelleri açısından zengin bir alan oluşturmaktadır (Şekil 8).

Şekil 8. Kale Mahallesi doluluk – boşluk analizi, 2024

4.3. Mevcut Boşlukların İşlevsel Dağılımına Ait Bulgular

Çalışma alanındaki kentsel boşluklar; cadde ve bulvarlar ile kıyı boyunca devam eden yürüyüş yolu gibi ulaşım aksları, toplanma amacıyla kullanılan meydanlar, okullar, kamu kurumları ve camilerin sert zeminli bahçeleri, hem geniş ölçekli olarak hem de yapı

adaları içindeki küçük boşluklar şeklinde olan otoparklar ile park ve bahçeler gibi yeşil alanlardan oluşmaktadır. Şekil 9'da da görülebileceği gibi kentsel boşlukların konumlarına göre farklı kullanım özellikleri gösterdikleri gözlemlenmiştir. Bölgenin kıyı kesiminde rekreasyon amaçlı kullanımlar ve yeşil alanlar yoğunluk kazanırken, iç kesimde yoğun olarak kamu kurumlarının kullanımı için tahsis edilen sert zeminli bahçeler ile açık otoparklar yer almakta olup, bölgedeki ihtiyacının giderilebilmesi için meydanlar da zemin altı otopark olarak düzenlenmiştir.

Şekil 9. Mevcut boşlukların işlevsel dağılım analizi, 2024

4.4. Mevcut Boşlukların Oluşum Nedenlerine Ait Bulgular

Bölgedeki kentsel boşluklar oluşum nedenlerine göre; coğrafi nedenlerle, işlev kaybı – eskime nedeniyle, ulaşım altyapısı nedeniyle, dönemlik kullanım nedeniyle, planlama faaliyetleri nedeniyle ve diğer nedenlerle oluşan boşluklar olarak gruplandırılarak incelenecektir. Bu nedenlerin dağılımına bakıldığında; sahil bölümünde coğrafi nedenler ve dönemlik kullanım nedenleriyle oluşan boşlukların, iç kesimlerde işlev kaybı ve planlama faaliyetleri nedeniyle oluşan boşlukların yoğunlukta olduğu, ulaşım altyapısı nedeniyle oluşan boşlukların ise çalışma alanının tamamında gözlemlenebildiği tespit edilmiştir (Şekil 10).

Şekil 10. Mevcut boşlukların oluşum nedenleri analizi, 2024

4.4.1. Coğrafi Nedenlerle Oluşan Kentsel Boşluklara Ait Bulgular

Çalışma alanının kuzeyinde, 1950'li yıllarda başlayan liman inşaatı kapsamında gerçekleştirilen deniz dolgu çalışmaları sonucunda yaklaşık 200 hektarlık yeni bir alan oluşturulmuştur. Bu müdahale sonucu oluşan sahil şeridi, kentsel boşlukların oluşumunda coğrafi faktörlerin etkisini gösteren önemli bir örnek teşkil etmektedir (Şekil 11).

Şekil 11. Coğrafi nedenlerle oluşan kentsel boşluk

Osmanlı döneminde doğal kıyı çizgisine sahip olan bölge 1905 tarihli haritada ve Şekil 12'deki fotoğraflarda da görüldüğü üzere henüz dolgu çalışmalarına tabi tutulmamıştır. 1950'li yıllarda başlayan dolgu çalışmaları sonrasında elde edilen bu yeni

alan, başlangıçta ulaşım tesisleri, liman ve demiryolu bakım atölyeleri gibi endüstriyel kullanımlar için değerlendirilmiştir.

Şekil 12. 1900'lü yılların başında Samsun kıyıları (İpek vd., 2016)

1978 İmar Planı'nda dolgu alanı üzerinde yoğun bir yapılaşma öngörülmüş, bu doğrultuda Kültür Merkezi, Büyük Samsun Otel, Ondokuz Mayıs Kapalı Spor Salonu ve çeşitli ticari yapılar inşa edilmiştir. 1980-1990 yılları arasına ait fotoğraflar, bu yapılaşmanın kentsel boşluğun işlevini ve kente kattığı karakteri göz ardı ederek betonlaşma odaklı bir yaklaşımla gerçekleştirildiğini ve bölgenin düzensiz, tanımsız halini göstermektedir (Şekil 13).

Şekil 13. Kale Mahallesi sahil şeridi, 1980-1990 (Url-25)

2000’li yılların başında dolgu alanındaki yapılar kademeli olarak yıkılmış ve alan kamusal kullanıma yönelik yeniden düzenlenmiştir. Bu dönüşüm sürecinde, tarihi Tütün İskelesi'nin restorasyonu, kapsamlı peyzaj düzenlemeleri, yapay göl oluşturulması ve sosyal donatı alanlarının inşası gibi müdahaleler de gerçekleştirilmiştir (Şekil 14).

Şekil 14. Kale Mahallesi sahil şeridi, 2024 (Url-26)

Samsun'un kentsel belleğinde önemli bir yere sahip olan Tütün İskelesi, 2009 yılında yeniden düzenlenerek kente kazandırılmıştır. 400 metre uzunluğunda ve 45 metre genişliğindeki Kurtuluş Yolu olarak adlandırılan alan, süs havuzları, seramik rölyefler ve Atatürk'ün sözlerinden alıntılarla zenginleştirilmiştir. . İskele üzerinde Atatürk ve silah arkadaşlarının karaya çıkış anını canlandıran balmumu heykelleri yerleştirilerek, mekân açık hava müzesi niteliği kazanmıştır. Ayrıca alana konumlandırılan Bandırma Vapuru temsili yapısı, mekânın tarihsel önemini vurgulayan bir tasarım ögesi olarak kullanılmıştır (Url-27, 2024). Bu düzenlemeler sonucunda Tütün İskelesi, kent belleğinin yaşatıldığı, kültürel sürekliliğin sağlandığı ve kentsel kimliğin güçlendirildiği önemli bir kamusal mekân haline gelmiştir (Şekil 15).

Şekil 15. Tütün İskelesi ve Kurtuluş Yolu, 2024 (Url-28)

Bu dönüşüm süreci, kentsel boşlukların zaman içinde değişen kullanım biçimlerini ve kentsel politikaların bu değişimdeki belirleyici rolünü göstermektedir. Başlangıçta endüstriyel ve ticari kullanımlarla değerlendirilen alan, günümüzde kentlilerin sosyal ve rekreasyon ihtiyaçlarına cevap veren kamusal bir mekân olarak işlev görmektedir. Bu süreç, kentsel boşlukların potansiyellerinin doğru değerlendirilmesinin kent yaşamına katkılarının ne kadar etkili olduğunu göstermektedir.

Coğrafi nedenlerle meydana gelen dolgu sahası üzerinde zamanla dönemlik kullanım ve ulaşım altyapısı nedeniyle kentsel boşluklar da oluşmuştur. Bu nedenler kendi bölümlerinde tartışılacaktır.

4.4.2. İşlev Kaybı – Eskime Nedeniyle Oluşan Kentsel Boşluklara Ait Bulgular

Çalışma alanında yer alan Tekel Tütün Fabrikası yerleşkesi, işlev kaybı ve eskime sonucu oluşan kentsel boşluklara örnek oluşturmaktadır (Şekil 16).

Şekil 16. İşlev kaybı-eskime nedeniyle oluşan kentsel boşluk

1887 yılında faaliyete geçen tütün fabrikası, 1905 haritası ve 1978 imar planında kentin merkezi bir bileşeni iken 1994 yılında üretimin durmasıyla birlikte, bu yapılar kent merkezinde atıl bir alana dönüşmüş ve 18 yıl boyunca işlevsiz kalmıştır. 1994-2012 yılları arasındaki atıl dönemde Şekil 17’de de görüleceği üzere, otopark olarak kullanılan, bakımsız ve risk altındaki yapı kompleksinin mekânsal zenginliklerinden biri olan geniş avlusunun kamusal alan olarak düzenlenmesi ile çeşitli etkinlik alanları oluşturmaktadır.

Şekil 17. Tekel Tütün Fabrikası Yerleşkesi, 2000 - 2012 (Url-29)

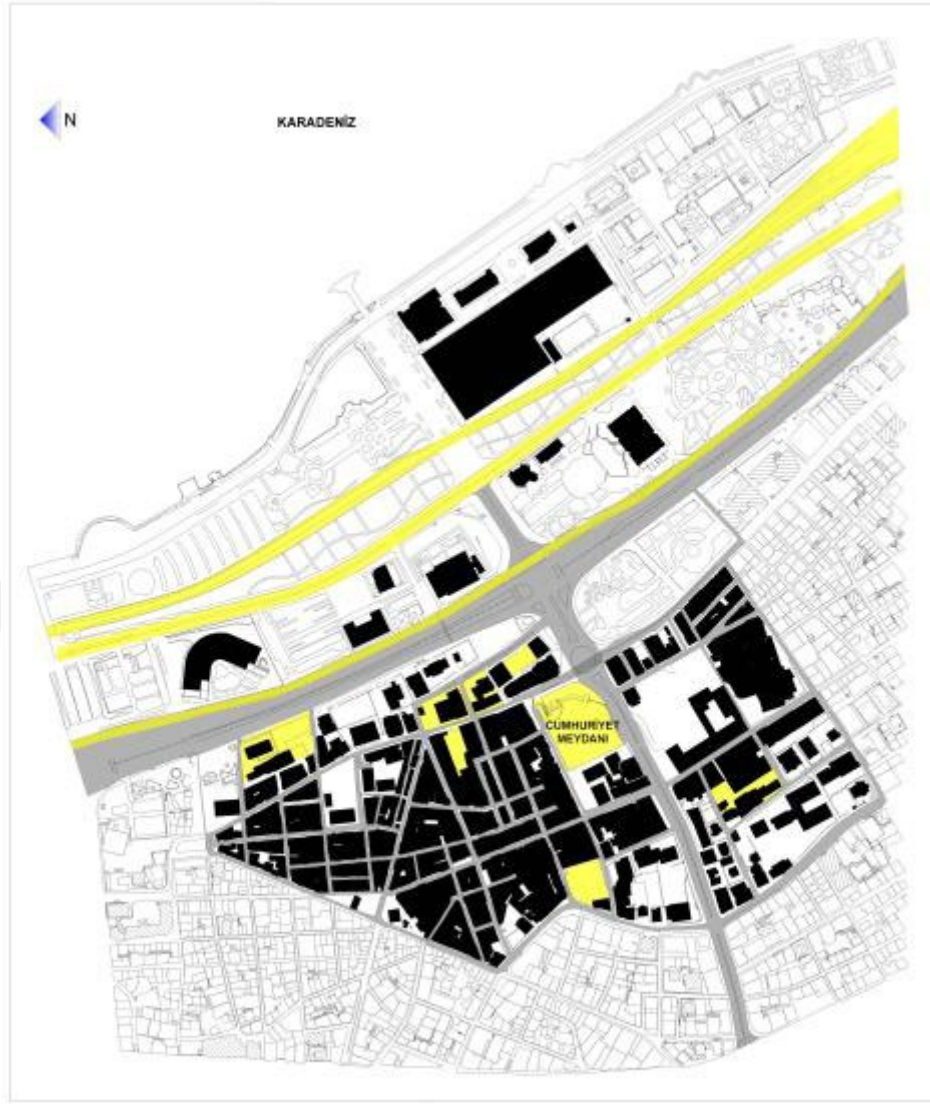
2012 yılında hayata geçirilen Bulvar Samsun projesi, bu değerli endüstriyel mirasın yeniden canlandırılması açısından dönüm noktası olmuştur. Şekil 18’de görselleri bulunan yapı kompleksinin özgün mimari karakteri korunarak gerçekleştirilen restorasyon çalışmaları, alanın çağdaş kullanımlara adaptasyonunu mümkün kılmıştır. Yerleşke, kafeler, restoranlar, sanat akademisi ve mağazalarla, sosyal, kültürel, ticari işlevleri de kendinde barındırarak kentin önemli bir odağı haline gelmiştir.

Şekil 18. Bulvar Samsun projesi sonrası tütün fabrikası yerleşkesi, 2024

4.4.3. Ulaşım Altyapısı Nedeniyle Oluşan Kentsel Boşluklara Ait Bulgular

Cumhuriyet Meydanı'nın dönüşümü, ulaşım altyapısının etkisiyle şekillenen kentsel boşlukların önemli bir örneğidir. Demiryolu-sahil yolu-tramvay hattı koridoru ve mahalle içindeki otopark alanları da bu nedenle oluşmuş diğer boşluklardır. (Şekil 19).

Şekil 19. Ulaşım altyapısı nedeniyle oluşan kentsel boşluklar

Osmanlı döneminde Şekil 20’de de görüldüğü gibi mezarlık ve bostan alanı olarak kullanılan Cumhuriyet Meydanı, 1869 yangını sonrasında gerçekleştirilen kentsel yenileme çalışmalarıyla dönüşüm sürecine girmiştir. Alanda Kazım Paşa Caddesi’nin açılması ve mezarlığın taşınmasıyla başlayan bu süreç, meydanın oluşumunun ilk adımını teşkil etmiştir. 1978 tarihli haritada görüldüğü üzere Cumhuriyet Meydanı otobüs ve dolmuş durağı olarak hizmet veren, kentin ana ulaşım merkezlerinden biri haline gelmiş, 1980-1990 yılları arasında meydanın karakteri, çevresindeki 3-4 katlı binalar ve benzin istasyonu ile şekillenmiştir (Şekil 21). Ardından 1990’ların başında otobüs durağı ve binalar kaldırılarak alan, zemin altı otopark ve üst kısmı meydan olarak yeniden düzenlenmiştir.

Şekil 20. Cumhuriyet Meydanı, 1870 – 1880 (İpek vd., 2016)

Şekil 21. Cumhuriyet Meydanı, 1980 - 1990 (Url-30)

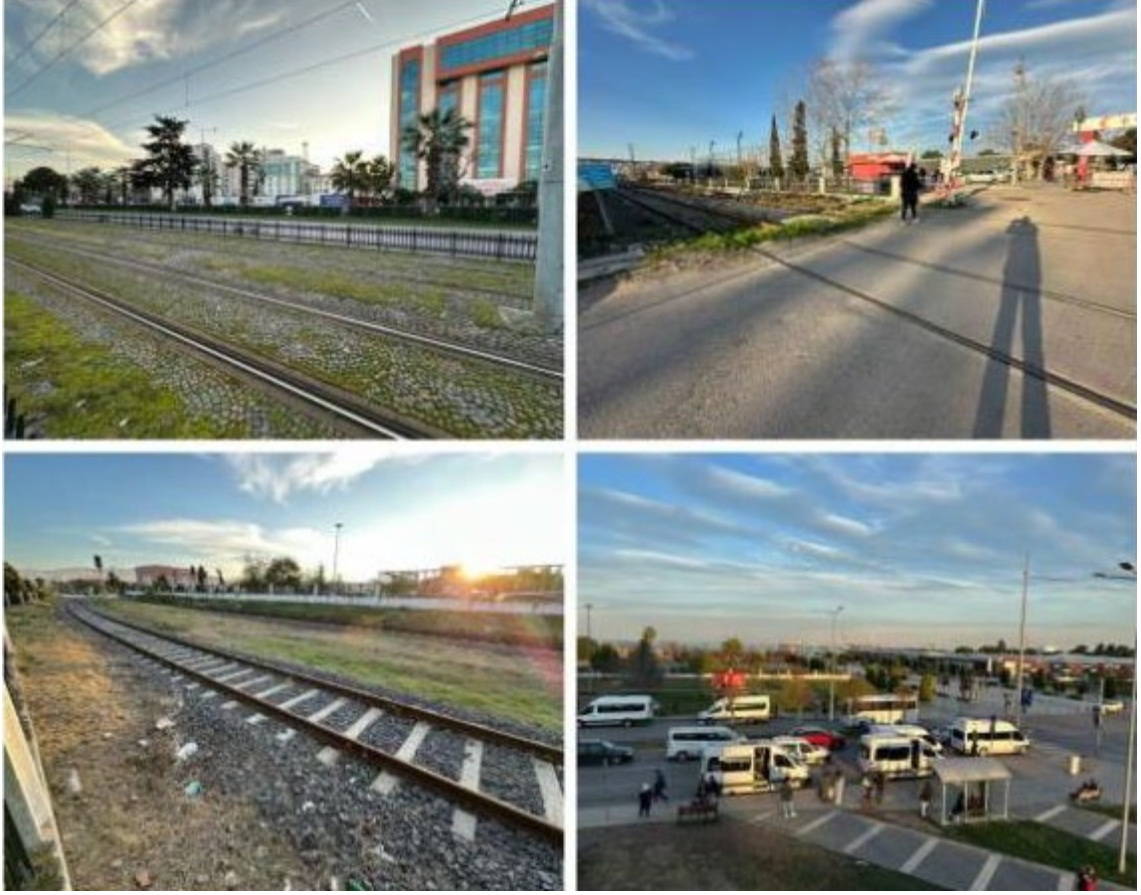
Günümüzde Cumhuriyet Meydanı kentsel ulaşım ağının kesişim noktasında yer almasına rağmen, sosyal ve çevresel potansiyelini yeterince değerlendirememektedir. Kentliler tarafından çoğunlukla geçiş amaçlı kullanılan meydan, rekreatif aktivitelere olanak sağlayacak donatılardan yoksundur. Her ne kadar belirli zamanlarda siyasi mitingler ve etkinlikler için kullanılsa da, gündelik yaşamda sosyal etkileşimi destekleyecek işlevler sunamamaktadır. Geniş sert zemin kaplaması ve yeşil alan eksikliği, meydanın kalitesini daha da düşürmektedir (Şekil 22).

Şekil 22. Cumhuriyet Meydanı, 2024

Çalışma alanında farklı ölçeklerde ulaşım altyapısı nedenli kentsel boşluklar da bulunmaktadır. Kıyı ile kent arasında bölgeyi çeşitli ulaşım türleriyle bölen, doğu-batı aksında uzanan demiryolu hattı, sahil yolu ve tramvay hattı gibi altyapı sistemleri kentsel dokuda eşikler oluşturmaktadır. Bu üç farklı ulaşım biçiminin yarattığı engeller, hem kıyı boyunca alanı bölmekte hem de yaya erişimini kısıtlayarak kıyı-kent bütünleşmesini zorlaştırmaktadır. Demiryolunun gerektirdiği güvenlik koridoru, tramvay hattının

oluşturduğu sınırlar ve yoğun araç trafiği, mevcut tanımsızlığı ve alanın parçalı yapısını artırmaktadır (Şekil 23).

Şekil 23. Demiryolu, tramvay ve karayolu trafiğinin oluşturduğu çoklu ulaşım koridoru, 2024

Demiryolu hattı, tramvay ve karayolu trafiğinin oluşturduğu yaya erişimini kısıtlayan, durumun yanı sıra, mahalle dokusunda yaygınlaşan otoparklar da mevcuttur. Özellikle otomobil odaklı kentleşmenin bir sonucu olarak, kentteki kısıtlı boşlukların rekreatif ve sosyal aktivite alanları ihtiyacına rağmen otopark alanlarına dönüşümü yaygın olmaktadır (Şekil 24).

Şekil 24. Otoparklar, 2024

4.4.4. Dönemlik Kullanım Nedeniyle Oluşan Kentsel Boşluklara Ait Bulgular

Çalışma alanının sahil kesiminde 1963-1992 yılları arasında fuar alanı olarak kullanılan bölge, dönemlik kullanım sebebiyle oluşan kentsel boşluklara örnek teşkil etmektedir. 1950'li yıllara kadar mevcut olmayan bu alan, liman yapımı çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen deniz dolgusuyla oluşturulmuş ve 1963 yılına kadar potansiyeli değerlendirilemeyen bir boşluk olarak kalmıştır (Şekil. 25).

Şekil 25. Dönemlik kullanım nedeniyle oluşan kentsel boşluk

1963 yılında Samsun Fuarı'nın kurulmasıyla bölge önemli bir dönüşüm geçirmiş, 1978'de fuar işlevine uygun olarak düzenlenmiştir. Alanda ağaçlandırmalar, çay bahçeleri, gazinolar ve lunapark, Açık hava Tiyatrosu ve Atatürk Müzesi ticari stantlar ve turizm faaliyetleriyle, Kuğulu havuz gibi peyzaj düzenlemeleri yapılmıştır. 1980'li yıllara ait fotoğraflar alanın yoğun kullanımını ve kentsel yaşamdaki önemli rolünü belgelemektedir (Şekil 26).

Şekil 26. Samsun fuar alanı, 1970-1980 (Url-31)

Günümüzde alanın durumu, eski canlılığından oldukça uzaktır. Fuar işlevinin sona ermesiyle oluşan tanımsızlık, bölgenin potansiyellerinin yeterince değerlendirilememesine yol açmıştır. Fuar döneminden kalan Atatürk ve Etnoğrafya Müzeleri, 1990'lı yılların başında, fuarın son dönemlerinde inşa edilen yabancılar çarşısı ve Valilik binası ile fuar sonrası bölgede yaygınlaşan düğün salonları gibi yapılar sebebiyle alanın parçalı yapısının arttığı ve kullanım yoğunluğunun azaldığını görülmektedir (Şekil 27).

Şekil 27. Samsun fuar alanı, 2024

4.4.5. Planlama Faaliyetleri Nedeniyle Oluşan Kentsel Boşluklara Ait Bulgular

Planlama faaliyetleri nedeniyle oluşan kentsel boşluklar ifadesi; erken Cumhuriyet döneminin ilk örneği olan Gazi Parkı, yakın dönemde düzenlenen Subaşı ve Anakent Meydanları ile kamu yapıları çevresinde düzenlenmeyen bölgeler, yapı adaları arasında kalan tanımsız alanlar ve kentsel dönüşüm süreçlerinin yarattığı geçici veya kalıcı nitelikteki boşlukları kapsamaktadır (Şekil 28).

Şekil 28. Planlama faaliyetleri nedeniyle oluşan kentsel boşluklar

Planlama faaliyetleri sonucu oluşan kentsel boşlukları incelerken, öncelikle Erken Cumhuriyet döneminin modernleşme projesinin önemli bir yansıması olan Gazi Parkı'nı ele alınmıştır. Mezarlık alanının bir kent parkına dönüştürülmesiyle oluşturulan Gazi Parkı, dönemin kamusal alan yaratma ve kentsel yeşil alan oluşturma politikalarının bir sonucunu ifade etmektedir 1978 İmar Planı'nda da görüleceği üzere, park Hükümet Konağı ile güçlü bir ilişki içinde planlanmış ve kentsel dokuda önemli bir yeşil alan olarak tasarlanmıştır (Şekil 29).

Şekil 29. Gazi Parkı, 1930 - 1950 (Url-32)

Eski fotoğraflarda düzenli ağaçlandırma, çay bahçesi ve oturma birimleri gibi mekân öğelerinin yer aldığı gözlemlenen parkın mevcut durumu incelendiğinde, alanın geometrik formunu ve peyzaj karakterini koruduğu görülmektedir. Güncel fotoğraflar parkın anıtsal öğeleri ve yeşil dokusuyla bir rekreasyon alanı olarak varlığını sürdürdüğünü belgelemektedir (Şekil 30).

Şekil 30. Gazi Parkı, 2024

Subaşı Meydanı, planlama faaliyetlerinin yakın dönemdeki etkilerini gösteren önemli bir diğer örnektir. 1978 imar planında ve eski fotoğraflarda görülen yerleşim düzeni alanın geçirdiği planlı dönüşümü ortaya koymaktadır. 2022 yılında alandaki yeraltı çarşısı ve cami yıkılmış, yerine zemin altı otopark ve Sadi Mescidi yapılmış, tarihi Hamidiye Çeşmesi aslına uygun inşa edilerek meydan düzenlenmiştir (Şekil 31), (Şekil 32).

Şekil 31. Subaşı Meydanı, 2010 - 2020 (Url-33)

Şekil 32. Subaşı Meydanı, 2024

Çalışma Alanındaki planlama faaliyetleri sonucu oluşan kentsel boşluklara örnek gösterilebilecek bir diğer boşluk Anakent Meydan ve Otoparkıdır. Bu oluşumda, çok katlı iş merkezi binasının yıkılarak meydan ve zemin altı otoparka dönüştürülmesi süreci izlenmiştir. Bu dönüşüm, kent merkezinde yoğun yapılaşmanın azaltılarak kamusal alan oluşturulması stratejisinin bir ürünüdür. Boşluğun potansiyeli bölgedeki yoğun yapılaşmanın hafifletilmesi ve doluluk-boşluk oranının dengelenmesi ile desteklenirken, alana etkili bir boşluk, kafe – restoran ve zemin altı otoparkı gibi işlevler kazandırılmıştır (Şekil 33).

Şekil 33. Anakent iş merkezi, 2022 - Anakent otopark ve meydanı, 2024 (Url-34)

Tüm bu örneklerin yanı sıra çalışma alanında planlama faaliyetleri sonucu oluşan kamu yapıları çevresinde düzenlenmeyen bölgeler, yapı adaları arasında kalan tanımsız

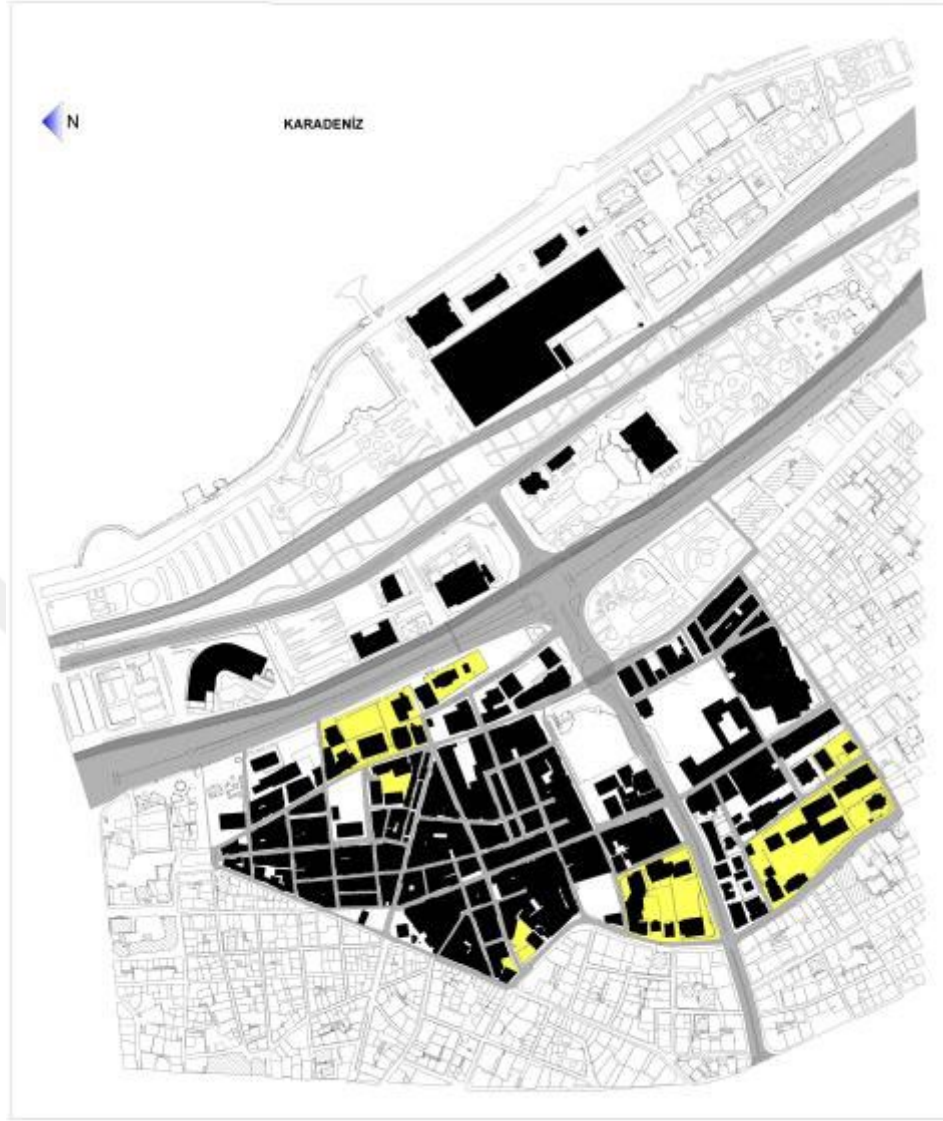
alanlar ve kentsel dönüşüm süreçlerinin yarattığı geçici veya kalıcı nitelikteki boşluklar da tespit edilmiştir (Şekil 34).

Şekil 34. Yapı aralarında kalan boşluklar, 2024

4.4.6. Diğer Nedenlerle Oluşan Kentsel Boşluklara Ait Bulgular

Coğrafi nedenler, işlev kaybı, ulaşım altyapısı, dönemlik kullanım ve planlama faaliyetleri dışında kalan diğer nedenlerle oluşan kentsel boşluklar; güvenlik gerekçesiyle sınırlandırılmış kamu kurumu bahçeleri ile eğitim saatleri dışında kapalı tutulan okul bahçelerini kapsamaktadır (Şekil 35).

Şekil 35. Diğer nedenlerle oluşan kentsel boşluklar

Çalışma alanındaki kamu kurumu ve okul bahçeleri, güvenlik gerekçesiyle sınırlandırılmış, yüksek oranda sert zemine sahip ve belirli saatler dışında atıl kalan alanlardır. (Şekil 36).

Şekil 36. Okul ve kurum bahçeleri, 2024

Kentsel boşlukların planlanma yaklaşımlarında dönemsel bir paradigma değişimi gözlemlenmektedir. Erken Cumhuriyet döneminde, kentsel boşluklar, Gazi Parkı örneğinde görüldüğü üzere, yeşil doku ağırlıklı, rekreatif işlevli ve güçlü sembolik değerler taşıyan kamusal alanlar olarak tasarlanmıştır. Bu dönemde kentsel boşluklar, toplumsal dönüşümün ve modern kent kimliğinin simgesel mekânları olarak işlev görmüştür. Buna karşın, yakın dönem planlama pratiklerinde kentsel boşlukların daha çok gündelik ihtiyaçlara cevap verecek şekilde ele alındığı görülmektedir. Subaşı ve Anakent Meydanları gibi örneklerde görüldüğü üzere, kentsel boşluklar sert zeminli meydanlar, zemin altı otoparkları ve karma kullanımlı alanlar olarak tasarlanmış, özellikle kent merkezinin artan taşıt trafiği ve otopark ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde düzenlenmiştir.

4.5. Mevcut Boşlukların Potansiyellerine Ait Bulgular

Kentsel boşlukların çok yönlü analizinin yapılması geleceğin yaşanabilir kentlerinin planlanmasında temel bir gereklilik olarak görülmektedir. Çalışma alanındaki kentsel

boşlukları, oluşum nedenlerine göre sınıflandırarak her birini beş temel potansiyel üzerinden değerlendiren analiz, boşluklar için potansiyellerin mevcut durumunu ve değerlendirilme düzeyini ortaya koymaktadır (Tablo 22).

Tablo 22. Çalışma alanındaki kentsel boşlukların potansiyel analizi tablosu

Fotoğraf	Kentsel Boşluk	Boşluk Oluşum Nedeni						Potansiyelleri				
		Coğrafi	İşlev kaybı	Ulaşım	Dönemlik	Planlama	Diğer	Çevresel	Sosyal	Kültürel	Ekonomik	Estetik
	Dolgu Alanı	•						•	•	•	•	•
	Tekel Tütün Fabrikası		•						•	•	•	•
	Cumhuriyet Meydanı			•					•	•	•	
	Otoparklar			•							•	
	Eski Fuar Alanı	•			•					•	•	

Tablo 22'nin devamı

Fotoğraf	Kentsel Boşluk	Boşluk Oluşum Nedeni						Potansiyelleri				
		Coğrafi	İşlev kaybı	Ulaşım	Dönemlik	Planlama	Diğer	Çevresel	Sosyal	Kültürel	Ekonomik	Estetik
	Gazi Parkı					•		•	•	•		•
	Anakent Meydanı					•			•		•	•
	Yapı Adaları Arası Boşluklar					•						
	Okul – Kurum Bahçeleri						•		•			

Çalışma alanında tespit edilen kentsel boşluklar, oluşum nedenleri ve mevcut potansiyelleri açısından çeşitlilik göstermektedir.

- Coğrafi nedenlerle oluşan kentsel boşluklara örnek teşkil eden dolgu alanı, tüm potansiyel türlerini barındırmasına rağmen bu potansiyelleri etkin değerlendirememektedir. Alan, yeşil doku varlığı ve denizle kurduğu güçlü ilişkiye rağmen çoklu ulaşım altyapısının yarattığı bölünmeler nedeniyle sınırlı çevresel potansiyel; yürüyüş ve dinlenme alanlarını içeren rekreasyon olanaklarına, yapay göl çevresi ve sahil bandının sunduğu imkanlara rağmen parçalı sosyal alanlar nedeniyle sınırlı sosyal potansiyel; kent belleğinin önemli öğeleri olan Tütün

İskelesi ve Kurtuluş Yolunun varlığına rağmen kopuk bağlantılar nedeniyle sınırlı kültürel potansiyel; kıyı kullanımı ve ticari birimlere rağmen dağınık yerleşim ve yetersiz deniz turizmi aktiviteleri nedeniyle sınırlı ekonomik potansiyel; kent mobilyaları ve peyzaj düzenlemelerine, deniz manzarasına rağmen yetersiz ve niteliksiz uygulamalar nedeniyle sınırlı estetik potansiyel sergilemektedir

- İşlev kaybı nedeniyle oluşan kentsel boşluklara örnek teşkil eden Tekel Tütün Fabrikası, merkezi konumdaki meydanı, avlu ve iç bahçelerin sunduğu sosyal etkileşim imkanlarıyla sosyal potansiyel; 1887'den günümüze ulaşan endüstriyel miras niteliğine rağmen tütün endüstrisi izlerinin silikleşmesi nedeniyle sınırlı kültürel potansiyel; 2012'deki Bulvar Samsun projesi kapsamında alışveriş merkezine dönüşümüyle ekonomik potansiyel; özgün cepheleri ve restorasyon sonrası korunan yapısal karakterine rağmen endüstriyel karakteri yansıtan tasarım dilinin zayıflığı ve ticari dönüşüm sürecindeki eklerin yapının endüstriyel estetiğini zayıflatması nedeniyle sınırlı estetik potansiyel sergilemektedir. Alanın tamamen sert zemin kaplamalarına sahip olması, yeşil doku eksikliği ve kentsel ısı adası etkisi nedeniyle çevresel potansiyeli değerlendirilememektedir.
- Ulaşım altyapısı nedeniyle oluşan kentsel boşluklara örnek teşkil eden Cumhuriyet Meydanı, kent merkezinin en önemli toplanma alanı olmasına rağmen araç trafiğiyle çevrelenmesi ve konforlu oturma birimlerinin yetersizliği nedeniyle sınırlı sosyal potansiyel; Cumhuriyet'in modernleşme sürecini temsil eden önemli kültürel değerine rağmen tarihsel katmanların yeterince vurgulanamaması ve kültürel etkinlik altyapısının eksikliği nedeniyle sınırlı kültürel potansiyel; zemin altı otopark kullanımı ve çevresindeki ticari birimlerin canlılığına rağmen ekonomik aktiviteleri destekleyecek mekânsal düzenlemelerin yetersizliği nedeniyle sınırlı ekonomik potansiyel sergilemektedir. Meydanın sert zemin kaplamaları, gölgeleme elemanları ve yeşil dokusunun olmayışı nedeniyle çevresel potansiyeli, tarihi karakterin ve kentsel dokudaki önemin yeterince yansıtılamaması ve çağdaş kent mobilyalarının eksikliği nedeniyle estetik potansiyeli değerlendirilememektedir.
- Ulaşım altyapısı nedeniyle oluşan kentsel boşlukların bir diğer örneği açık otoparklar, ücretli araç park hizmetlerine rağmen tek tip kullanım nedeniyle sınırlı ekonomik potansiyel sergilemektedir. Otoparkların geçirimsiz asfalt yüzeyleri, gölgeleme elemanları ve yeşil dokunun eksikliği nedeniyle çevresel potansiyeli; araç odaklı düzenleme, güvensiz yaya geçişleri ve yetersiz bekleme alanları

nedeniyle sosyal potansiyeli; kentsel sit alanları çevresinde yoğunlaşarak geleneksel kent dokusunun özgün karakterini zedelemesi nedeniyle kültürel potansiyeli; tamamen işlevsel kaygılarla düzenlenmiş sert zemin ağırlıklı yüzeyleri, standart aydınlatma elemanları ve yetersiz peyzaj öğeleriyle mahalle dokusunun estetik bütünlüğünü bozması nedeniyle estetik potansiyeli değerlendirilememektedir.

- Dönemlik kullanım sonucu oluşan kentsel boşluklara örnek teşkil eden eski fuar alanı, Atatürk ve Etnografya Müzeleri'nin varlığına rağmen geçmişteki kültürel canlılığını yitirmesi ve fuarın sosyal ve kültürel yaşama katkılarının kentsel hafızada silikleşmesi nedeniyle sınırlı kültürel potansiyel; Yabancılar Çarşısı, mevcut ticari birimler ve düğün salonları nedeniyle sınırlı ekonomik potansiyel sergilemektedir. Düzensiz ve bakımsız peyzaj karakteri, denizle kopuk ilişkisi ve plansız bitki dokusu nedeniyle çevresel potansiyel; güvenlik sorunları, yetersiz rekreasyon olanakları ve sosyal donatılar nedeniyle sosyal potansiyel; özgün fuar karakterinin kaybı, Yabancılar Çarşısının görsel geçirgenliği engelleyen masif yapısı ve yetersiz peyzaj düzenlemeleri nedeniyle estetik potansiyel değerlendirilememektedir.
- Planlama faaliyetleri sonucu oluşan kentsel boşlukların kentteki ilk örneği olan Gazi Parkı, önemli yeşil dokuya sahip olmasına rağmen bakım sorunları ve yüksek sert zemin oranı nedeniyle sınırlı çevresel potansiyel; tek düze oturma alanları, yetersiz aktivite çeşitliliği ve güvenlik endişeleri nedeniyle sınırlı sosyal potansiyel; Erken Cumhuriyet döneminin modernleşme projesini yansıtan sembolik değerine rağmen tarihsel önemin yeterince vurgulanamaması ve kültürel etkinlik altyapısının eksikliği nedeniyle sınırlı kültürel potansiyel; tarihi değeri ve merkezi konumuna rağmen bütüncül tasarım anlayışından yoksun peyzaj öğeleri ve anıtsal öğelerin görsel etkisinin etkili kullanılamaması nedeniyle sınırlı estetik potansiyel sergilemektedir. Ekonomik değer üreten işlevlerin geliştirilememiş olması nedeniyle ekonomik potansiyel değerlendirilememektedir.
- Planlama faaliyetleri sonucu yakın dönemde oluşan kentsel boşluklardan Subaşı Meydanı, yoğun yaya kullanımına sahip olmasına rağmen geçiş mekânı niteliğinde kalması ve yetersiz oturma alanları nedeniyle sınırlı sosyal potansiyel; tarihi ticaret dokusunun odak noktası olmasına rağmen tarihi Hamidiye çeşmesinin yeniden yapımı ve Sadi Bey Mescidinin zengin tarihsel katmanları yansıtmada yetersiz

kalması nedeniyle sınırlı kültürel potansiyel; zemin altı otopark kullanımı ile ekonomik potansiyel; son dönem düzenlemeleriyle olumlu görünüm kazanmasına rağmen mevcut peyzaj düzenlemelerinin tarihi dokuyu yeterince yansıtmaması nedeniyle sınırlı estetik potansiyel sergilemektedir. Sert zemin kaplamaları, yeşil doku eksikliği ve yetersiz gölgeleme elemanları nedeniyle çevresel potansiyeli değerlendirilememektedir.

- Planlama faaliyetleri sonucu oluşan kentsel boşluklardan Anakent Meydanı, yüksek yaya sirkülasyonuna sahip olmasına rağmen yetersiz konforlu oturma birimleri, gölgelikli alanlar ve sınırlı etkinlik imkânları nedeniyle sınırlı sosyal potansiyel; zemin altı otoparkı ile sınırlı ekonomik potansiyel; önceki yapının olumsuz görüntüsünün ortadan kalkmasına rağmen sıradan kent mobilyaları ve meydanın rolünü desteklemeyen tasarım öğeleri nedeniyle sınırlı estetik potansiyel sergilemektedir. Yapısal sınırlamalar nedeniyle minimum yeşil alan ve yetersiz gölgeleme nedeniyle çevresel potansiyeli, çağdaş etkinliklere olanak sağlayacak altyapı ve mekânsal düzenlemelerin yetersizliği nedeniyle kültürel potansiyeli değerlendirilememektedir.
- Planlama faaliyetleri sonucu oluşan kentsel boşluklardan yapı adaları arasındaki tanımsız alanların, bakımsız ve düzensiz dokuları, ekolojik değeri düşük atıl durumları nedeniyle çevresel potansiyelleri; mahalle ölçeğinde potansiyel sosyal mekanlar olmalarına rağmen güvenlik sorunları ve bakımsızlık nedeniyle sosyal potansiyelleri; geleneksel mahalle dokusunun parçası olmalarına rağmen kent kültürüne katkı sağlayacak aktivitelere imkan tanımamaları nedeniyle kültürel potansiyelleri; küçük ölçekli ticari aktiviteler için uygun konumda olmalarına rağmen kontrolsüz otopark kullanımı dışında ekonomik değer üretememeleri nedeniyle ekonomik potansiyelleri; nitelikli tasarım öğelerinden yoksun olmaları nedeniyle estetik potansiyelleri değerlendirilememektedir.
- Diğer sebeplerle oluşan kentsel boşluklara örnek teşkil eden okul ve kurum bahçeleri, güvenlik sebebiyle sınırlı erişim imkânı sunması, eğitim saatleri dışında kapalı tutulması ve tekdüze mekân olanaklarıyla sınırlı sosyal potansiyel sergilemektedir. Yüksek oranda geçirimsiz yüzeyleri ve sınırlı yeşil doku varlığı nedeniyle çevresel potansiyelleri; standart peyzaj öğeleri ve tekdüze düzenlemeler nedeniyle estetik potansiyelleri değerlendirilememektedir.

Yapılan analiz sonucunda, kentsel boşlukların mevcut potansiyellerini etkin kullanamadığı görülmüştür. Çevresel açıdan yeşil alan yetersizliği ve sert zemin fazlalığı, sosyal açıdan etkileşim alanlarının sınırlılığı ve güvenlik sorunları, kültürel açıdan tarihi değerlerin yeterince vurgulanamaması ve etkinlik altyapısının eksikliği, ekonomik açıdan tek tip kullanımın yaygınlığı ve sınırlı ticari çeşitlilik, estetik açıdan ise tasarım bütünlüğünün sağlanamaması ve nitelikli kent mobilyalarının yetersizliği öne çıkmaktadır.

5. DEĞERLENDİRMELER

Kent dokusunun ayrılmaz bir parçası olan kentsel boşluklar, yalnızca yapılaşmamış alanlar değil, çevresel sürdürülebilirlikten sosyal etkileşime, kültürel zenginlikten ekonomik canlılığa uzanan çok yönlü potansiyelleriyle stratejik öneme sahip mekânlardır. Samsun Kale Mahallesinde tespit edilen kentsel boşluklar; zaman içindeki değişimleri, işlevsel özellikleri, konumsal dağılımları ve birbiriyle ilişkileri ortaya konularak, oluşum nedenleri ve potansiyelleri bakımından sistematik bir şekilde analiz edilmiştir.

Çalışma alanındaki kentsel boşlukların zaman içindeki değişimi değerlendirildiğinde, 1850'den günümüze kadar kentin önemli değişimler geçirdiği gözlemlenmiştir. Başlangıçta doğal yapının ve geleneksel yaşamın belirlediği kentsel boşluklar, zamanla daha düzenli ve tanımlı bir yapıya evrilmiştir. Bu değişim, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçerken yaşanan toplumsal dönüşümün kent mekânlarına yansımaları olmuştur. Bu boşlukların oluşmasında birçok etken rol oynamaktadır. Arazinin doğal yapısı, iklim özellikleri, ticaretin gelişimi, sanayi alanlarının kurulması, kent planları ve toplumun değişen ihtiyaçları bunların başında gelmektedir. Ayrıca ulaşım sistemlerinin gelişmesi ve altyapı çalışmaları da kent boşluklarının şekillenmesinde etkili olmuştur. Kentsel boşluklar, farklı dönemlerin toplumsal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtan canlı tarih alanları olmaktadır. Dolayısıyla kentsel boşluklar, sadece coğrafi konumun, ekonomik değişimlerin ve planlama kararlarının bir sonucu olarak ortaya çıkmamış, aynı zamanda kentin zengin tarihsel gelişiminin ve modernleşme sürecinin mekânsal yansımalarını da bünyesinde barındırmaktadır.

Kale Mahallesi'ndeki kentsel boşlukların işlevsel özellikleri incelendiğinde, alanların farklı kullanım özellikleri gösterdiği anlaşılmaktadır. Kentsel boşlukların işlevlendirilmesinde mekânın fiziksel ve konumsal özelliklerinin yanı sıra tarihsel değerinin önemi, Tütün İskelesi, Kurtuluş Yolu ve Gazi Parkı örneklerinde görülmektedir. Bu alanlarda tarihi değerlerin korunması ve yeniden yorumlanması, kent belleğinde kalıcı izler bırakarak kentsel kimliği güçlendirmektedir. Tekel Tütün Fabrikası örneğinde ise boşluklar akışkan ve çok işlevli mekânsal örüntüler oluşturarak yapı parçalarının bütünleşmesine katkıda bulunmaktadır. Bununla birlikte, Cumhuriyet Meydanı gibi farklı işlevler sunmayan ve çeşitli kullanıcı gruplarını kapsamayan kentsel boşluklar tek tip kullanımla sınırlı kalmaktadır. Geçmişte kentin önemli bir sosyal ve kültürel odağı olan eski fuar alanı ise kentsel yaşama dönük sürekli işlevlerden yoksun kalması nedeniyle,

günümüzde canlılığını yitirmiş durumdadır. Kentsel boşlukların kullanımında araç trafiği ve otopark çözümleri ön plana çıkmakta, meydanların zemin altları ve yapı adaları arasındaki boşluklar otopark alanlarına dönüştürülmektedir.

Kentsel boşlukların konumsal dağılımı değerlendirildiğinde, çalışma alanının genelinde önemli dengesizlikler ve eşitsizlikler göze çarpmaktadır. Çalışma alanının iç kesimlerinde görülen yoğun yapılaşma baskısı, nitelikli kentsel boşlukların oluşmasını engellemekte, yüksek arazi değerleri bu bölgelerde yeni kamusal alanların ve yeşil boşlukların yaratılmasını zorlaştırmaktadır. Mevcut boşluklar ise genellikle yetersiz büyüklükte ve parçalı bir yapıda kalmaktadır. Kıyı şeridinde dolgu yoluyla oluşturulan geniş rekreasyon alanları, her ne kadar metrekare olarak önemli bir boşluk potansiyeli sunsa da, kent bütününde hissedilen kamusal alan ihtiyacına yeterli çözüm getirememektedir. Bu alanların kent merkeziyle bağlantılarının zayıf olması ve erişilebilirlik sorunları, etkin kullanımlarını sınırlandırmaktadır. Kent merkezindeki yoğun yapılaşmanın yarattığı baskıyı dengelemek amacıyla Anakent iş merkezi yapısının yıkılarak kentsel boşluğa dönüştürülmesi, kent merkezinde nefes alma alanları yaratma ihtiyacını ortaya koymaktadır.

Kentsel boşlukların birbiriyle ilişkileri değerlendirildiğinde, kent merkezindeki boşlukların bağlantılarının zayıf olduğu, özellikle kıyı ve kent arasındaki kentsel boşlukların ilişkisinin bazı noktalarda tamamen koptuğu görülmektedir. Kent planlamasında yapıli çevrenin tasarımına odaklanıldığını ve boşlukların rastlantısal olarak oluşturulduğunu göstermekte olan bu durum, kent yaşamından kopuk, tanımsız mekânların oluşmasına neden olmaktadır. Kentsel boşlukların gerçek potansiyellerine ulaşabilmesi ve "varlık" kazanabilmesi için, bu alanlar arasında güçlü yaya bağlantılarının kurulması ve bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir.

Çalışma alanındaki kentsel boşluklar, oluşum nedenleri ve mevcut potansiyelleri açısından değerlendirildiğinde, her kategorinin kendine özgü karakteri ve sınırlılıkları olduğu görülmektedir. Coğrafi nedenlerle oluşan dolgu alanı potansiyellerin tümünü barındırmasına rağmen ulaşım altyapısının yarattığı bölünmeler nedeniyle, işlev kaybı sonucu ortaya çıkan Tekel Tütün Fabrikası sosyal, kültürel, ekonomik ve estetik potansiyellere sahip olmasına ve merkezi konumuna rağmen endüstriyel karakterin zayıflaması nedeniyle, ulaşım kaynaklı Cumhuriyet Meydanı sosyal, kültürel ve ekonomik potansiyeller taşıyan önemli bir toplanma alanı olmasına rağmen araç trafiği ve yetersiz donatılar nedeniyle bu potansiyellerini etkin kullanamamaktadır. Benzer şekilde, planlama

faaliyetleri sonucu oluşan Gazi Parkı'nın mevcut potansiyelleri bakım sorunları ve aktivite yetersizliğiyle, dönemlik kullanım sonucu ortaya çıkan eski fuar alanının kültürel ve ekonomik potansiyelleri işlevsel zayıflıklarla, planlama kaynaklı Subaşı ve Anakent Meydanları ile yapı adaları arasındaki boşlukların konumsal avantajları ise tek tip kullanımla sınırlanmaktadır. Yapılan analiz sonucunda, kentsel boşlukların sahip oldukları potansiyellerin; yeşil alan yetersizliği, sınırlı etkileşim olanakları, tarihi değerlerin zayıf vurgulanması, tek tip kullanımın yaygınlığı ve tasarım bütünlüğünün sağlanamaması gibi nedenlerle etkin değerlendirilemediği görülmektedir.

Yapılan analizler, kentsel boşlukların kent yaşamındaki kritik rolünü ve mevcut sorunlarını açıkça ortaya koymaktadır. İşlevsel özelliklerinden konumsal dağılımlarına, tarihsel değişimlerinden birbiriyle ilişkilerine kadar çok yönlü bir değerlendirmeye incelenen kentsel boşlukların mevcut potansiyelleri; kent merkezindeki yoğun yapılaşma baskısı, kıyı-merkez arasındaki kopuk bağlantılar ve planlama yaklaşımındaki eksiklikler nedeniyle istenilen düzeyde değerlendirilememektedir. Kentsel boşlukların sürdürülebilir ve etkin kullanımı için, rastlantısal oluşumlar yerine planlı müdahalelerle, güçlü yaya bağlantılarının kurulması ve farklı kullanıcı gruplarının ihtiyaçlarına cevap verebilen çok yönlü mekânların tasarlanması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu tez çalışması, günümüz kentlerinin karmaşık ve yoğun kent dokusu içinde sıklıkla göz ardı edilen, ancak kent yaşamı için taşıdıkları potansiyel giderek daha fazla anlaşılan kentsel boşluklara odaklanmaktadır. Çalışmanın odağında, Karadeniz Bölgesi'nin önemli kentlerinden Samsun'un tarihi merkezi Kale Mahallesi yer almaktadır. Bu çalışma, Kale Mahallesi örneği üzerinden kentsel boşlukların oluşum nedenlerini, mevcut durumlarını ve kent yapısı ve kentli yaşamı için sundukları fırsatları incelemeyi amaçlamıştır. Temel araştırma sorusu, bu kentsel boşlukların kent yapısı ve kentli yaşamı için ne ifade ettiği, sunduğu fırsatların neler olduğu, bu fırsatların ne kadar önemli olabileceğidir. Tüm bunların sonucunda elde edilen bulgular, boşlukların en az doluluklar kadar önemli ve atıl bırakılmayacak kadar değerli olduğunu, üzerinde düşünülmesi ve tasarlanması gereken bir problem alanı tanımladığını ve kentlerin geleceği için taşıdığı stratejik önemi açıkça ortaya koymaktadır.

Kentsel boşluklar, kentlerin vazgeçilmez bileşenleri olarak kent dokusunda stratejik işlevler üstlenmektedir. Bu alanlar, hızlı kentleşme ve yoğun yapılaşmanın yarattığı baskılar karşısında, ekolojik dengenin korunması, toplumsal bağların güçlendirilmesi ve kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesi için değerli fırsatlar sunmaktadır. Kentsel yoğunluğu dengeleyerek farklı bölgeler arasında geçirgenlik sağlayan bu boşluklar, aynı zamanda kent yaşamının dinamik merkezleri ve sosyal etkileşimin odak noktaları olarak hizmet vermektedir. Bu nedenle kentsel boşlukların sürdürülebilir ve etkin yönetimi, kimlikli, yaşanabilir ve dirençli kentlerin oluşturulmasında kritik öneme sahip olmaktadır.

Kentleşme süreci, kentsel boşlukların giderek azalmasına ve mevcut boşlukların tanımsızlaşmasına neden olmakta, bu durum kentsel dokunun parçalanmasına ve mekânsal bütünlüğün bozulmasına yol açmaktadır. Söz konusu boşluklarda nitelik kaybı, altyapı yetersizlikleri, çevresel kalitenin bozulması ve ulaşım problemleri gibi fiziksel sorunların yanı sıra, sosyal etkileşimin ve kentsel aidiyetin zayıflaması, güvenlik endişelerinin artması gibi toplumsal problemler de ortaya çıkmaktadır. Kentsel kimlikten kopuk ve işlevini yitirmiş bu alanlar, güvensiz ortamlar oluşturma, mülk değerlerini düşürme ve görüntü kirliliği yaratma gibi olumsuz etkileriyle kentsel dokuda kırılma noktaları oluşturmakta ve kentsel yaşam kalitesini düşürmektedir.

Kentlerde farklı dinamiklerin etkisiyle ortaya çıkan bu boşluklar, oluşum nedenlerine göre sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırma, kentsel boşlukların

karakteristik özelliklerinin anlaşılmasına ve çözüm stratejilerinin geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda, kentsel boşlukların oluşum nedenleri, coğrafi nedenlerle oluşan kentsel boşluklar, işlev kaybından kaynaklanan kentsel boşluklar, ulaşım altyapısının gelişimi ve dönüşümü sonucunda ortaya çıkan boşluklar, dönemlik kullanımdan kaynaklanan boşluklar, planlama faaliyetleri sonucu oluşan kentsel boşluklar ve diğer kentsel boşluklar şeklinde sıralanabilmektedir.

Kentsel boşluklar, sadece coğrafi konum, ekonomik değişimler ve planlama kararlarının değil, aynı zamanda modernleşme sürecinde yaşanan değişim ve gelişimin mekânsal yansımalarının da bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu alanlar, doğru stratejiler ve yaklaşımlarla ele alındığında kentsel gelişme, sürdürülebilirlik ve yaşam kalitesi için önemli fırsatlar sunmaktadır. Özellikle kentsel boşluğun esnek yapısı kentlerin değişimine rahat uyum sağlamasına olanak verir ki bu durum kentlerin geçmiş ve gelecek arasındaki süreçte sürdürülebilir olmasına katkıda bulunmaktadır.

Ancak çeşitli kullanıcıları kapsamayan ve farklı işlevler sunmayan kentsel boşlukların sadece "boş" alan olarak kaldığı, buna karşın kentsel yaşamın doldurduğu alanların varlık mekânına dönüştüğü görülmüştür. Bu nedenle, özellikle meydan ölçeğindeki kentsel boşluklar işlevlendirilirken, ilişkili sokaklar, avlular ve diğer meydanlarla birlikte ele alınmalı, kentsel tasarım projeleri bu bütünsel ilişkiyi içerecek şekilde hazırlanmalıdır. Böylece kent bütününde doluluk-boşluk dengesi sağlanarak bütünsel bir kentsel boşluk ağı oluşturulabilir.

Kentsel boşluğun kendine özgü bir belleği olduğu unutulmamalıdır. Bu belleğin sürdürülebilmesi için boşlukların potansiyellerini ve sınırlamalarını belirlemek, oluşum nedenlerini ortaya koymak, tarihsel arka planını, coğrafi ve çevresel faktörlerini, sosyo-ekonomik değişimlerin etkilerini ve planlama süreçlerindeki rolünü detaylı analiz etmek gerekmektedir. Aksi takdirde bu değerli alanlar, kent yaşamına katkı sağlamayan "boş" alanlara dönüşme riski taşımaktadır.

Kentsel mekânın niteliğini belirleyen temel unsurlardan biri de doluluk-boşluk dengesidir ve bu denge kentin her parçasında özenle kurgulanmalıdır. Yapılı çevre ile açık alanlar arasındaki bu ilişki, kentsel yaşamın ritmini oluşturur. Kentin her bölgesinde sağlanan doluluk-boşluk dengesi, bir araya gelerek kent bütününde mekânsal, sosyal ve ekolojik açıdan sürdürülebilir bir düzen yaratır. Bu düzenin başarısı, kent parçalarında kurulan dengenin niteliğine ve parçalar arasındaki bağlantıların gücüne bağlıdır.

Çalışma alanındaki kentsel boşlukların her biri, kent yaşamına farklı potansiyeller sunan ve özgün karakteristiklere sahip alanlardır. Dolgu alanının denizle kurduğu ilişki, Tekel Tütün Fabrikası'nın endüstriyel miras değeri, Cumhuriyet Meydanı'nın kamusal niteliği, eski fuar alanının sosyal ve kültürel potansiyeli, Gazi Parkı'nın modernleşme sürecindeki sembolik önemi, Subaşı Meydanı'nın tarihi ticaret dokusundaki rolü ve Anakent Meydanı'nın kent merkezindeki konumu, bu kentsel boşlukların kent ve kentliye katkılarını ortaya koymaktadır. Söz konusu kentsel boşlukların potansiyelleri, belirlenen beş ana maddede incelenebilir.

- Kentsel boşluklar, özellikle yoğun yapılaşmış kent merkezinde, ekolojik sürdürülebilirlik açısından önemli fırsatlar sunmaktadır. Dolgu alanı ve Gazi Parkı gibi geniş açık alanlar, kent içi yeşil koridorların oluşturulması, biyoçeşitliliğin desteklenmesi ve mikroklima etkisinin iyileştirilmesi için değerli potansiyeller taşımaktadır. Ayrıca bu alanlar, iklim değişikliğinin etkilerini azaltmada ve kentsel ısı adası etkisinin hafifletilmesinde önemli rol oynayabilir.
- Kentsel boşluklar, farklı toplumsal grupların bir araya gelebileceği, sosyal etkileşimin güçlenebileceği mekânlar olarak önemli bir potansiyel taşımaktadır. Özellikle Cumhuriyet Meydanı ve Gazi Parkı gibi kamusal alanlar, kentlilerin buluşma, dinlenme ve sosyalleşme ihtiyaçlarını karşılayabilecek niteliktedir. Bu alanların etkin kullanımı, toplumsal bağların güçlenmesine ve kent kültürünün zenginleşmesine katkı sağlayabilir.
- Kentsel boşluklar, kentin tarihsel katmanlarını ve kültürel belleğini yansıtan önemli mekânlardır. Eski Tekel Tütün Fabrikası'nın endüstriyel mirası, Gazi Parkı'nın Erken Cumhuriyet dönemi modernleşme sürecindeki rolü, eski fuar alanının kent belleğindeki yeri, bu alanların kültürel değerini ortaya koymaktadır. Özellikle dolgu alanı üzerinde restore edilen tarihi Tütün İşkesi ve Kurtuluş Yolu üzerinde oluşturulan açık hava müzesi, Milli Mücadele döneminin ve Atatürk'ün Samsun'a çıkışının önemli referans noktaları olarak kentin kültürel belleğini güçlendirmektedir. Bu mekânlar, kent tarihinin öğrenilmesi, aktarılması ve yaşatılması için önemli potansiyeller sunmaktadır.
- Kentsel boşluklar, özellikle merkezi konumları nedeniyle ekonomik açıdan değerli fırsatlar barındırmaktadır. Dolgu alanı üzerindeki Kurtuluş Yolu ve Tütün İşkesi gibi tarihi değerler, Milli Mücadele rotası kapsamında kültür turizmi için önemli çekim noktaları oluşturmaktadır. Eski Tekel Tütün Fabrikası'nın dönüşümü ile

oluşturulan ticari birimler, kent ekonomisine katkı sağlamakla birlikte, endüstriyel miras turizmi açısından da potansiyel taşımaktadır. Cumhuriyet Meydanı ve çevresi, geleneksel ticaretin merkezi olma özelliğini korurken, Subaşı Meydanı'nın tarihi ticaret dokusundaki konumu, ekonomik canlılığın sürdürülmesi için fırsatlar sunmaktadır.

- Kentsel boşluklar, kentte görsel çeşitlilik sağlama potansiyeli taşımaktadır. Gazi Parkı'nın özgün peyzaj düzeni ve anıtsal öğeleri, Erken Cumhuriyet döneminin estetik anlayışını yansıtırken, Eski Tekel Tütün Fabrikası'nın endüstriyel mimari karakteri, kent dokusuna estetik değer katmaktadır. Subaşı Meydanı'ndaki tarihi çeşme ve cami gibi geleneksel mimari öğeler ise kentin tarihsel katmanlarını görünür kılmaktadır. Bu alanların her biri kentin estetik açıdan zenginleşmesine katkı sağlamaktadır.

Samsun'un tarihi merkezi olan Kale Mahallesi'nde kentsel boşlukların sürdürülebilir ve yaşanabilir bir kentsel çevreye dönüştürülmesi için kentsel boşlukların çevresel, sosyal, kültürel, ekonomik ve estetik boyutlardaki potansiyellerini bütüncül bir yaklaşımla değerlendirmek ve bu potansiyelleri harekete geçirerek kent yaşam kalitesini artırmak önemlidir. Bu amaçla;

- Kıyı-Kent Bütünleşmesinin Güçlendirilmesi: Dolgu alanı, Samsun için kıyı ve kent arasında stratejik bir geçiş ve etkileşim alanıdır. Bu alanın sürdürülebilir dönüşümünde, öncelikle kıyı-kent arasındaki fiziksel ve görsel bütünleşmeyi artıracak, güçlü yaya ulaşımı ve yeşil alan sistemleriyle desteklenecek ve farklı kullanıcı gruplarının sosyal etkileşimini teşvik edecek yenilikçi çözümler geliştirilmelidir.
- Endüstriyel Mirasın Değerlendirilmesi: Tekel Tütün Fabrikası yerleşkesi, Samsun'un endüstriyel mirasının önemli bir örneğini oluşturmakta ve kentin belleğinde değerli bir yer tutmaktadır. Bu alanın sürdürülebilir dönüşümünde, öncelikle endüstriyel mimarinin özgün karakterinin korunması ve gelecek nesillere aktarılması, sosyal ve kültürel etkinlikler için çok amaçlı ve esnek mekânların oluşturulması ve yerel ekonomiye katkı sağlayacak yeni işlevlerin yerleşkeye entegre edilmesi büyük önem taşımaktadır.
- Meydanların Yeniden Düzenlenmesi: Cumhuriyet Meydanı, Samsun kent merkezinin en önemli kamusal alanlarından biri olmasına rağmen, mevcut durumda herhangi bir etkinlik olanağı sunmayan, sert zeminli büyük bir boşluk olarak

varlığını sürdürmektedir. Kalıcı bir etkinlik veya sosyal etkileşim alanı olmaktan uzak bir durumdadır. Meydanın kamusal potansiyelini tam olarak ortaya çıkarmak için, yaya önceliğini esas alan bir yaklaşımla yeniden düzenlenmesi, kent sakinlerinin sosyal etkileşimini destekleyecek konforlu ve davetkâr alanların oluşturulması ve çeşitli kültürel etkinliklere ev sahipliği yapabilecek esnek mekânların tasarlanması gerekmektedir. Meydanın tarihi kent merkezi karakteriyle uyumlu, rekreatif kullanımları ön plana çıkaran ve kentsel belleği güçlendiren tasarım çözümleri öncelikli olarak ele alınmalıdır.

- **Gazi Parkı'nın Geliştirilmesi:** Gazi Parkı, Erken Cumhuriyet dönemi kent planlamasının ve modernleşme vizyonunun sembolik bir örneği olarak kent içinde önemli bir yere sahiptir. Parkın mevcut tarihi ve kültürel karakteri korunarak, çağdaş kent yaşamının değişen ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde geliştirilmesi önerilmektedir. Farklı yaş gruplarına ve ilgi alanlarına hitap eden çeşitli aktivite alanları, açık hava sergi ve etkinlik mekânları, sürdürülebilir peyzaj düzenlemeleri ve kent mobilyaları ile parkın zenginleştirilmesi, Gazi Parkı'nın kent yaşamındaki önemini ve çekiciliğini artıracaktır.
- **Eski Fuar Alanının Canlandırılması:** Fuar alanı, Samsun kent belleğinde önemli bir yere sahip, geçmişte kentin sosyo-kültürel yaşamının merkezi olmuş bir alandır. Alanın yeniden canlandırılması sürecinde, sadece ticari bir fuar merkezi işlevinin ötesine geçilerek, kentin kültürel belleğini yaşatan, yıl boyunca çeşitli etkinliklere ev sahipliği yapan, yerel ekonomiyi destekleyen ticari ve sosyal birimlerin yer aldığı ve farklı toplulukları bir araya getiren çok yönlü, canlı bir kamusal alana dönüştürülmesi hedeflenmelidir.
- **Mahalle Ölçeğinde Kentsel Boşlukların Değerlendirilmesi:** Subaşı ve Anakent Meydanları, açık otopark alanları, yapı adaları arasındaki atıl ve boş alanlar ile okul bahçeleri gibi mahalle ölçeğindeki kentsel boşluklar, kent yaşamının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu alanların yerel sakinlerin ihtiyaçlarına ve beklentilerine cevap verecek, mahalle kimliğini güçlendirecek, esnek ve çok amaçlı kullanımlara olanak sağlayacak şekilde dönüştürülmesi, mahalle yaşam kalitesini doğrudan artıracaktır. Bu türden küçük ölçekli ve yerel odaklı müdahaleler, kent genelinde daha yaşanabilir, kapsayıcı ve sürdürülebilir bir kentsel çevrenin oluşturulmasına önemli katkılar sağlayacaktır.

- Kentsel Boşluklar Arası Bağlantıların Güçlendirilmesi: Çalışma alanı içinde yer alan farklı tür ve nitelikteki kentsel boşluklar arasında güçlü fiziksel ve işlevsel bağlantıların kurulması, kent dokusunun bütünlüğünü ve geçirgenliğini artırmak, kentsel hareketliliği teşvik etmek ve daha sürdürülebilir bir kentsel çevre oluşturmak açısından kritik öneme sahiptir. Yeşil koridorlar, yaya ve bisiklet yolları ile desteklenen bu bağlantılar, kent sakinlerinin farklı kentsel mekânlara erişimini kolaylaştıracak, sosyal etkileşimi artıracak ve kentsel yaşam kalitesini önemli ölçüde yükseltecektir.

Gelecek araştırmalar için, bu çalışmanın Kale Mahallesi ölçeğinden Samsun kent bütününe genişletilmesi ve farklı kullanıcı gruplarının kentsel boşluklardaki deneyimlerinin incelenmesi önerilmektedir. Ayrıca, farklı ülkelerdeki kentsel boşlukların karşılaştırmalı analizi, bu mekânların çeşitli kültürel bağlamlardaki değerlendirme biçimlerini anlamaya yardımcı olacaktır. Bu doğrultuda yapılacak çalışmalar, kentsel boşlukların potansiyellerinin daha iyi anlaşılmasına ve değerlendirilmesine katkıda bulunacaktır.

Sonuç olarak, geçmişin izlerini taşıyan, bugünün ihtiyaçlarına cevap veren ve geleceğin kentlerini şekillendiren kentsel boşluklar, yaşanabilir kentlerin vazgeçilmez bileşenleri olmaktadır. Ancak mevcut durumda bu alanların dağılımındaki dengesizlikler, bağlantılarındaki kopukluklar ve işlev çeşitliliğindeki yetersizlikler, sahip oldukları potansiyellerin tam olarak değerlendirilmesini engellemektedir. Bu sorunların çözümü için kentsel boşlukların tarihsel değerlerini koruyarak çağdaş ihtiyaçlara cevap verebilecek şekilde yeniden tasarlanması, kent dokusuna entegre edilmesi ve kent bütününde erişilebilir bir ağ oluşturacak şekilde planlanması gerekmektedir. Böylece kentsel boşluklar, fiziksel mekânları iyileştirmenin ötesinde, çevresel sürdürülebilirliği destekleyen, toplumsal bağları güçlendiren, kültürel sürekliliği sağlayan ve kentsel kimliği zenginleştiren değerli mekânlara dönüşebilmektedir.

7. KAYNAKLAR

- Aleha, A., Zahra, S. M., Qureshi, S., Marri, S. A., Siddique, S., & Hussain, S. S. (2023). Urban Void As An Urban Catalyst Bridging Gap Between The Community. *Frontiers in Built Environment*, 1-15.
- Artus, D. (2017). *Urban Voids A Potential Journey*. Ekim 2024 tarihinde Post Documenta. adresinden alındı
- Aruninta, A. (2005). Managing Publicly Qwned Urban Vacant land Redevelopment Projects in Bangkok, Thailand. *The 42nd IFLA World Congress theme : Urban Growth and Decline* . Bangkok.
- Avrupa Konseyi. (1986). *Kentsel Açık Alanlara İlişkin Tavsiye Kararı (86/11)*.
- Campbell, C. J., Giovine, A., & Keating, J. (2019). *Empty Spaces: Perspectives on Emptiness in Modern History*. London: University of London Press.
- Cevizci, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Dere, M., & Dedeoğlu, Ş. (2021). Çağdaş Sanatta Görünmezin Üretimi Olarak Boşluk / Bitmeyen Bir Konuşma Anlamında Temsil . *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 136-154.
- DeSilvey, C., & Edensor, T. (2012). Reckoning with ruins. *Sagepub*, 1-21.
- Diktaş, E. O. (2012). Toplumsal ve Politik Bir Kip Olarak Kamusal ve Kamusal Mekân/Boşluk. *Ege Mimarlık*, 20-23.
- Dinçler, İ. (2021). *Sosyokültürel Sürdürülebilirlik Bağlamında Kamusal Açık Alanda Kimlik ve Anlam, Samsun Milli Fuar Alanı Örneği*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Doğan, D. (2006). *Boşluk*. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.
- Doğrusoy, İ. T., & Dokgöz, D. (2010). Kentsel Boşluk Bir Açmaz mı Yoksa Olanak mı? Bir Stüdyo Deneyimi Üzerinden Sorgulamalar. *Yapı Mimarlık Tasarım Kültür Sanat* .
- Doğu, İ. (2021). Boşluk ve Doluluk İmgesi Açısından Meydanlar. *Düşünen Şehir Dergisi*, 54-63.
- Doron, G. M. (2006). Badlands, Blank Space, Border Vacuums, Brown Fields, Conceptual Nevada, Dead Zones. *field: a free journal for architecture*, 10-23.
- Düzenli, E. (2022). Samsun Haritalarına Göre Kentsel Gelişim ve Planlama (1850-1949). *İdealkent*, 624-649.

- Düzenli, E. (2022). Samsun'da Modern Kentin Kuruluşu (1869-1919): Duhan Çarşısı, Reji İdaresi ve Tütün İskelesi Üzerinden Bir Değerlendirme. *Mimarlık*, 44-49.
- Erdoğan, E. (2006). Çevre ve Kent Estetiği. *ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 68 - 77.
- Erdönmez, E. (2014). *Kamusal Alan ve Toplum*. İstanbul: Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları.
- Erdönmez, M. E., & Akı, A. (2005). Açık Kamusal Kent Mekanlarının Toplum İlişkilerindeki Etkileri. *YTÜ Mimarlık Fakültesi e - Dergisi*, 67-87.
- Erkılıç, N. H. (2019). *Tanımsız Kentsel Açık Alanların Okunması ve Değerlendirilmesi Üzerine Bir Yaklaşım Önerisi*. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Erkılıç, N. H., & Ciravoğlu, A. (2022). Kentin Geçici Sahneleri Olarak Artakalan Mekanlar. *Yapı Mimarlık Tasarım Kültür Sanat Dergisi*, 54-59.
- Ersöz, N. D. (2020). *Kentsel Boşlukların Yeniden İşlevlendirilerek Yeşil Altyapıya Kazandırılması Bağlamında Tasarım Sürecinin Belirlenmesine Yönelik Bir Model Önerisi*. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Eski, Ö. Ö. (2020). Geç Osmanlı Döneminde Samsun ve Mimari Koruma Sorunları. *Vakıf Restorasyon Yıllığı*, 8-27.
- Gehl, J. (1996). *Life between Buildings: Using Public Space*. Copenhagen: Arkitektens Forlag.
- Gehl, J. (2010). *Cities for People*. Washington: Island Press.
- Goldstein, J., Jensen, M., & Reiskin, E. (2001). *Urban Vacant Land Redevelopment: Challenges and Progress*. Boston: Lincoln Institute.
- Gökgür, P. (2008). *Kentsel Mekanda Kamusal Alanın Yeri*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Gülmez, F. G. (1996). *Boşluk Kavramı ve Mimari Tasarımdaki Yeri*. Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Halıcı, H. (2021). *Tarihi Endüstriyel Yapılarda Yeniden İşlevlendirme Kavramı: Samsun Tütün Fabrikası Örneği*. İstanbul Kültür Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Hashem, O. M., Wahba, S. M.-E., & Nasr-Eldin, T. I. (2022). Urban Voids: Identifying And Optimizing Urban Voids Potential As A Revitalization Source in Enhancing Developing Countries' City Income. *Journal of Engineering*, 1-30.
- Hasol, D. (1975). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*. İstanbul: Yapı Yayın.

- Hwang, S. W., & Lee, S. J. (2020). Unused, underused, and misused: an examination of theories on urban void spaces. *Urban Research & Practice*, 13(5), 540-556.
- İlbank Aş. Samsun Bölge Müdürlüğü Arşivi. (1978). Samsun İmar Planı. Samsun.
- İlbank Aş. Samsun Bölge Müdürlüğü Arşivi. (2023). Samsun Halihazır Haritası. Samsun.
- İlbaş, S. (2020). Dil Boşluk Kabul Eder Mi? *Türk Dili Dergisi*, 94-101.
- İpek, N., Yılmaz, C., & Seylan, A. (2016). *Fotoğraflarla Samsun (1840-1918)*. Samsun: Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- İrade-i Meclis-i Vala. (1850). *Samsun Şehri Planı (Belge no. PLK. p.810/2)*. İstanbul: Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri.
- Jonas, M., & Rahmann, H. (2014). *Tokyo Void: Possibilities in Absence*. Berlin: JOVIS.
- Kamvasinou, K. (2006). Vague parks: the politics of late twentieth-century urban landscapes. *Architectural Research Quarterly*, 255-262.
- Keskin, K. (2022). *Bellek - Mekan Etkileşimi Bağlamında Samsun Fuarı'nı Anlamak*. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Trabzon.
- Köse, B., & Dönmez, Y. (2021). Mahalle Ölçeğinde Kültürel Değerlerin Kent Kimliği Etkileri: Kale Mahallesi-Samsun. *Kent Akademisi*, 1156-1190.
- Köse, O. (2014). *Gelenekten Moderniteye Samsun: 1923-1950*. Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları.
- Kuban, D. (1974). *Mimarlık Kavramları, Tarihsel Perspektif İçinde Mimarlığın Kuramsal Sözlüğüne Giriş*. İstanbul: YEM Yayın.
- Kuloğlu, N. (2013). Boşluğun Devinimi: Mimari Mekandan Kentsel Mekana. *International Journal of Architecture and Planning*, 201-214.
- Kushwah, N., & Rathi, K. (2017). Urban Voids - Reclaiming Urban Space. *International Journal Of Advance Research, Ideas and Innovations In Technlgy*, 196-203.
- Labriola, V., Fabris, L. F., Balzarotti, R. M., Semprebon, G., & Camerin, F. (2022). Urban Voids After the Pandemic. A New Chance for Greenway. *Proceedings of the Fabos Conference on Landscape and Greenway Planning*, 7(1), 1-8.
- Lak, A., Ramezani, M., & Aghamolaei, R. (2019). Reviving the lost spaces under urban highways and bridges: an empirical study. *Journal of Place Management and Development*, 469-484.
- Lee, S. J., Hwang, S., & Lee, D. (2015). Urban Voids: As a Chance for Sustainable Urban Design. *Proceedings of the 8th Conf. Int. Forum Urban*, 474-489.
- Lokman, K. (2017). Vacancy as a laboratory: design criteria for reimagining social-ecological systems on vacant urban lands. *Landscape Research*, 1-19.

- Lopez-Pineiro, S. (2020). The Limit Toward Emptiness: Urban Voids as Public Space. *Landscape Architecture Frontiers*, 8(5), 120-129.
- Merten, N. (2006). Unused Urban Space: Conservation or Transformation? Polemics About the Future of Urban Wastelands and Abandoned Buildings. *City & Time* 2 (1): 4.
- O'Callaghan, C. (2023, Ağustos 8). Rethinking vacancy within the urbanization process: towards a new research agenda. *Urban Geography*, 45(5), 863–882.
- Omar, N. A., & Saeed, E. H. (2019). Urban Voids As Potential Resources For The City Development. *Journal of Engineering Sciences*, 585-600.
- Özer, Y. (2022). Boşluk Kavramının Farklı Disiplinlerde İrdelenmesi ve Konstrüktivist Heykelde İfade Bulması. *Malatya Turgut Özal Üniversitesi İnsanat: Sanat Tasarım ve Mimarlık Araştırmaları Dergisi*, 113-137.
- Özkaraca, N., & Halaç, H. H. (2021). Tarihi Çevrede Boşluklar Üzerine Tipomorfolojik Bir Okuma: Konuralp Kentsel Sit Alanı Örneği. *Ege Coğrafya Dergisi*, 337-358.
- Özmen, E. D. (2021). Tarihsel Süreç İçerisinde Değişen ve Dönüşen Bir Mekansal Boşluk: İstanbul Kara Surları Dünya Miras Alanı. *TÜBA-KED*, 199-221.
- Öztoprak, Z., Yaşar, E. C., & Çağlar, N. (2021). A Dialogic Perspective for Urban Voids. R. Rahbarianyazd içinde, *Contemporary Approaches in Urbanism and Heritage Studies* (s. 25-32). İstanbul: Cinius Yayınları.
- Rahmann, H., & Jonas, M. (2011). Urban Voids: The Hidden Dimension Of Temporary Vacant Spaces In Rapidly Growing Cities.
- Rosa, B. (2015). Waste and Value in Urban Transformation: Relections on a post-industrial 'wasteland' in Manchester. M. Meissner, & C. Lindner içinde, *Global Garbage: Urban Imaginaries of Waste, Excess, and Abandonment*. Roudledge.
- Roth, L. M. (1993). *Mimarlığın Öyküsü*. (E. Akça, Çev.) İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Samsun İl Özel İdaresi. (2012). *Samsun İl Özel İdaresi Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri*. Samsun: Samsun İl Özel İdaresi İmar ve İnşaat Daire Başkanlığı.
- Sarısakal, B. (2003). *Bir Kentin Tarihi-Samsun, II. Kitap*. Samsun: Samsun Araştırmaları-2.
- Sola-Morales, I. d. (1995). Terrain Vague. *MIT Press*, 118-123.
- Soygeniş, S. (2023). *Boşlukta Gezinirken: Mimari Mekanın Öyküsü*. İstanbul: YEM Yayın.
- Talocci, G. (2011). A Semiotics Of Urban Voids and Their Resistance: The Case of Istanbul. *Urban Conflicts, Conflict in Cities Conference*.
- Tellioğlu, İ. (2012). *İlkçağdan Osmanlılara Samsun*. Samsun: İlkadım Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Yayınları.

- Trancik, R. (1986). *Finding Lost Space - Theories of Urban Design*. New York: Van Nostrand Reinhold Company.
- Tuan, Y.-F. (1977). *Space and Place, The Perspective of Experience*. Minnesota: University of Minnesota Press.
- Url-1. (2023, Kasım 12). Türk Dil Kurumu Sözlükleri: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alınmıştır.
- Url-2. (2024, Mayıs 1). Archdaily: <https://www.archdaily.com/942417/victoria-on-the-river-edwards-white-architects> adresinden alınmıştır.
- Url-3. (2024, Mayıs 1). Archdaily: <https://www.archdaily.com/970831/minhang-riverfront-regeneration-spark-architects> adresinden alınmıştır.
- Url-4. (2024, Mayıs 1). Archdaily: <https://www.archdaily.com/891215/fonte-nova-square-jose-adriao-arquitetos> adresinden alınmıştır.
- Url-5. (2024, Mayıs 2). Archdaily: <https://www.archdaily.com/897318/baro-de-viver-sports-urban-park-scob> adresinden alınmıştır.
- Url-6. (2024, Mayıs 2). Archdaily: <https://www.archdaily.com/1004947/benjakitti-forest-park-arsomslip-community-and-environmental-architect> adresinden alınmıştır.
- Url-7. (2024, Mayıs 2). Archdaily: <https://www.archdaily.com/914548/domino-park-james-corner-field-operations> adresinden alınmıştır.
- Url-8. (2024, Mayıs 14). İnhabitat: <https://inhabitat.com/saint-etienne-residents-transform-wasteland-into-public-square-and-garden/> adresinden alınmıştır.
- Url-9. (2024, Mayıs 2). Archdaily: <https://www.archdaily.cl/cl/tag/plaza-de-bolsillo> adresinden alınmıştır.
- Url-10. (2024, Mayıs 2). Archdaily: <https://www.archdaily.cl/cl/1018727/parque-rita-lee-legado-del-parque-olimpico-ecomimesis-soluciones-ecologicas> adresinden alınmıştır.
- Url-11. (2024, Mayıs 2). Artchitectours: <https://www.artchitectours.com/tour/seville-cartuja/> adresinden alınmıştır.
- Url-12. (2024, Mayıs 6). Arkitera: <https://www.arkitera.com/proje/halic-koprualti-spor-odagi-ve-kiyi-baglantis/> adresinden alınmıştır.
- Url-13. (2024, Mayıs 6). Arkitera: <https://www.arkitera.com/proje/antalya-konyaalti-sahili-kentsel-tasarim-projesi/> adresinden alınmıştır.
- Url-14. (2024, Mayıs 6). Arkitera: <https://www.arkitera.com/proje/mecidiyekoy-meydani/> adresinden alınmıştır.
- Url-15. (2024, Mayıs 6). Arkitera: <https://www.arkitera.com/haber/sirkeci-kazlicesme-arasindaki-banliyo-tren-hatti-yenilendi/> adresinden alınmıştır.

- Url-16. (2024, Mayıs 6). Nevzat Sayın Mimarlık Hizmetleri: <https://www.nsmh.com/Santralistanbul> adresinden alınmıştır.
- Url-17. (2024, Mayıs 7). Arkitera: <https://www.arkitera.com/proje/hamamyolu-park-ve-meydan-duzenlemesi-hamamyolu-urban-deck/> adresinden alınmıştır.
- Url-18. (2024, Mayıs 7). Yeşil Gazete: <https://yesilgazete.org/topluluk-olusturmak-ve-umut-ekmek-roma-bostaninin-kisa-hikayesi-basak-durgun/> adresinden alınmıştır.
- Url-19. (2024, Mayıs 7). Arkitera: <https://www.arkitera.com/proje/osman-yilmaz-meydani-donusum-provasi/> adresinden alınmıştır.
- Url-20. (2024, Mayıs 7). Antalya.com.tr: <https://antalya.com.tr/tr/kesfet/aktiviteler/mutlaka-gorun/exp0-antalya-sergi-alani> adresinden alınmıştır.
- Url-21. (2024, Mayıs 8). Wikipedia: <https://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%BClt%C3%BCrpark> adresinden alınmıştır.
- Url-22. (2024, Kasım 22). Samsun İl Kültür Turizm Müdürlüğü: <https://samsun.ktb.gov.tr/TR-59622/osmanlilar-devrinde-samsun.html> adresinden alınmıştır.
- Url-23. (2025, Ocak 4). Wikipedia: https://tr.wikipedia.org/wiki/Kale,_%C4%9Flkad%C4%B1m adresinden alınmıştır.
- Url-24. (2025, Ocak 4). Google Earth: <https://www.google.com/maps/place/Kale,+%C4%9Flkad%C4%B1m,+Samsun/> adresinden alınmıştır.
- Url-25. (2025, Ocak 16). Samsun Kent Haber: <https://www.samsunkenthaber.com.tr/foto-galeri/fotograflarla-samsun-un-dunu-ve-bugunu/20/> adresinden alınmıştır.
- Url-26. (2025, Ocak 12). Youtube: <https://www.youtube.com/watch?v=RgzScYHTPAw> adresinden alınmıştır.
- Url-27. (2025, Ocak 4). Samsun Etkinlik: <https://www.samsunetkinlik.com/yer/kurtulus-yolu-ve-tutun-iskelesi/> adresinden alınmıştır.
- Url-28. (2025, Ocak 12). Samsun İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü - Kültür Portalı: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/samsun/gezilecekyer/kurtulus-yolu> adresinden alınmıştır.
- Url-29. (2024, Aralık 16). Samsun Vitrin: <https://www.instagram.com/samsunvitrin/> adresinden alınmıştır.
- Url-30. (2024, Aralık 7). Samsun Büyükşehir Belediyesi: <https://samsun.bel.tr/album/samsundan-nostalji-fotograflar-11> adresinden alınmıştır.
- Url-31. (2024, Aralık 7). Samsun Haber: <https://www.samsunhaber.com/samsunun-fuar-tarihine-bir-bakis> adresinden alınmıştır.

- Url-32. (2024, Aralık 9). Samsun Büyükşehir Belediyesi: <https://samsun.bel.tr/album/samsundan-nostalji-fotograflar-11> adresinden alınmıştır.
- Url-33. (2024, Aralık 9). Samsun Canlı Haber: <https://www.samsuncanlihaber.com/subasi-esnafı-umutlu> adresinden alınmıştır.
- Url-34. (2024, Aralık 21). Samsun Büyükşehir Belediyesi: <https://samsun.bel.tr/proje/anakent-otoparki-ve-meydan-duzenlemesi> adresinden alınmıştır.
- Us, F. (2014). 19. Yüzyıl Endüstri Mirası Örneği ve Yeniden Kullanımı: Samsun Tekel Tütün Fabrikası'nın Bulvar Samsun Projesi'ne Dönüşümü. *Mimarlık* (377), 57-64.
- Uzuneminoğlu, H. (1992). *Samsun: Bir Uygulamalı Şehir Coğrafyası*. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Uzuneminoğlu, H. (1993). Şehirleri Alan Bakımından Gelişmesi ve Samsun Örneği. *Dergipark Akademik*, 273-289.
- Ünal, B. (2022). *Kentsel Tasarım Bağlamında Kayıp Mekanların İrdelenmesi ve Kent Yaşamına Yeniden Kazandırılması Konya Kenti Örneği*. Konya Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Yazıcı, M. (2013). *Resolving The Historic Urban Tissue by Tracing the Changes as a Basis for Its Conservation: Samsun From 20th Century Untill Today*. Middle East Technical University, The Graduate school of Natural and Applied Sciences, Master Thesis, Ankara.
- Yılmaz, A., & Gül, S. (2018). Samsun Şehrinde Tarihi Yapı Mirası ve Şehrsel Koruma. *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 49-67.
- Yılmaz, C. (2006). *Geçmişten Geleceğe Samsun - I. Kitap*. Samsun: Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Eğitim Hizmetleri Daire Başkanlığı.
- Yılmaz, C. (2011). Samsun Şehri; Kuruluş Yeri, Nüfus ve Kentsel Gelişim Özellikleri. *Samsun Sempozyumu*, 1-17.
- Yılmaz, C., & Zeybek, H. İ. (2016). *Samsun Coğrafyası*. Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları.
- Yılmaz, E. K. (2007). *Samsun Kenti Kıyı Dolgu Alanının Peyzaj Mimarlığı Açısından İrdelenmesi ve Öneriler*. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Zecca, C., & Laing, R. (2020). Reading underused urban spaces: Aberdeen views. *Sustainable Cities and Society*, 56.

ÖZGEÇMİŞ

Tülay DEMİR, Lise eğitimini 2006 yılında Sivas Fen Lisesinde tamamlamıştır. Lisans eğitimine 2007-2008 öğretim yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümünde başlamış ve 2012 yılında mezun olmuştur. Aynı yıl Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalında tezli yüksek lisans programına başlamıştır. Mesleki kariyerine 2013 yılında T.C. Devlet Demiryolları 4. Bölge Müdürlüğünde mimar olarak başlamıştır. 2014-2018 yılları arasında İller Bankası A.Ş. Samsun Bölge Müdürlüğünde teknik uzman yardımcısı/mimar olarak çalışmış, 2018 yılından bu yana aynı kurumda teknik uzman/mimar olarak görevini sürdürmektedir. Orta düzeyde İngilizce bilmektedir. Evli ve iki çocuk annesidir.